

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bani KARAÇUHA DOĞAN

MEDENİ USUL HUKUKUNDA ADLİ TATİL

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bani KARAÇUHA DOĞAN

MEDENİ USUL HUKUKUNDA ADLİ TATİL

Danışman
Doç. Dr. Nedim MERİÇ

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bani KARAÇUHA DOĞAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Nedim MERİÇ (İmza)

Üye : (İmza)

Tez Başlığı: Medenî Usul Hukukunda Adli Tatil

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : .../.../2020

Mezuniyet Tarihi : 03/09/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Medenî Usul Hukukunda Adli Tatil” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

...../...../ 2017

İmza

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Bani KARAÇUHA DOĞAN
Öğrenci Numarası	201952025602
Enstitü Ana Bilim Dalı	Özel Hukuk
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Nedim MERİÇ
Tez Başlığı	Medenî Usul Hukukunda Adli Tatil
Turnitin Ödev Numarası	1375383749

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 90 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 25/06/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 14

alıntılar dahil % 16'dır.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../2020

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Doç. Dr. Nedim MERİÇ

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	V
ÖZET.....	VII
SUMMARY.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLİ TATİL KAVRAMI, İLGİLİ DÜZENLEMELER VE AMAÇ

1.1. Adli Tatil Kavramı ve Terim Sorunu.....	1
1.2. Adli Tatile İlişkin Düzenlemeler	2
1.2.1. Hukuk Yargılamasında Adli Tatil.....	2
1.2.2. Ceza Muhakemesinde Adli Tatil.....	4
1.2.3. İdari Yargıda Adli Tatil.....	5
1.3. Adli Tatilin Amacı.....	7
1.3.1. Getiriliş Gerekçesi.....	7
1.3.2. Adli Tatilin Kaldırılmama Gerekçeleri	10
1.3.2.1. Tarım Toplumunun Etkilerinin Devam Etmesi.....	10
1.3.2.2. Yargı Mensuplarının Tatil İçin Yaz Aylarını Tercih Etmesi.....	10
1.3.2.3. Adli Tatilin Yargıda Düzeni Sağlaması.....	11
1.3.2.4. Türkiye ile Aynı İklim ve Kültür Kuşağında Bulunan Ülkelerde Adli Tatil Uygulaması.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

ADLİ TATİLE TABİ OLMAYAN DAVA VE İŞLER

2.1. Adli Tatile Tabi Olmama Nedenleri	15
2.1.1. Üstün Yarara Dayanması	15
2.1.1.1. Kamu Düzeni.....	15
2.1.1.2. Üstün Nitelikte Özel Yarar	19
2.1.2. İşin Niteliği Gereği.....	20
2.1.3. Hukuki Korunma İhtiyacının Kesintiye Uğramaması Gereken Haller	21
2.1.4. İvedilik	22
2.2. İstisnaların Belirlenmesinde Benimsenen İlkeler/ Yaklaşım.....	23

2.2.1. Sınırlı Sayıda Olması	23
2.2.2. Uyuşmazlığın Niteliğine Göre Ayrım Yapılması.....	23
2.2.3. Taraf Tasarrufuna Açık Olması.....	24
2.3. Adli Tatile Tabi Olmayan Dava ve İşlerin Kapsamı	26
2.3.1. Kanunda Adli Tatil Hükümlerine Tabi Olmadığı Belirtilen Dava ve İşler	26
2.3.1.1. Geçici Hukuki Koruma, Deniz Raporlarının Alınması ve Dispeççi Atanması Talepleri İle Bunlara İlişkin İtiraz ve Diğer Başvurular Hakkında Karar Verilmesi ...	26
2.3.1.1.1. Geçici Hukuki Koruma Bakımından	27
2.3.1.1.2. Deniz Raporlarının Alınması Bakımından	31
2.3.1.1.3. Dispeççi Atanması Bakımından	32
2.3.1.2. Nafaka Davaları İle Soybağı, Velayet ve Vesayete İlişkin Dava ve İşler	33
2.3.1.2.1. Nafaka Davaları.....	33
2.3.1.2.2. Soybağına İlişkin Dava ve İşler.....	34
2.3.1.2.3. Velayete İlişkin Dava ve İşler	36
2.3.1.2.4. Vesayete İlişkin Dava ve İşler	38
2.3.1.3. Nüfus Kayıtlarının Düzeltilmesi İşleri ve Davaları.....	39
2.3.1.4. Hizmet veya İş Sözleşmesi Sebebiyle İşçilerin Açtıkları Davalar	40
2.3.1.5. Ticari Defterlerin Kaybından Dolayı Kayıp Belgesi Verilmesi Talepleri İle Kıymetli Evrakın Kaybından Doğan İptal İşleri	43
2.3.1.5.1. Ticari Defterlerin Kaybından Dolayı Kayıp Belgesi Verilmesi Talebi...43	
2.3.1.5.2. Kıymetli Evrakın Kaybından Doğan İptal İşleri	43
2.3.1.6. İflâs ve Konkordato İle Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerin Uzlaşma Suretiyle Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin İşler ve Davalar.....	44
2.3.1.6.1. İflâsa İlişkin İşler ve Davalar	44
2.3.1.6.2. Konkordatoya İlişkin İşler ve Davalar	45
2.3.1.6.3. Sermaye Şirketlerinin ve Kooperatiflerin Uzlaşma Suretiyle Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin İşler ve Davalar	46
2.3.1.7. Adli Tatilde Yapılmasına Karar Verilen Keşifler.....	46
2.3.1.8. Tahkim Hükümlerine Göre Mahkemenin Görev Alanına Giren Dava ve İşler	
48	
2.3.1.9. Çekişmesiz Yargı İşleri	51
2.3.1.10. Kanunlarda İvedi Olduğu Belirtilen Dava ve İşler	53
2.3.2. Taraflardan Birinin Talebi Üzerine Mahkemece İvedi Görülmesine Karar Verilen Dava ve İşler	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADLİ TATİL DÜZENLEMESİNE TABİ DAVALAR, ADLİ TATİL DÜZENLEMESİNİN ETKİLERİ VE ADİL YARGILANMA İLKESİ İLE İLİŞKİSİ

3.1. Adli Tatile Tabi Davalar	56
3.1.1. Kanunun Belirlediği Kapsama Giren Davalar	56
3.1.2. Tarafların Adli Tatil Hükümlerine Tabi Olmayan Dava ve İşleri Adli Tatilden Sonraya Bırakabilmesi	56
3.1.2.1. Genel Olarak.....	56
3.1.2.2. Hukukî Dayanağı.....	56
3.1.2.3. Kapsamı	57
3.1.2.4. Unsurları	58
3.1.2.4.1. Tarafların Anlaşması	58
3.1.2.4.2. Taraflardan Birinin Yokluğunda Görülen Davalarda Diğer Tarafın Talebi	59
3.1.2.4.3. Mahkeme Kararı.....	60
3.1.2.4.4. Özel Yetki.....	60
3.1.2.5. Sonuçları	61
3.2. Adli Tatil Düzenlemesinin Etkileri.....	62
3.2.1. Adli Tatilin Yargılamaya Etkisi	62
3.2.1.1. Usûl İşlemleri	62
3.2.1.1.1. Mahkeme Usûl İşlemleri	63
3.2.1.1.2. Taraf Usûl İşlemleri.....	64
3.2.1.2. Duruşma Yasağı	65
3.2.2. Adli Tatilin Sürelere Etkisi	66
3.2.2.1. Süre kavramı.....	66
3.2.2.2. Adli Tatilin Süresi	67
3.2.2.3. Adli Tatilde Sürelerin İşlemesi.....	69
3.2.2.4. Adli Tatilin Süreleri Uzatıcı Etkisi.....	69
3.2.3. Adli Tatilin Hâkim ve Savcılarının İzinlerine Etkisi.....	74
3.3. Adli Tatil Ve Adil Yargılanma İlkesi	75
3.3.1. Genel Olarak Adil Yargılanma İlkesi.....	75
3.3.2. Adil Yargılanmanın Makul Sürede Yargılamayı Gerektirmesi	78
3.3.3. Adli Tatilde Yapılamayan İşlemler ve Duruşmalar Dolayısıyla Yargılamaların Uzaması.....	79

SONUÇ	82
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ	91

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
D.	: Daire
dn.	: dipnot
E.	: Esas No
f.	: Fıkra
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hâkimler ve Savcılar Kurulu
HUMK	: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
HD	: Hukuk Dairesi
İBGK	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu
İYUK	: 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
MİHDER	: Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi
MTK	: 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu
NHK	: 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu
R.G.	: Resmî Gazete
R.G.T	: Resmî Gazetede Yayımlandığı Tarih
S.	: Sayı
s	: Sayfa
Sch. ZPO	: İsviçre Federal Medeni Usûl Kanunu
T.	: Tarihli

TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TMK	: 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
ZPO	: Alman Medeni Usûl Kanunu

ÖZET

Mahkemeler adli tatil nedeniyle her yıl 20 Temmuz'dan 31 Ağustos'a kadar kural olarak yargılama faaliyeti gerçekleştirmezler. Adli tatile ayrılmayan hâkim ve savcılar, bu süreçte ancak kanunda sayılan dava ve işlerle sınırlı olmak üzere yargılama faaliyetine devam ederler. Adli tatilin kaldırılmasına ilişkin tartışmalar defalarca gündeme gelse de oluşturulan gerekçe ve kapsam değişiklikleriyle kurumun uygulanmasına devam edilmiştir. Adli tatil düzenlemesiyle, hâkim ve savcılarının dinlenme haklarını yıl içinde tek seferde ve toplu olarak kullanmaları sağlanarak, adli yılda yargılama faaliyetinin kesintiye uğramaması amaçlanmaktadır. Ancak, yargı mensuplarından azınlıkta kalan bir kesim adli tatilden faydalanmaktadır. Çoğunluğu nöbetçi kalmayı tercih eden hâkim ve savcılarının adli tatilde kanunda sayılanlarla sınırlı olmak üzere yargısal işlem yapabilmeleri büyük bir iş kaybına sebep olmaktadır. Adli tatil, yargıda düzeni sağladığı düşüncesinin aksine, yargılama sürelerinin uzamasına yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adli tatil, çalışmaya ara verme, ara verme, mahkeme tatili, adliye tatili.

SUMMARY

JUDICIAL VACATION

In accordance with articles 102, 103 and 104 of the Turkish Code of Civil Procedure, the courts do not process any judicial proceedings, as a rule, during the period of judicial vacation which starts 20th of July ends 31st of August. The judiciary on duty can perform only judicial act provided by the article 103. Judicial vacation is still in valid with a few alterations on laws preamble and content although discussions about the abolition of the judicial recess are always on someone's agenda. The regulation is based on a leading motive which aims to make the judiciary prefer judicial vacation instead of administrative leave so that service of jurisdiction is not interrupted by multiple holidays. However, minority of judiciary prefers to use the alternative right to judicial vacation. The courts with majority of judiciary cannot function properly due to rules that restrict judicial action during judicial recess. In this situation, judicial vacation leads to major loss of judicial labor and unreasonably extended duration of court proceedings.

Keywords: Judicial vacation, judicial holiday, judicial break, judicial recess, court recess, court vacation.

ÖNSÖZ

Türkiye’de mahkemeler her yıl 20 Temmuz’dan 31 Ağustos’a kadar adli tatil nedeniyle kural olarak yargılama faaliyetlerine ara verirler. Nöbetçi yargı mensupları adli tatil süresi boyunca ancak kanunda yazan dava ve işlerle sınırlı olmak üzere yargısal faaliyetlerine devam edebilir. Tez çalışmamız, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda adli tatili düzenleyen m.102, m.103 ve m.104 ile sınırlıdır.

Birinci bölümde adli tatil kavramı ve terminolojisi üzerinde durulmuştur. Hukuk yargılamasının yanında, idari yargı ve ceza yargısında yer alan adli tatile ilişkin düzenlemelere değinilmiştir. Ardından adli tatilin günümüzde geçerliliğini kaybeden, Türkiye’nin tarım toplumu olduğu gerekçesi açıklanmış; adli tatil uygulamasının kaldırılmama gerekçelerine ve görüşlerimize yer verilmiştir.

İkinci bölümde adli tatile tabi olmayan dava ve işlerin belirlenmesinde ortak payda oluşturan kamu düzeni, işin niteliği gereği ivedi olması, üstün nitelikte özel yarar ve hukuki himayenin kesintiye uğramaması ihtiyacı üzerinde durulmuş ve benimsenen yaklaşımlar ele alınmıştır. HMK m.103’te düzenlenen istisnalar sırasıyla açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde adli tatil düzenlemesine tabi davalar ile adli tatilin yargılama, süreler ve yargı mensuplarının izin hakları üzerindeki etki ve sonuçları incelenmiştir. Adli tatile tabi olan davalarda tarafların ve mahkemenin kural olarak yapamadıkları usûl işlemleri ve duruşma yasağı açıklanmıştır. Adli tatilin süreleri durdurucu etkisi olmadığı ancak, taraf usûl işlemlerine ilişkin kesin sürelerin adli tatilin süreleri uzatıcı etkisi kapsamında değerlendirilebileceği ifade edilmiştir. Son olarak, adli tatilin Türkiye’de yargı sisteminin en büyük sorunlarından biri olan yargılama sürelerinin uzamasına sebep olması dolayısıyla adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmesi üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLİ TATİL KAVRAMI, İLGİLİ DÜZENLEMELER VE AMAÇ

1.1. Adli Tatil Kavramı ve Terim Sorunu

Türkiye’de her sene 20 Temmuz’dan 31 Ağustos’a kadar adli tatil sebebiyle yargılama faaliyetleri askıya alınmakta ve kural olarak yargısal işlem yapılmamaktadır. Adli tatil ilk kez 1927 yılında 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu’nda¹ düzenlenmiştir. HMUK m. 81’e göre mahkemeler günlük muhakeme listesinde yazan işlerle, keşif ve delil gibi yapılması zaruri veya acil olan işler haricinde, resmî çalışma saati dışında ve resmî ve adli tatil günlerinde yargısal işlem yapamazlar. Adli tatilin mahkemelerde ortak uygulanan bir düzenleme olduğu ayrıca belirtilmiştir².

20 Temmuz’dan 31 Ağustos’a kadar yargılama faaliyetlerinin durdurulmasını ifade etmek için mevzuatta “tatil” ve “çalışmaya ara verme” ifadeleri tercih edilmekte, ancak ortak bir terim kullanılmamaktadır.

Yargıtay’ın sıkça kullanımı vesilesiyle, 1711 sayılı Kanun’la³ HUMK m. 176’da yapılan değişiklikle, mevzuatta ilk kez “tatil” yerine “ara verme” ifadesinin kullanılmaya başlanması eleştirilere hedef olmuştur. Öncelikle adli tatil, kimsenin anlamında tereddüt etmediği ve yaygın olarak kullanılan bir terimken, ara verme tabirinin Yargıtay kararlarından kanuna aktarılması isabetsiz görülmüştür⁴. Diğer taraftan, “ara verme” ifadesinin “tatil” terimini karşılamadığı savunulmuştur. “Ara verme”, süresi kısa olan ve önceden belirsiz bir faaliyet durmasını ifade ederken, “tatil” ise umumi, süresi önceden belirli ve dinlenme mahiyeti ön planda olan bir faaliyet kesilmesi anlamı taşımaktadır⁵. Son olarak medenî yargılama hukukunda ara verme tabirinin, mahkemenin ara kararı alması hususu ile karışıklığa sebep olabileceği düşüncesi de göz önünde bulundurularak, adli tatil ifadesinin kullanılmasının yerinde olduğu savunulmuştur⁶.

Belirtilen sürede yargılama faaliyetlerinin durdurulması, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 102 vd.nde “adli tatil” olarak ifade edilir. 5271 sayılı Ceza

¹ R.G.T. 2,3,4/7/1927 S. 622,623,624.

² 1086 sayılı HUMK m. 175’de geçen bilumum mahkemeler ifadesi yalnız hukuk mahkemelerini değil, bütün mahkemeleri kapsayıcı anlamda kullanılmaktadır. Adli tatil tarihi de tüm mahkemelerde ortak olup tatilde görülecek işler kendi özel kanunlarında düzenlenmektedir. Muşul, 2012: 191. Ancak belirtmek gerekir ki, 6216 sayılı Kanun ve İchtüzükte Anayasa mahkemesinin adli tatile tabi olduğu yönünde bir hüküm bulunmadığından, Anayasa mahkemesi bu genellemenin dışındadır.

³ R.G.T. 30/04/1973.

⁴ Postacıoğlu, 1975: 366; Berkin, 1961: 599.

⁵ Postacıoğlu, 1975: 366; Berkin, 1961: 599.

⁶ Berkin, 1961: 599.

Muhakemeleri Kanunu⁷ m. 331' de "adli tatil" başlığı altında düzenlenmekte; öngörülen süre boyunca makam ve mahkemelerin çalışmaya ara verdikleri belirtilmektedir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu⁸ m. 61'de "tatil" kelimesi kullanılmakta, madde "çalışmaya ara verme" başlığı altında düzenlenmektedir. 2575 sayılı Danıştay Kanunu⁹ m. 86'da, "çalışmaya ara verme" ,6085 sayılı Sayıştay Kanunu¹⁰ m. 64'te "izin ve çalışmaya ara verme" başlığı altında, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluşu ve İşleyişi Hakkında Kanun¹¹ m. 5'te ise "... çalışmaya ara verirler." ifadesiyle düzenlenmektedir. Görüldüğü gibi adli tatil müessesesi düzenlenirken terminolojide "kanunlar arası bir ahenk"¹² sağlanamamıştır. Mevzuatta ağırlıklı olarak "çalışmaya ara verme" ifadesine yer verilirken; özellikle doktrinde ve uygulamada, "adli ara verme"¹³, "adliye tatili"¹⁴, "mahkeme tatili"¹⁵ terimleri de kullanılmaktadır¹⁶. Nihayetinde çalışmamızın ihtivası, HMK m. 102 ve devamında "adli tatil" başlığı altında düzenlendiğinden, çalışmanın devamında da "adli tatil" ifadesi kullanılacaktır.

1.2. Adli Tatile İlişkin Düzenlemeler

1.2.1. Hukuk Yargılamasında Adli Tatil

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun adli tatili düzenleyen, m. 102'de adli tatilin süresi, m. 103'te adli tatilde görülebilecek dava ve işler, m. 104'te adli tatilin süreler etkisi olmak üzere, üç madde yer almaktadır. HMK m. 102'ye göre "Adli tatil, her yıl yirmi temmuzda başlar, otuz bir ağustosta sona erer. Yeni adli yıl bir eylülde başlar."

Adli tatilde kural olarak yargılama faaliyeti yapılmamakta, davaların görülmesi adli tatil bitinceye kadar ertelenmektedir. Ancak toplum içindeki ilişkiler ve bundan kaynaklanan uyuşmazlıkların adli tatil ile sınırlandırılmayacağı bir gerçektir. Bu nedenle adalet hizmetinin devamlılığını sağlamak amacıyla yargılama faaliyetinin tamamen durdurulmaması, kısmen sürdürülmesi gerekmektedir¹⁷. Adli tatile tabi olmayan dava ve işler ile yapılabilecek işlemler HMK m. 103'te sayılmaktadır.

⁷ R.G.T. 17/12/2004.

⁸ R.G.T. 20/01.1982.

⁹ RGT 20/1/1982 S. 17580.

¹⁰ RGT 19/12/2010 S. 27790.

¹¹ RGT 22/6/1979 S. 16674.

¹² Berkin, 1961: 559.

¹³ 2802 sayılı Hâkimler Savcılar Kanunu m. 55.

¹⁴ Berkin, 1961: 558; Postacıoğlu, 1975: 365.

¹⁵ Bilge/Önen, 1978: 314; Adli tatil (vacances judiciaires) mahkemelere özel bir tatil olması nedeniyle Almanya, Avusturya ve İsviçre hukuklarında mahkeme tatili (Gerichtsferien) olarak adlandırılmaktadır. Berkin, 1961: 558; Taş Korkmaz, 2013:5,35; Almanya'da 1997, Avusturya'da 2011 yılından beri mahkeme tatili uygulanmamaktadır. Mahkeme tatili yerine, duruşmaların ertelenmesine imkân veren "recht auf terminsverlegung" müessesesi getirilmiştir. Taşkın, 2015: 579.

¹⁶ Taş Korkmaz, 2013: 5.

¹⁷ Bilge/Önen, 1978: 314.

Adli tatil süresince; dava, karşı dava, istinaf ve temyiz dilekçeleri ile bunlara karşı verilen cevap dilekçeleri ve dosyası işlemde kaldırılan davaların yenileme dilekçelerinin alınması, ilam verilmesi, her türlü tebligat, dosyanın bir başka mahkemeye, bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay'a gönderilmesi işlemleri yapılır (HMK m.103/3).

Adli tatilde hangi dava ve işlere bakılabileceği HMK m.103/1'de belirtilmiştir. İhtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve delillerin tespiti gibi geçici hukuki koruma, deniz raporlarının alınması ve dispeççi atanması talepleri ile bunlara karşı yapılacak itirazlar ve diğer başvurular hakkında karar verilmesi (HMK m.103/1-a) işlemleri nitelikleri gereği gecikmesinde sakınca bulunan hususlar olduğundan bunlar hakkında yargılamalar da adli tatil sırasında devam etmektedir.

Her çeşit nafaka davaları ile soybağı, velayet ve vesayete ilişkin dava ve işler (HMK m.103/-b); nüfus kayıtlarının düzeltilmesi (HMK m.103/1-c) ile ilgili dava ve işler; hizmet akdi veya iş sözleşmesi sebebiyle işçilerin açtıkları davalar (HMK m. 103/1-ç) tarafın üstün menfaatine dayanması veya kuralların kamu düzenine ilişkin olması nedeniyle adli tatile tabi değildir.

Ticari defterlerin kaybindan dolayı kayıp belgesi verilmesi talepleri ile kıymetli evrakın kaybindan doğan iptal işleri (HMK m.103/1-d); iflâs ve konkordato ile sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılmasına ilişkin işler ve davalar (HMK m. 103/1-e); adli tatilde yapılmasına karar verilen keşifler (HMK m.103/1-f); tahkim hükümlerine göre mahkemenin görev alanına giren dava ve işler (HMK m. 103/1-g); çekişmesiz yargı işleri (HMK m.103/1-ğ) adli tatilde görülür.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 103/1. maddesinin ilk dokuz bendinde belirtilen dava ve işler nitelikleri gereği ivedi görülmekte ve adli tatile tabi tutulmamaktadır¹⁸. Sayılan davaların, geçici hukuki korumaların ve çekişmesiz yargı işlerinin adli tatilde görülebilmesi için ayrıca ivedilik kararı verilmesine gerek yoktur.

Kanunda ivedi olduğu belirtilen hususlar veya taraflardan birinin talebi üzerine mahkemece ivedi görülmesine karar verilen davalar (HMK m. 103/1-h) adli tatile tabi değildir. Örneğin icra mahkemelerine arz edilen hususların ivedi olduğu kanunda düzenlendiğinden (İİK m.18), icra mahkemeleri adli tatilden yararlanamaz. Diğer yandan, tarafların adli tatile tabi davalarının adli tatilde görülmeye devam edilmesini talep etmeleri üzerine mahkeme, davanın ivedi görülmesine karar vererek adli tatilde yargılamaya devam edebilir. Ayrıca, adli tatilde görülmesi gereken dava ve işler bakımından tarafların anlaşması veya bir tarafın yokluğunda hazır olan tarafın talebi üzerine dava ve işin görülmesi adli

¹⁸ Bilge/Önen, 1978: 316.

tatilden sonraya bırakılabilir (HMK m.103/2). Diğer bir ifadeyle, tarafların talebiyle adli tatile tabi olmayan bir dava veya işin adli tatilden sonraya bırakılmasına; adli tatile tabi davanın ise adli tatilde görülebilmemesine karar verilebilir. Kanun koyucu bu düzenleme ile adli tatil uygulamasında esas alınan ivedilik kavramına esneklik kazandırmış, kavramın tasarruf ilkesi çerçevesinde somut olaya göre şekillendirilmesini amaçlamıştır.

HMK m. 104'te adli tatilin süreler üzerindeki etkisi düzenlenmiştir. Adli tatilin süreleri durdurucu bir etkisi olmadığı düzenlemeden anlaşılmaktadır. Ancak adli tatilin bu süreçte işleyen usûle ilişkin süreleri uzatıcı bir etkisi vardır. Adli tatile tabi davalarda, son günü adli tatile denk gelen taraf usûl işlemlerine ilişkin kesin süreler adli tatilin bittiği günden itibaren kendiliğinden bir hafta uzatılmış sayılır.

1.2.2. Ceza Muhakemesinde Adli Tatil

Ceza işlerini gören makam ve mahkemeler her yıl 1 Eylül'de başlamak üzere, 20 Temmuz'dan 31 Ağustos'a kadar çalışmaya ara verirler (CMK m.331/1). Mahkemeler adli tatil süresi boyunca genel hükümlere göre açılan davalara bakamazlar.

Soruşturmalar ile tutuklu işlere ilişkin kovuşturmaların ve ivedi sayılacak diğer hususların tatil süresi içinde ne suretle yerine yetirileceği HSK tarafından belirlenir (CMK m. 331/2). Soruşturma evresi adli tatile tabi değildir. Kovuşturma evresinde olan dosyaların adli tatilde işlem görmemesi ise tutukluluk hali olması veya ivedi sayılan bir iş olmasına bağlıdır. İşin ivedi kabul edilebilmesi için Kanunda açıklık bulunması gerekir. İvedi sayılmayan veya sanığın tutuklu olmadığı davalara adli tatilde bakılması bozma sebebidir¹⁹. Ancak, adli tatilde görülemeyen dava ve işlere ilişkin işlem esasa ilişkin değilse veya hüküm verilmemişse bozma sebebi oluşturmaz.

Adli tatile rastlayan süreler işlemez. Bu süreler tatilin bittiği günden itibaren 3 gün uzatılmış sayılır (CMK m. 331/4). Hukuk yargılamasının aksine, ceza muhakemesinde adli tatile denk gelen sürelerin işlemeyeceği kanunda açıkça düzenlenmiştir. Ancak adli tatilin süreleri durdurucu etkisi ile süreleri uzatıcı etkisini düzenleyen bu maddenin anlaşılabilir olduğunu söylemek zordur. Zira işlemeyen bir sürenin bitmesi ile süreye uzatıcı etki tanınması, düzenlemenin çelişkili ifadeler içerdiğini göstermektedir. Adli tatil boyunca işlemeyen bir sürenin bu süreçte bitmesi de söz konusu olamaz. Sürenin adli tatilin bitimiyle kaldığı yerden işlemeye devam etmesi gerektiği kabul edildiğinde ise hali hazırda duran sürenin 3 gün uzatılmış sayılmasının anlamı kalmayacaktır. Diğer bir ifadeyle adli tatilin süreleri durdurucu etkisi ile uzatıcı etkisinin aynı anda uygulanması mümkün değildir.

¹⁹ YCGK, 13.03.1995, 31/57; YCGK, 11.03.1993, 47/72, www.kazanci.com (erişim tarihi: 13.04.2020); Çetintürk, 2000: 91.

Düzenlemeye açıklık getirmek amacıyla, adli tatilden önce başlayan ve son günü adli tatile denk gelen sürelerin 3 günlük uzatıcı etkiden yararlanacağı; adli tatil içinde başlayan sürenin ise durdurucu etkiden yararlanarak adli tatilin bitiminden itibaren başlayacağı yönünde bir uygulama geliştirilmiştir²⁰. Kanımızca düzenlemeye açıklık getirmek amacıyla sürenin adli tatilden önce veya sonra başlamasına dair bir ayırım yapılması maddenin lafzındaki çelişkiyi ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle madde ilk olarak, “3 gün uzatılmış sayılır” ibaresi kaldırılmak ve adli tatilin süreleri durdurucu etkisini muhafaza etmek suretiyle “Adli tatilde duran süreler adli tatilin bittiği günden itibaren işlemeye devam eder” şeklinde değiştirilebilir. İkinci seçenek olarak, maddeden “adli tatile rastlayan süreler işlemez” ibaresi çıkarılarak, adli tatilin süreleri uzatıcı etkisi muhafaza edilerek, “Son günü adli tatile rastlayan süreler adli tatilin bittiği günden itibaren 3 gün uzatılmış sayılır” şeklinde değiştirilebilir. Böylelikle düzenlemenin çelişik ifadelerden arındırılması ve sürelerin işlemesi hususunda diğer usûl kanunlarıyla uyum içinde olması sağlanabilir.

1.2.3. İdari Yargıda Adli Tatil

Çalışmaya ara verme başlıklı İYUK m. 61’de idari yargıda adli tatile ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. Düzenlemeye göre bölge idare, idare ve vergi mahkemeleri her yıl 1 Eylül’de başlamak üzere, 20 Temmuz’dan 31 Ağustos’a kadar çalışmaya ara verirler. Ancak, yargı çevresine dâhil olduğu bölge idare mahkemesinin bulunduğu il merkezi dışında kalan ve sadece bir idare veya vergi mahkemesi bulunan yerlerdeki idari yargı mercileri çalışmaya ara vermeden yararlanamazlar (İYUK m.61/1).

Çalışmaya ara verme süresi içinde; bölge idare mahkemesi başkanının önerisi üzerine, Hâkimler ve Savcılar Kurulunca, birden fazla idari yargı mercii olan yerlerde idare veya vergi mahkemeleri başkan ve üyeleri arasından görevlendirilecek yeteri kadar hâkimin katıldığı bir nöbetçi mahkeme kurulur. Çalışmaya ara verme döneminde nöbetçi idare mahkemeleri yürütmenin durdurulmasına²¹ ve delillerin tespitine ait işler²² ile kanunen belli süre içinde karara bağlanması gereken işleri²³ görür (İYUK m.62).

²⁰ Tatilden önce işlemeye başlayan kanuni süreler tatilde bittiği takdirde, sürelerin tatilin bittiği günden itibaren üç gün uzayacağı kabul edilmektedir. Bkz. 4. CD E. 2015/28680 K. 2020/1383 (www.karararama.yargitay.gov.tr erişim tarihi: 03.082020). Sürelerin, işlemeye başlamasını gerektiren olayın tatil süresinde gerçekleşmesi veya tebligatın adli tatilde yapılması halinde ise sürelerin tatilin bittiği günden itibaren başlayacağı kabul edilmektedir. 19.CD E. 2020/1091 K. 2020/1029; 4. CD E. 2015/28697 K. 2020/1779; 20. CD E. 2019/6866 K. 2020/588 (www.karararama.yargitay.gov.tr erişim tarihi: 03.08.2020) İBGK, E. 1933/47, K.1934/1, T. 14.02.1934 (www.kazanci.com erişim tarihi: 14.04.2020); Çetintürk, 2000: 91.

²¹ Yürütmenin durdurulması “hukuka aykırılık iddiası ile iptal davasına konu olan bir idari işlem hakkında yetkili yargı yerinin kanunilik karinesini geçici olarak askıya alması, durdurmasıdır.” Özay, 408; Evsen, 13. Yürütmenin durdurulması, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartları birlikte gerçekleştiği durumlarda söz konusu olabilir (Anayasa m.125).

“Bu kanunda yazılı sürelerin bitmesi çalışmaya ara verme zamanına rastlarsa bu süreler, ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılır” (İYUK m.8/3) ibaresiyle çalışmaya ara vermenin süreler etkisi düzenlenmiştir. İdare hukuku dağınık bir mevzuata sahiptir. Maddede geçen “bu kanunda yazılı sürelerin” ifadesi doktrinde, çalışmaya ara verme uygulamasının İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda düzenlenen sürelerle sınırlı olup olmadığına ilişkin bir tartışmaya sebep olmuştur. İlk görüşe göre bu ifadeyle düzenlemenin açıkça İdari Yargılama Usulü Kanunu ile sınırlandırılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, diğer idari mevzuatta belirtilen sürelerin son günü çalışmaya ara verme dönemine rastlaması halinde süreler uzamaz²⁴. Danıştay’ın da katıldığı ikinci görüşe göre ise, kanun hükmü geniş yorumlanmalı ve diğer idari mevzuatta belirtilen tüm sürelerin bu madde kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmelidir²⁵. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda adli tatilin sürelerin uzatıcı etkisini düzenleyen m. 104’te de aynı ifade kullanılmaktadır²⁶. Biz de “bu kanunda yazılı” ifadesinin geniş yorumlanması gerektiğini savunan görüşe katılıyoruz

Sürelerin hesaplanmasında İYUK m. 8’in tek başına yeterli görülmediği, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenen adli tatile ilişkin düzenlemeyle birlikte değerlendirilmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir²⁷. İYUK m. 8’de sürelerin hangi işlemlere ilişkin olduğunu belirtilmemiştir. Bir görüş, süreler ifadesinden, maddenin İYUK m. 7’nin devamı niteliğinde olduğu gerekçesiyle yalnızca dava açmaya ilişkin sürelerin anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Ağırlıklı olan diğer görüş ise düzenlemenin kanunda geçen diğer işlemlere ilişkin süreleri de kapsadığını kabul etmektedir. Nihayetinde İYUK m. 8’in son fıkrasında ifade edilen “bu kanunda yazılı” süreler ifadesinden, dava açma süresinin yanında,

²² Hukuk Muhakemesinde delil tespitinin adli tatile tabi olmadığına ilişkin düzenlemeye (HMK m.103/1-a) paralel olarak İdari Yargıda da delil tespitine ilişkin işler çalışmaya ara verme süresinde yapılır. (İYUK m.31).

²³ Belli süre içinde karara bağlanması gereken işler çalışmaya ara verme düzenlemesine tabi değildir. İvedi yargılama usulüne (İYUK m. 20/A) tabi davalar belli bir süre içinde karara bağlanması gereken davalara örnek olarak gösterilebilir.

²⁴ Doğrusöz, 2008: 38-40.

²⁵ “...çevre kanunu uyarınca verilen para cezasının davacı şirkete tebliğ edildiği 30.07.2008 tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlayan 30 günlük dava açma süresinin çalışmaya ara verme dönemi içinde bittiği görüldüğünden dava açma süresi ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yedi gün uzamış sayılacağından...” (Danıştay 14. D. 06.03.2012 tarih E: 2011/1488, K: 2012/1528 Sayılı K.) 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu madde 14’te düzenlediği otuz günlük dava açma süresi (Danıştay 6. Dairesinin 2.7.1987 tarih E. 1987/176, K.1987/772 sayılı kararı); 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanun madde 59’da düzenlenen, ödeme emrine karşı yedi günlük dava açma süresi (Danıştay 10. Dairesinin 2.4.1996 tarih ve E.1994/3312, K.1996/1733 sayılı kararı) hakkında adli tatil hükümleri uygulanır. Kaplan, 2011: 129.

²⁶ HMK m.104’te “bu Kanunun tayin ettiği sürelerin...” ifadesi kullanılmaktadır. Bkz. Başlık 3.2.2.4. Adli Tatilin Süreleri Uzatıcı Etkisi.

²⁷ Tan, 2013: 907.

savunma, cevap, kanun yollarına başvuru gibi diğer sürelerin de çalışmaya ara verme kapsamında değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır²⁸.

İYUK m. 8/1'e göre süreler, tebliğ, yayın veya ilan tarihini izleyen günden itibaren işlemeye başlar. Söz konusu düzenlemenin, idari işlemlere karşı açılan davalarda sürenin yazılı bildirim tarihinden başlamasını düzenleyen Anayasa'nın 125. maddesine aykırılık teşkil edip etmediği tartışmalıdır. İYUK'ta yer alan düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürenler²⁹ olduğu gibi uygulamada Anayasa'ya aykırılık teşkil etmediğini savunan da vardır³⁰.

Tatil günleri³¹ süreler dâhildir. Şu kadar ki, sürenin son günü tatil gününe rastlarsa, süre tatil gününü izleyen çalışma gününün bitimine kadar uzar (İYUK m.8/2). Bu fıkra ile resmî tatil ve çalışmaya ara verme boyunca sürelerin işlemeye devam ettiği, tatil uygulamalarının süreleri durdurucu bir etkisi olmadığı düzenlenmektedir. İdari yargılamada da hukuk muhakemesinde olduğu gibi adli tatil sürecinde süreler işlemeye devam etmektedir.

1.3. Adli Tatilin Amacı

1.3.1. Getiriliş Gerekçesi

Adli tatil düzenlemesinde günümüze kadar sadece süre ve kapsama ilişkin değil, gerekçelere ilişkin de birçok değişiklik yapılmıştır. Kanun değişikliği süreçlerinde sıklıkla ortaya atılan adli tatilin gerekli olup olmadığına yönelik tartışmalar, uygulamanın kaldırılması yerine adli tatile ilişkin süre, kapsam veya gerekçe değişiklikleriyle sonuçlandırılmıştır. Adli tatilin getiriliş gerekçesinin geçerliliğini kaybettiği hususunda hemfikir olunduğu halde değişen koşullara göre yeni gerekçeler türetilerek uygulamaya devam edilmektedir.

İlk olarak, 1927 yılında 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile adli tatil uygulaması kabul edildiğinde gerekçe olarak "... insanların çoğunun tarımla uğraşması dolayısıyla yaz aylarında çiftçilikle ilgili çalışmaların çok yoğunlaştığı ve şehirlere ulaşmanın zorluğu dikkate alınarak, insanların bu verimli dönemde mahkemelerde kaybedeceği zamanın ciddi anlamda zararlar doğuracağı ..." gösterilmiştir. Adli tatil, 1927 yılında ülkede yaşayan çoğu insanın tarımla uğraşması ve tarım faaliyetlerinin en yoğun olduğu yaz aylarında, adliyelerin azlığı ve kısıtlı ulaşım olanakları göz önünde bulundurularak köylü ve çiftçi halkın mahkemelerde kaybedeceği vaktin tarımsal verimliliği düşürmemesi, bu kişilere hasat ve bağ bozumu için zaman verilmesi amacıyla³² düzenlenmiştir. Diğer bir ifadeyle adli tatil

²⁸ Yenice/ Esin, 1983: 194; Karadeniz, 2008: 61.

²⁹ Candan, 2011: 396.

³⁰ Kaplan, 2011: 88.

³¹ Tatil günlerinin kapsamına, 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu m. 99'da sayılanlar ile hafta sonu tatili ile çalışmaya ara verme dâhildir ancak idari izin ve tatiller dâhil değildir.

³² Ansay, 1960: 54; Berkin, 1961: 559; Alpat, 1975: 520.

düzenlemesi, kırsalda yaşayan çiftçilerin, az sayıdaki adliyelere, kısıtlı yol ve yetersiz sayıda araç imkânıyla ulaşma çabalarının en verimli dönemlerinde tarımsal faaliyetlerinden uzak kalmalarına sebep olacağı endişesine dayanmaktadır. O yıllardaki tarım toplumunu ve ihtiyaçlarını tahayyül edebilmek açısından 1924 yılında yürürlüğe giren Köy Kanunu'na³³ göz atmak faydalı olacaktır. Köy Kanunu m. 12 vd.'na göre, ulaşımı sağlamak amacıyla köy yollarının yapılması köylülerin mecburi işleri arasında sayılmaktaydı ve köylüler kendi emekleri ve maddi imkânlarıyla 28000 km uzunluğunda yol yapmışlardı³⁴. Kanunda ihtiyar meclislerinin göreceği davalar sayılmış, söz konusu davalar için tarafların ihtiyar meclisine başvurmadan mahkemeye gidemeyecekleri belirtilmişti. Köylüler yapmak zorunda olduğu işleri yapmazsa ihtiyar meclisi kararıyla köylüye para cezası verilebiliyordu. Kanunun 57.-67. maddelerinden oluşan yedinci bölümünde ise davaların nasıl görüleceği düzenlenmekteydi. Köy Kanunu'ndan anlaşılacağı üzere ülkenin Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıktığı, devletin ve halkın yoksul olduğu dönemde sınırlı olanaklarla köylerin kalkındırılması amaçlanmıştır. Günümüzdeki ulaşım imkânları Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla kıyaslanmayacak ölçüde gelişmiştir. Bunun yanında ülkede 2019 yılı itibariyle 593 tane adliye mevcuttur. Kırsalda yaşayan çiftçilerin kendilerine yakın bir adliyeye ulaşmaları çok daha kolaydır. Diğer taraftan, 1900'lü yıllara göre avukat sayısı³⁵ ve bununla paralel olarak davaların avukatla takibi yaygınlaşmıştır. Tarafların duruşma takibi çoğu zaman avukatları tarafından yapılmaktadır. Böylelikle davayı bizzat takip etmek durumunda olmayan çiftçi, mahkemelerde üretimini olumsuz etkileyecek kadar vakit geçirmemektedir.

Kanunlar insanların ihtiyaçlarına hizmet etmek için vardır. Ancak adli tatil düzenlemesinin kanun yapma mantığında kural, amaç ve netice itibariyle bir uyumsuzluk söz konusudur. Kanımızca, kanun gerekçesinde, aynı yıl yapılan tarım sayımının³⁶ etkileri görülmektedir. Zira ilk nüfus sayımı olması ve dönemin dünyaca ünlü nüfus ve istatistik bilimcisi olan Belçikalı Uzman Camille Jacquart'ın İstatistik Genel Müdürü sıfatıyla sayımı yönetmesi, çalışmaya ayrı bir anlam yüklenmesine sebep olmuştur³⁷. Belçika'nın adli tatil uygulamasına tabi olan nadir ülkelerden biri olması tesadüf değildir. 1927 yılında yapılan tarım sayımı ve buna ilişkin istatistik³⁸ mevcut durumun tespiti ile tarımda üretimi arttırmak

³³ R.G.T. 7.4.1924, S. 442.

³⁴ Çetin, 1938: 42.

³⁵ 2019 yılı itibariyle baroya kayıtlı toplam 127.691 avukat bulunmaktadır (www.barobirlik.org. erişim tarihi: 4.3.2020).

³⁶ 1927 Tarım Sayımı, 02.06.1926 tarih 893 sayılı Nüfus Sayımı Kanunu ve 25.06.1927 tarih 1153 sayılı İstatistik Kanunu uyarınca yapılmıştır. Veriye göre 1927 yılında Türkiye'deki nüfusun %75.8'i kırsalda yaşamakta ve insanların %89.6'sı tarımla uğraşmaktadır.

³⁷ Saçlı, 2009: 11.

³⁸ İstatistik; verilerin toplanması, işlenmesi, analizi ve yorumu için gerekli yöntemlerin geliştirilmesini sağlayan bilim dalıdır. Saçlı, 2009: 8.

için yöntem geliştirme amacıyla yapılmıştır. Usûl kanununda değişiklik yapılarak adli tatil uygulaması getirilmesi ise tarımsal verimliliği arttırmada bir yöntem olmamalıdır. Diğer taraftan, istatistik biliminde verileri konu, zaman ve kişi olarak sınırlandırma ve kategorize etme zorunluluğu, çalışmalara somut-özel olma niteliği kazandırır. Adli tatil düzenlemesi ise kanun olması gereği soyut ve genel niteliktedir. Bu genel kural belli bir somut durum veya kişi göz önünde bulundurulmaksızın soyut biçimde formüle edilir ve kuralın genellik ve soyutluğu arttıkça bireylerin haklarını ihlal etme ihtimali artar³⁹. Düzenlemede, her ne kadar hak kayıplarına sebep olmamak için, adli tatile tabi olmayan birçok dava, iş ve işlem sayılarak, neredeyse istisnanın kural haline getirilmesi sağlansa da düzenlemenin kanun olmaktan kaynaklanan soyut ve genel olma niteliği kamufle edilememiştir. Zira düzenlemenin çok fazla tanımsız istisna içermesi kazuistik ve genellik niteliği arasında tezatlık oluşmasına neden olmaktadır. Ayrıca adli tatil uygulamasıyla tarımda verimlilik arasında doğrudan bir nedensellik bağı bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle tarım sayımına ilişkin istatistik amacından sapılarak kullanılmış, hali hazırda doğrudan ilgili olmadığı soyut nitelikte bir usûl kanununun gerekçesi yapılmıştır. Ancak tarıma ilişkin veri ve istatistiklerin yargılama faaliyetine yön veren usûl uygulamasına varlık kazandırması yerinde değildir.

Türkiye'nin tarım toplumu olduğu gerekçesinin geçerliliğini yitirdiği kabul edilmektedir⁴⁰. TÜİK' in son yayınladığı iş gücü istatistikleri⁴¹ bu kabulün doğruluğunu gözler önüne sermektedir. 2019'un kasım ayı verilerine göre, çalışan nüfusun büyük bir kısmı hizmet, sanayi ve inşaat sektörlerinde istihdam edilmektedir; tarım sektöründe çalışanların sayısı ise %17.3 oranla hizmet ve sanayi sektörlerinin çok altında kalmaktadır. Geçen yüz yıl içinde tarımsal üretimdeki artış ile tarımdaki teknolojik gelişme ve makineleşme arasında korelasyon olduğu görülmektedir⁴². Buna bağlı olarak işgücüne duyulan ihtiyacın azalması ise tarımla uğraşanların yüzdesinin giderek azalmasına sebep olmaktadır. Kırsal alanda yaşayan insan sayısının yıllar içinde azalışı ile kırsal alanlardan kentlere yapılan göçlerin artışı gösteren grafikler⁴³ de Türkiye'nin tarım toplumu olduğu gerçeğinin değiştiğini ve adli tatile ilişkin gerekçenin büyük ölçüde geçerliliğini kaybettiğini destekler niteliktedir.

³⁹ Özbudun, 2013: 218.

⁴⁰ 5219 sayılı 14.7.2004 tarihli Kanunla 1086 sayılı Kanunda yapılan değişiklik gerekçesinde belirtilmiştir. Aynı yönde: Kuru, 2006: 112; Baykal, 1980: 273; Alpat, 1975: 519.

⁴¹ www.tuik.gov.tr, Temel İstatistikler, İş Gücü İstatistikleri, (erişim tarihi: 06.03.2020).

⁴² İstihdam edilenlerin yıllara göre iktisadi faaliyet kolları ve dağılımı tablosu için bkz. www.tuik.gov.tr, (erişim tarihi: 06.03.2020).

⁴³ www.tuik.gov.tr, Temel İstatistikler, Nüfus ve Demografi İstatistikleri, (erişim tarihi: 06.03.2020).

1.3.2. Adli Tatilin Kaldırılmama Gerekçeleri

1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda 5219 sayılı Kanun'la⁴⁴ yapılan değişiklikle, Türkiye'nin tarım toplumu olduğu gerekçesinin geçerliliğini yitirdiği belirtilmiş (Hükümet Gerekçesi m.108, s.393) ancak bazı sebeplerle adli tatilin süresi kısaltılarak uygulamaya devam edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hükümet Gerekçesinde; tarım toplumunun etkilerinin devam ettiği, adli tatilin yargı mensuplarını ilgilendiren bir yönü olduğu, yargıda düzeni sağladığı ve Türkiye ile aynı iklim ve kültür kuşağında bulunan ülkelerde uygulandığı gerekçeleriyle adli tatil düzenlemesinin muhafaza edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

1.3.2.1. Tarım Toplumunun Etkilerinin Devam Etmesi

“1930’lu yılların başındaki tarım toplumunun imkânları eskisine göre çok değişmiş ise de bugün nüfusumuzun önemli bir kesimi hala kırsalda oturmakta ve tarımla uğraşmaktadır” (Hükümet Gerekçesi m.108). “Nüfusun önemli bir kesimi” ifadesinden nitelik, yani tarımla uğraşanların ekonomideki önemli rolü veya yargısal iş yükünde tarımla uğraşanların uyumsuzluk miktarı veya çeşitliliğinin önemli paya sahip olduğu anlamı çıkarılırsa, köylü ve çiftçilerle ilgili davaların adli tatilde görülmemesi gerekirdi. Ancak, bu kişilerle ilgili birçok dava adli tatilde görülebilmektedir⁴⁵. Örneğin, en çok köylü ve çiftçi vatandaşların başvurduğu tapu kadastro mahkemelerinin adli tatile tabi olmaması⁴⁶, uygulama ile amaç arasında tezatlıklar olduğunu göstermektedir.

Nüfusun önemli bir kesimi ifadesi ile kırsalda yaşayan insanların sayısal olarak fazlalığı belirtilmiş ise, TÜİK istatistikleri 2019 yılında Türkiye nüfusunun % 7.2’sinin köy ve beldelerde yaşadığı, yani nüfusun geriye kalan % 92.8’lik kısmının adliyelerin bulunduğu il ve ilçelerde ikamet ettiğini gösteren verileri bu gerekçenin gerçek dışı olduğunu göstermektedir. İl ve ilçe merkezlerinde yaşayan insanların sayısal çoğunluğu ile uyumsuzluklarının da çeşit ve miktar olarak çokluğu göz önünde bulundurulduğunda da bu gerekçenin isabetsiz olduğu anlaşılmaktadır⁴⁷.

1.3.2.2. Yargı Mensuplarının Tatil İçin Yaz Aylarını Tercih Etmesi

“Ayrıca ülkemizin iklim şartlarına göre, tüm kamu kurumlarında olduğu üzere, yargı mensupları da tatil ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle yaz aylarını tercih etmektedir” (Hükümet Gerekçesi m.108). Adli tatilin, esas amacı olmamakla birlikte, hâkimlerin

⁴⁴ R.G.T. 14.7.2004.

⁴⁵ Kuru, 2006: 112.

⁴⁶ Alpat, 1975: 520.

⁴⁷ Adli İstatistikler 2018 (<http://www.adlisicil.adalet.gov.tr> erişim tarihi: 12.2.2020)

dinlenmelerini sağlama amacı da taşıdığı kabul edilmektedir⁴⁸. Adli tatil bir yönü ile ağır iş yükü sebebiyle diğer kamu görevlilerine göre daha yoğun çalışma hayatına sahip olan yargı mensuplarının “tatil” yaparak dinlenmelerini ifade etmektedir.

2019 yılında ilk derece mahkemelerinde görev yapan 14.766 hâkim ve savcıdan 4924’ü adli tatilden yararlanmıştı⁴⁹. Diğer bir ifadeyle, ilk derece mahkemesinde görev alan hâkim ve savcılarının yaklaşık %67’sinin adli tatilden yararlanmayarak nöbetçi olarak görev başında kaldığı ve gerekçenin aksine, tatil ihtiyaçlarını karşılamak için sadece yaz aylarını tercih etmedikleri, izin haklarını yıl içinde parçalar halinde kullandıkları görülmektedir.

1.3.2.3. Adli Tatilin Yargıda Düzeni Sağlaması

Her kanun maddesinin kamu yararını amaçladığı varsayılır⁵⁰. Anayasa’nın *Kamu Yararı* başlığı altında düzenlenen *tarımın korunmasının* (m. 45) da kanun koyucuya kamu yararının ne olduğu konusunda yol gösterici maddelerden biri olduğu söylenebilir. Adli tatil, başta tarımın korunmasına hizmet eden dolayısıyla kamu yararı amacı güden bir düzenleme olsa da, yıllar içinde Türkiye’nin tarım toplumu olduğu gerekçesinin geçerliliğini kaybetmesiyle yeni bir kamu yararı düşüncesi üretmek ihtiyacı hâsıl olmuştur. Nitekim kamu yararı amacına hizmet etmeyen bir kanun, varlık sebebini de kaybetmiş demektir. Adli tatilin yargıda düzeni sağladığı gerekçesi de kamu yararı endişesine dayanmaktadır.

“Hâkimin veya taraf vekilinin öngörülemez bir zamanda değil, önceden kanunda belirlenmiş olan dönemde tatile çıkması, davaların daha sağlıklı şekilde sonuçlandırılabilmesini sağlayacaktır”⁵¹. Adli tatilden istifade eden hâkimlerin yıllık izinlerini toplu halde kullanmaları sağlanarak adli yıl içinde kesintisiz ve daha verimli bir yargılama hizmeti sunulması amaçlanır⁵². Bu görüşe göre adli tatil aleyhine ileri sürülen gerekçeler de adli tatilin varlığından kaynaklanmamakta, aksine adli tatilin kaldırılması ve izinlerin belirlenebilir zamanlarda kullanılmamasının yargılamayı uzatacağı ileri sürülmektedir.

Adli tatilin yargıda düzeni sağladığı gerekçesinde üzerinde durulması gereken iki husus vardır: İlk olarak, yargı mensuplarının önceden öngörülen bir zamanda tatile çıkmalarıyla yargılama faaliyetinin daha sağlıklı işleyeceği varsayımının değerlendirilmesi

⁴⁸ Alpat, 1975: 519; Berkin, 1961: 558; Bilge/ Önen, 1978: 514. Yargıtay’a göre, “... mahkemelerin tatiline ait bu hükmün konuluş sebebi hakimlerin dinlenmelerini temine matuf bulunmaktadır.” (TD 19.10.1964, 3887/3140); Kuru, 2006: 112; Taş Korkmaz, 2013: 30.

⁴⁹ www.hsk.gov.tr/DuyuruOku/1349_2019-yili-yillik-ara-vermeden-yararlanacaklara-iliskin-duyuru.aspx (erişim tarihi: 18.03.2020)

⁵⁰ Akıllıoğlu, 1988: 11-12.

⁵¹ Hükümet Gerekçesi m.108.

⁵² Yılmaz, 2013: 721.

gerekmektedir. Bu görüşe göre adli tatil uygulamasıyla, yargı mensuplarının adli yıl içinde parçalar halinde izin kullanması ve böylelikle yargılama faaliyetinin kesintiye uğrayarak uzaması engellenmektedir. Aksi halde, hâkim ve savcılarının izin haklarını önceden belirlenebilir sürelerde kullanmaması yargılamanın uzamasına sebep olacaktır⁵³. Kanun gerekçesinin ne derecede amacına ulaştığı tartışılabilir. Dönemin Yargıtay eski başkanı Eraslan Özkaya tarafından adli tatilin hâkimlerin dinlenmesi için getirilen bir düzenleme olmadığı, usûl hukuku kuralının ötesinde bir müessese olduğu ve zorunluluktan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Kaldırılması halinde adli tatille geçen verimsiz dönemin 4 aya yayılacağı iddia edilmiştir⁵⁴.

Kanımızca bu görüş, adli tatili okul tatiline benzetmekte, hâkim ve savcılarının da öğretmenler gibi izin haklarını tek seferde, yıl içinde verdikleri hizmeti kesintiye uğratmayacak şekilde kullanmaları gerektiğini kabul etmektedir⁵⁵. Böylelikle eğitim hizmetinin istikrarı için okullarda bulunan yaz tatili uygulamasında olduğu gibi, mahkemenin çalışma düzenine ilişkin olan adli tatil de yargı mensuplarının toplu halde çalışmaya ara vermesini sağlamakla adli yıl içinde daha etkin yargılama faaliyeti gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Eğitim ve yargı faaliyetinde tatil uygulaması amaçsal olarak paralellik göstermektedir. Ayrıca eğitim ile yargı faaliyetlerinin *kamusal faaliyet*⁵⁶ olmalarından kaynaklanan benzerlikleri vardır. Zira eğitim ve yargı faaliyetleri, kolluk faaliyeti gibi devletin tam zamanlı bir ödevi değildir. Ancak yargıyı, hizmet seviyesinde konumlandırarak mahkemelerin tatil edilebileceğini savunmak, yargının kamu görevi olduğunun göz ardı edilmesinin bir sonucudur. Zira yargı bağımsız ve tarafsız olarak uyuşmazlıkları hukuka uygun olarak çözme görevinin yanında yasama ve yürütmeyi denetleme görevini haizdir. Hukuk devletini ayakta tutan erklerinden biri olan yargı, sistemin güvencesidir. Bu nedenle yargının faaliyetine ara verebileceği kabul edilmemelidir.

⁵³ TBB tarafından Adalet Bakanlığına sunulan 22.03.2013 tarihli görüş yazısı.

⁵⁴ 11.05.2004 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.

⁵⁵ TBB'nin Adalet Bakanlığına hitaben 17/04/2020 tarih ve 8344 sayılı yazısında, COVID-19 virüsü salgını nedeniyle en az seviyeye indirilen yargı işlemlerinin iş yükünde artışa sebep olacağı sebebiyle, 20 Temmuz 2020- 31 Ağustos 2020 tarihlerinde adli tatile girilmemesini, eğer adli tatil zorunlu görülüyor ise sürenin 15 günle sınırlı olması ve adli tatil tarihlerinin okul tatiliyle aynı aralığa denk getirilmesi önerisinde bulunulmuştur.

⁵⁶ 765 sayılı mülga TCK m.279'da düzenlenen memur ve kamu hizmetlisi ayrımı için esas olarak kamu görevi-kamu hizmeti ayrımı belirleyici olmuştur. Objektif teoriye göre kamu görevi- kamu hizmeti ayrımında icra edilen görevin karakteri esas alınır. Buna göre devletin temel amaçlarına ilişkin "teşrii, idari veya adli" (765 sayılı TCK m.279/1) faaliyetler kamu görevi, bunu yerine getirenler memurdur. Devletin temel görevleri dışında yardımcı, destekleyici, tamamlayıcı nitelikteki faaliyetler kamu hizmetidir, bu hizmeti yerine getirenler kamu hizmetlisi sayılmaktadır. İdare hukuku ile uyum sağlaması amacıyla kamu görevi(memur) ve kamu hizmeti (kamu hizmetlisi) ayrımı kaldırılmış, ortak bir kullanım olan *kamusal faaliyet* ve bu faaliyete katılan *kamu görevlisi(memur)* kavramı kabul edilmiştir. Kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir suretle sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi kamu görevlisidir (5237 s. TCK m.6/1-c; 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu m.4/A). Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe, 2015: 979.

Diğer yandan çağın getirdiği değişiklikler göz ardı edilmemelidir. Eğitim sisteminde üç ay süren yaz tatilinin süresi kısaltılarak, sene içinde uygulanan ara tatillerin sayısı artırılmıştır. Nitekim bununla paralel değişiklikler diğer yargı sistemlerinde de uygulama bulmaktadır. Örneğin İsviçre Medenî Usûl Kanunu'nda (Sch. ZPO § 145, 146) mahkeme tatili Paskalya Bayramının yedi gün öncesi ile bu bayramdan yedi gün sonraki süre, 15 Temmuz'dan 15 Ağustos'a kadar, 18 Aralık'tan 2 Ocak tarihine kadar uygulanmaktadır⁵⁷. Her iki sektörde de çağın getirdiği hızlilik ve doğal sonucu olan dinlenme ihtiyacı, uzun ve kesintisiz bir tatil yerine yıl içinde aralıklarla yapılan kısa tatilleri gereksinim haline getirmiştir. Uzun tatiller ile eğitim ve yargı faaliyetini kesintiye uğratarak verimliliği azaltmak yerine günümüzde hızlı tüketen, hızlı çalışan, kısacası "hızlı yaşayan" insanların ihtiyacı göz önünde bulundurularak yıl içinde kısa aralıklarla verilen tatil uygulaması ile verimin artırılması sağlanmalıdır.

Adli tatilin yargılamada etkinliği artırmayı amaçlayan bir uygulama olduğu kabul edilse dahi, yukarıda belirtildiği üzere adli tatilden yararlanan hâkim ve savcı sayısı azınlıkta kalması düzenlemenin amacına ulaşmasını engeller. Diğer yandan, çoğunluğu nöbetçi kalmayı tercih eden hâkimler adli tatil süresi boyunca kural olarak yargılama yapamamakta, ancak davalarına kanunda sayılanlarla sınırlı olmak üzere devam edebilmektedir. Netice itibariyle kural olarak dava ve işlerin görülmemesi, adli tatilden yararlanmayan hâkim ve savcılarının 43 gün boyunca, adli yıl içindeki performanslarına kıyasla, etkili biçimde çalışamamalarıyla sonuçlanır. Dolayısıyla adli tatilin, iş yükünün artmasında ve yargılama sürelerinin uzamasına sebep olan etkenlerden biri olduğunu kabul etmek gerekir. Diğer bir ifadeyle adli tatil uygulaması, yargı mensuplarının çoğunun adli tatile ayrılmaması sebebiyle yargıda düzeni sağlamanın aksine, yargı faaliyetlerinin aksamasına sebep olarak kamu yararına aykırı sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle adli tatilin kamu düzeniyle ilgili olduğu varsayımı gerçeği yansıtmamaktadır.

İkinci olarak, adli tatilden sadece hâkim ve savcılarının değil, avukatların da faydalanması gerektiği ifade edilir. Adli tatil, avukatlar açısından yıllık mesleki faaliyetlerin değerlendirilmesi ve takip edilen dosyaların kontrol edilmesini sağlayan bir dönemdir⁵⁸. Nitekim TBB'nin 2013/14 sayılı duyurusu ile barolardan görüş istemesi üzerine sadece 5 barodan adli tatilin kaldırılması yönünde görüş bildirilmiştir⁵⁹. Adli tatilin avukatlar açısından

⁵⁷ Kanunda belirtilen tarihler arasında kural olarak süreler durmakta ve yargılama yapılamamaktadır. Ancak tarafların talebiyle adli tatilde yargılamaya devam edilebilmektedir. Taş Korkmaz, 2013: 35.

⁵⁸ TBB görüş yazısı.

⁵⁹ 57 baro hiçbir görüş bildirmemiş, sadece 18 barodan geri bildirim alınmıştır. Denizli, Isparta, Kars-Ardahan, Kayseri ve Rize Barosu adli tatilin yargı sürecini olumsuz etkilediği gerekçesiyle kaldırılması yönünde görüş bildirmiştir. 13 baro kaldırılmaması gerektiğini bildirmiştir. TBB Yönetim Kurulunun 14.03.2013 Tarihli Kararı.

çalışma hayatında boşluk yarattığını söylemek zordur. Zira adli tatile tabi olmayan birçok dava ve işler avukatlar tarafından takip edilmektedir.

1.3.2.4. Türkiye ile Aynı İklim ve Kültür Kuşağında Bulunan Ülkelerde Adli Tatil Uygulaması

“Akdeniz’e kıyısı olan bütün Avrupa ülkelerinin kanunlarında adli tatilin yer aldığı, ülkemizin de aynı iklim ve kültür kuşağında bulunması sebebiyle bu ülkelerle büyük benzerlikler göstermekte olduğu bir gerçektir” (Hükümet Gerekçesi m.108).

Akdeniz’e kıyısı olan bütün Avrupa ülkelerinde adli tatilin uygulandığı gerekçesi güncel değildir. Bu ülkelerden sadece İtalya, İspanya ve Yunanistan’ da adli tatil uygulaması vardır. Bunun yanında Fransa ile Akdeniz’e kıyısı bulunmayan ülkelerden İngiltere, Almanya, Avusturya, İsveç, Danimarka, Hollanda Finlandiya’da adli tatil uygulanmamaktadır. Aynı iklim ve kültür kuşağında bulunma gerekçesinin de adli tatil ile doğrudan bir bağlantısı yoktur. Diğer yandan Türkiye dört mevsimin yaşandığı bir iklime sahiptir. Adli tatilin Akdeniz ikliminin hâkim olduğu kıyı kentlerde uygulanmasını savunan bu görüş, adli tatil uygulamasının karla kaplı olma süresi 5 ayı geçen doğu illerinde⁶⁰ uygulanamayacağını kabulünü gerektirir. Esas olan iklim benzerliğinin değil, ülkelerin hukuk sistemlerinde, kanunlarında, uyuşmazlık türlerinin nitelikleri, nicelikleri ve yargısal iş yüküne ilişkin benzerliklerin göz önünde bulundurulmasıdır. Aynı iklim ve kültür kuşağını paylaşmanın, aynı kuralların uygulanmasını gerektirdiğini savunmak, kanunlarımızın, Akdeniz ülkelerinden değil de aynı iklim ve kültür kuşağında bulunmadığımız -adli tatil uygulaması olmayan- ülkelerin kanunlarından kodifiye edilmiş olması gerçeği karşısında anlamsız kalmaktadır. İklim şartlarının ve kültürlerin benzerliğinden kıyasla adli tatilin savunulması yersizdir.

⁶⁰ Günal, 2013: 6.

İKİNCİ BÖLÜM

ADLİ TATİLE TABİ OLMAYAN DAVA VE İŞLER

2.1. Adli Tatile Tabi Olmama Nedenleri

Adli tatilde kural olarak davalar görülmemektedir. Ancak 43 gün süren adli tatil boyunca hiçbir yargılama faaliyetinin yapılmaması, mahkemeleri değil adaleti tatil etmek olacağından, istisnai olarak adli tatile tabi olmayan dava ve işler HMK m.103'te sayılmaktadır. Düzenlemede yer alan istisnaların kapsamı oldukça geniştir. Çekişmesiz yargı işleri, geçici hukuki koruma müesseseleri ve bazı davalar adli tatile tabi değildir. Adli tatile tabi olmayan dava ve işler, işin niteliği gereği askıya alınamayan, hukuki korunma ihtiyacının kesintiye uğramaması gereken haller ile kamu düzenine ilişkin veya aile hukukundaki bazı meselelerde olduğu gibi üstün bir menfaate dayanan kurallardan oluşmaktadır.

2.1.1. Üstün Yarara Dayanması

Menfaat teorisine göre hak, hukuken korunan menfaattir⁶¹. Diğer bir ifadeyle menfaat, hakkın unsurlarından biridir. Hak ve hukuk terimlerinin temelinde bulunan *yarar* veya *menfaat* kavramının kanunda belirli bir tanımı bulunmamaktadır. Zira menfaatin zamana ve koşullara göre sürekli değişim ve dönüşüm içinde olması; *geniş, özel ve bulanık*⁶² bir kavram olmasına sebep olmakta ve tanımlanmasını imkânsız hale getirmektedir⁶³. Bu nedenle kamu yararı ancak biçimsel olarak tanımlanabilir⁶⁴. Kapsamı ise Anayasa ve kanun koyucu tarafından belirlenir. Menfaat bireyin subjektif hakkının unsuru olabileceği gibi bireylerin ortak çıkarımı da ifade edebilir. “Üstün menfaat” ise çatışan özel-özel, özel-kamusal, kamusal-kamusal menfaatlerden birine kanun tarafından üstünlük tanınması halinde söz konusu olur.

2.1.1.1. Kamu Düzeni

Kamu düzeni, bir ülkedeki kurum ve kuralların, devletin güvenliğini, kamu hizmetlerinin iyi işlenmesini, kişiler arasında huzurlu, hukuk ve ahlaka uygun ilişkiler kurulmasını sağlamasıyla oluşan düzen olarak ifade edilmektedir⁶⁵. Kamu düzeni kamusal yararın bir unsurudur ancak kamu düzeninin kanunda belirtilen bir tanımı yoktur. Bunun

⁶¹ Güriz, 2017: 123.

⁶² Duran, 1982: 25.

⁶³ Uyanık, 2013: 6-7.

⁶⁴ Akıllıoğlu, 1988: 11.

⁶⁵ www.sozluk.adalet.gov.tr (erişim tarihi: 15.08.2020).

sebebi kamu düzeninin bir üst dil kuralı⁶⁶ olması ve her hukuk dalının kendi kapsamında, konusu ve amacına göre kamu düzenini yorumlamasıdır⁶⁷.

Özel hukukta kamu düzeninin, toplum menfaatinin gerektirdiği durumlarda, kural olan irade özgürlüğünü sınırlayıcı bir işlevi vardır. Toplumun temel ve öncelikli menfaatleri kamu düzenine ilişkin emredici hükümlerle korunmaktadır. Tarafların iradelerini sınırlayan ve ihtiyaçları sürekli değişim halinde olan toplumun menfaatini gerektiren her bir durumun kanunda sayılmasının mümkün olmaması, hukuk kurallarının ötesinde olan ve genel bir sınırlama işlevi gerçekleştiren kamu düzenine varlık kazandırmıştır.

Adli tatil uygulamasına getirilen istisnaların birçoğu kamu düzenine ilişkindir. Bu istisnalar değerlendirilirken kamu düzenine ilişkin maddi hukuk kuralları ile usûl kuralları arasında ayırım yapmak gerekir. Kamu düzenine ilişkin usûl kuralları, devletin yargı faaliyetini yerine getirerek hukuki barışın ve hukuki güvenliğin sağlanmasına hizmet ederken, maddi hukukta kamu düzeni “dava konusu menfaatin taşıdığı kamusal anlama bağlıdır”⁶⁸.

4722 sayılı Türk Medenî Kanunu’nun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun⁶⁹ m. 2’de Türk Medenî Kanunu’nun kamu düzeni ve genel ahlaki bağlamaya yönelik kurallarının haklarında ayırık bir hüküm bulunmayan bütün olaylara uygulanacağı, bunlara aykırı olan kuralların kanun yürürlüğe girdikten sonra hiçbir surette uygulanmayacağı belirtilmiştir. Maddede ifade edilen kamu düzeninden, uygulanmasında toplumun yararının ön planda olduğu, emredici nitelikteki kurallar anlaşılmaktadır. Kanunun, kamu düzenine aykırı davranılmayacağını belirtmesi veya buna aykırı sözleşmeleri yasaklaması, kuralın emredici nitelikte olduğunu gösterir. Bu kuralların birçoğu aile hukukunda, aynı haklarda, miras hukukunda yer almaktadır.

Uyuşmazlıkların kaynaklandığı maddi hukuk kurallarının kamu düzeni ile ilgili olması, bu uyuşmazlıkları konu alan davaların adli tatile tabi olmamasına gerekçe gösterilebilir. Ancak bu gerekçe, kamu düzenini ilgilendiren her davanın adli tatile tabi olmadığı veya olmaması gerektiği anlamına gelmemektedir. Medeni yargılama hukukuna ilişkin kuralların tasarruf ilkesi dışında koruma sağlaması, hukuki korunmaya konu menfaatin maddi hukuk sahasından medeni yargılama hukuku sahasına geçişini ifade eden usûl kuralının varlığına bağlıdır⁷⁰.

Adli tatile getirilen istisnaların kaynağında kamu düzenini ilgilendiren kurallar yer almaktadır. Örneğin, nafaka, velayet, vesayet ve soybağına ilişkin davalar, nüfus kayıtlarının

⁶⁶ Üst dil kuralına ilişkin açıklamalar için bkz. başlık 3.1.1.

⁶⁷ Aktepe Artık, 2018: 260-261; Atakan, 2007: 59.

⁶⁸ Meriç, 2011: 51.

⁶⁹ R.G.T. 8/12/2001.

⁷⁰ Meriç, 2011: 51.

düzeltilmesi davaları kamu düzenini ilgilendirmektedir⁷¹. Diğer bir örnek olarak, kadastro mahkemelerinin adli tatile tabi olmaması (3402 sayılı Kadastro Kanunu⁷² m. 29/4) gösterilebilir. Kadastro davalarında kendiliğinden araştırma ilkesi geçerlidir (3402 s. K. m.28, 29). Zira ülke topraklarının ölçülmesi, sınırlandırılması, aynı hak sahipliğinin belirlenmesi işlemleri kadastro faaliyetinin konusudur ve kamu düzeniyle ilgisi vardır⁷³.

Medeni usûl hukukunda kamu düzeni, liberal yaklaşıma tepki olarak doğan sosyal usûl hukuku görüşünden kaynaklanmaktadır. Sosyalist anlayışa göre medeni yargılama hukukunun amacı kamusal menfaatin sağlanmasıdır⁷⁴. Ancak her kanunun ve kanun maddesinin kamu yararına olduğu varsayılır. Kamu düzenine ait menfaatlerin korunması sosyal hukuk yaklaşımının doğal bir sonucu olduğu ve medeni usûl hukukuna has bir amaç olmadığı gerekçesiyle medeni usûl hukukunun bağımsız bir amacı olarak ifade edilmemektedir⁷⁵.

Medenî usûl hukuku bakımından kamu düzeni, esas olarak yargılamanın şekli işleyişini sağlamaya yönelik emredici hukuk kurallarının bütünüdür⁷⁶. Davanın yürütülmesi, mahkemenin görev ve kesin yetkisi veya dava şartlarına ilişkin kuralların kamu düzenine ilişkin olduğu kabul edilmektedir. Diğer yandan yargılamanın en kısa zamanda ve en az masrafla tamamlanmasını emreden usûl ekonomisi ilkesi (HMK m.30) kamu düzenini ilgilendiren ilkelerdendir. Adil yargılanma kamu düzenini ilgilendiren bir başka ilkedir. Tarafların yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede hakkaniyete uygun yargılanması adil yargılanmanın kamu düzenine ilişkin olan unsurlarıdır.

Hukuk yargılamasının maddi anlamda yürütülmesi, kural olarak tasarruf ilkesi ve taraflarca getirme ilkesi uygulanılarak, mahkemenin taraf işlemlerinin sınırları içinde ve tarafların sunduğu malzemelerle hukuki uyumsuzluğa çözüm aramasıdır⁷⁷. Tasarruf ilkesinin ve taraflarca getirme ilkesinin sağladığı serbestinin kısıtlanması gerektiği hallerde kamu düzeninin emredici özelliği etkisini gösterir.

Medeni usûl hukuku, öncelikle bireysel hukuki korunmaya hizmet eder. Sübjektif menfaatlerin temin edilmesini sağlamakla toplum barışına ve dolaylı olarak kamu düzenine hizmet eder⁷⁸. Diğer yandan sübjektif menfaatlerin korunmasında bireysel menfaatin önüne geçen üstün nitelikte kamu yararı söz konusuysa, yargı kendiliğinden harekete geçerek sübjektif menfaatin temin edilmesini sağlar. Böylelikle kamu düzenine doğrudan hizmet eder.

⁷¹ Özmumcu, 2016: 145 vd.

⁷² R.G.T. 9.7.1987 S. 19512.

⁷³ Konuralp, 2007:142; Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 146; Özmumcu, 2016: 156.

⁷⁴ Meriç, 2011: 35-36; Yıldırım, 2016: 3033; Akıllıoğlu, 1988: 11.

⁷⁵ Meriç, 2011: 55.

⁷⁶ Konuralp, 2007: 145. Aktepe Artık, 2018: 262.

⁷⁷ Yıldırım, 2012: 49.

⁷⁸ Pekcanitez, Pekcanitez Usûl: 28-29; Meriç, 2011: 55.

Medeni usûl hukukuna hâkim olan ilkelerden tasarruf ilkesinin ve taraflarca getirilme ilkesinin istisnası olan re'sen harekete geçme ilkesi ve re'sen araştırma ilkesinin temelinde yatan anlayış da kamu düzeni düşüncesidir⁷⁹. Diğer bir ifadeyle, re'sen harekete geçme ve re'sen araştırma ilkesi kamu düzeninin ön planda olduğu istisnai hallerde uygulanma alanı bulur.

Re'sen harekete geçme ilkesinin işlev kazandığı hallerde kamu düzeninin varlığından söz edilebilir. Ancak bu ibareden kamu düzeninin sadece re'sen harekete geçme ilkesinin mutlak olarak uygulandığı davalara kaynak teşkil edeceği anlamı çıkarılmamalıdır. Re'sen harekete geçme ilkesi medenî usûl hukukunda esas olan tasarruf ilkesinin karşıtı olarak değerlendirilir⁸⁰. Hâkim, re'sen harekete geçme ilkesinin geçerli olduğu istisnai durumlarda taleple bağlı olmaksızın kendiliğinden harekete geçebilir ve uyuşmazlığı karara bağlayabilir⁸¹. Re'sen hareket ilkesi pozitif hukukta tasarruf ilkesinin istisnası olarak düzenlense de, tasarruf ilkesinin ilk yansıması olan davanın ancak tarafın talebi ile açılacak olması hususunda bir istisnanın, diğer bir ifadeyle hâkimin müdahale hakkının olmadığını belirtmek gerekir⁸² (HMK m.24). Ancak kamu yararının korunmasını gerektiren istisnai hallerde savcılar hukuk davası açma yetkisini haizdir. Medenî yargılama hukukunda tarafların tasarruf yetkisinin kısıtlandığı, hâkimin kendiliğinden hareket ilkesinin kısmen uygulama alanı bulduğu hususlar kamu düzenini ilgilendirdiği kabul edildiğinden adli tatilden muaf tutulmuştur.

Re'sen harekete geçme ilkesi, kısmen çekişmesiz yargıda, üstün nitelikte özel yararın veya kamu yararın söz konusu olduğu bazı hallerde uygulanır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.382/1-c'de hâkimin re'sen harekete geçebilmesi çekişmesiz yargı işi olmanın ölçütleri arasında sayılmıştır. Ancak bütün çekişmesiz yargı işleri açısından re'sen harekete geçme ilkesi geçerli değildir. Çekişmesiz yargı işlerinde re'sen harekete geçme ilkesinin uygulanabilmesi için kanunda açıkça öngörülmüş olması gerekir⁸³. Örneğin velayetin kaldırılmasını gerektiren sebepler ortadan kalkmışsa, hâkim re'sen velayetin anne veya babaya yahut her ikisine birden geri verilmesine karar verebilir (TMK m.351/2). Çekişmeli yargıda ise re'sen harekete geçme ilkesinin var olup olmadığı tartışmalıdır. Bir görüşe göre çekişmeli yargıda re'sen harekete geçme ilkesinin uygulaması yoktur⁸⁴. Kanımızca re'sen harekete geçme ilkesi davanın açılmasıyla sınırlandırılmamalı, yargılama sürecinde taraf tasarrufunu sınırlandıran bir işlevi olduğu kabul edilmelidir.

⁷⁹ Meriç, 2011: 56; Özmumcu, 2016: 146; Tanrıver, 2018: 365.

⁸⁰ Karşlı, 2012: 297; Yıldırım, 2012: 21.

⁸¹ Alangoya/ Yıldırım/ Deren-Yıldırım, 2011: 183.

⁸² Karşlı, 2012: 298.

⁸³ Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, 2019b: 95.

⁸⁴ Bilge/Önen, 1978: 297; Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 94.

Re'sen araştırma ilkesi, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin dava malzemesinin hâkim tarafından getirileceğini ifade etmektedir. Hâkim, tarafların davaya getirdiği malzemelerin yanında getirmedikleri dava malzemelerini de araştırmak ve hükme esas almakla görevlidir⁸⁵. Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalar, dava malzemesinin getirilmesinin sadece taraf tasarrufunda olmaktan çıkarıldığı, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf etmelerinin tam anlamıyla mümkün olmadığı davalardır⁸⁶. Örneğin, çekişmesiz yargı işlerinde aksine bir hüküm bulunmadıkça kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulanacağı kanunda belirtilmiştir (HMK m.385/2). Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı çekişmesiz yargı işlerine örnek olarak, kıymetli evrakın iptali işleri, velayetin kaldırılması, nüfus kayıtlarının düzeltilmesi, nüfus kaydının iptali, iflasın ertelenmesi gösterilebilir. Çekişmeli yargıya konu olan soybağına ilişkin davalarda, hizmet tespiti davalarında, re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. re'sen araştırma ilkesi de re'sen hareket ilkesinde olduğu gibi davada karşı tarafa göre daha zayıf olan tarafın korunması ve kamu yararı düşüncesine dayanmaktadır⁸⁷. Re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı bazı davalar adli tatile tabi değildir.

2.1.1.2. Üstün Nitelikte Özel Yarar

Üstün nitelikte özel yararın kanunda veya öğretide belirli bir tanımı yoktur. Duruşmanın aleniliğini düzenleyen HMK m. 28'de, duruşmaların gizli olarak yapılmasına karar verilebilecek hallerden biri olarak, *kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerektirdiği durumlar* gösterilmiştir (değişik 22.7.2020 tarihli 7251 sayılı Kanun m. 2). Bu düzenlemeyle hukuk muhakemesinde ilk kez üstün nitelikte kişisel/özel yarara yer verilmiştir. Bu nedenle, bu ifadeden ne anlaşılması gerektiği sorusunun cevabı maddi hukukta aranacaktır.

Üstün nitelikte özel yarar hukuka uygunluk nedenlerinden biri olup hak arama özgürlüğü açısından önem taşımaktadır. "Üstün nitelikte özel yarar" ifadesinde yer alan *özel yarar* kavramı kişiye ait yararların belli hallerde kamu yararından üstün tutulmasına sebep olan ölçüyü ifade etmektedir. Özel yarar, kişiden kişiye değişen, kişinin gereksinimlerine özgüdür. Bu nedenle özel yararın hukuk düzeni tarafından değer görmesi, diğer kişisel yararlarla ve kamu yararına üstün olduğunun kabul edilmesine bağlıdır⁸⁸. Hak arama özgürlüğü kapsamında çatışan menfaatlerden birine üstünlük tanınması, üstün nitelikte özel

⁸⁵ Karşlı, 2012: 315; Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, 2011: 184

⁸⁶ Karşlı, 2012: 316; Öznumcu, 2016: 146.

⁸⁷ Yıldırım, 2016: 3036.

⁸⁸ Kara Kılıçarslan, 2009: 31-32.

yararın varlığı halinde mümkün olabilir⁸⁹. Üstün nitelikte özel yararın söz konusu olduğu başlıca örnek çocuğun üstün yararıdır.

1985 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme m. 3'te belirtildiği üzere “*Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun temel yararı düşünülmelidir.*” İlkenin uygulanması açısından kanun koyucu başta olmak üzere kamu kurumları, özel kuruluşlar, mahkemeler, idari makamlar, çocuğun ana ve babası, vasisi ve hukuken çocuktan sorumlu kişiler sözleşme gereği yükümlülük altındadır⁹⁰.

Çocuğun yararı belirlenirken bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacı gözetilir⁹¹. Diğer bir deyişle çocuğun yararı, çocuğun uzun vadeli yararları, bireysel ve toplumsal geleceği bakımından çıkarlarını ifade etmektedir⁹².

İç hukukumuzda Anayasa ve çeşitli kanunlarda çocuğun üstün yararı ilkesi yer almıştır. 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle Anayasa m. 41; 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m. 4'te, TMK m. 366'da çocuğun üstün yararı özellikle vurgulanır.

Yargıtay da birçok kararında ana ve babanın yararlarının, ahlaki değer yargılarının, sosyal konumlarının, çocuğun üstün yararını etkilemediği ölçüde göz önünde bulundurulabileceğini ifade etmektedir⁹³.

Çocuğun üstün yararı, çocuğun menfaatini ilgilendiren davaların adli tatile tabi olmamasının sebebi olarak gösterilebilir. Nitekim her biri kamu düzeni ile ilgili olduğu halde boşanma davası adli tatile tabiyken, velayet, vesayet, soybağı⁹⁴ ve nafakaya ilişkin davalar adli tatile tabi değildir. Kanun koyucu, çocuğun yararını adli tatilin uygulanma gerekçesi olan “kamu düzeni” düşüncesinden üstün tutarak, çocukları ilgilendiren davaların adli tatile tabi olmadığını düzenlemiştir.

2.1.2. İşin Niteliği Gereği

Davalar, çekişmesiz yargı işleri ve geçici hukuki koruma müesseseleri hukuk yargılamasına konu olabilir. Devlete başvuran birey ve devlet arasında kurulan yargılama ilişkisi, davacının hakkına veya yetkisine ilişkin bir istemi konu alıyorsa dava ilişkisi; istem

⁸⁹ HGK E. 2007/224 K. 2007/228 T. 02.05.2007 (www.karararama.yargitay.gov.tr erişim tarihi: 13.08.2020).

⁹⁰ Şahin, 2019: 66.

⁹¹ 2. HD E. 2020/28 K. 2020/1504 T. 24.2.2020 (www.kazanci.com erişim tarihi: 13.08.2020).

⁹² Serozan, 2005: 65.

⁹³ 2. HD E. 2020/812 K. 2020/1921 T. 5.3.2020 (www.kazanci.com erişim tarihi: 13.08.2020).

⁹⁴ Babalık davasının hak düşürücü süreye bağlı olması (TMK m.303), baba karşısında çocuğun üstün yararının her zaman gözetilmediğine örnek teşkil edebilir. Bkz. Anayasa Mahkemesi Kararı E. 2011/116 K. 2012/39 R.G.T 21.07.2012-28360 (www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr erişim tarihi: 13.08.2020).

konusu daha çok objektif hukuk kuralının uygulanması olarak değerlendirilen bir talebin karşılanmasına yönelik ise çekişmesiz yargı işi; hukuki menfaatin teminine, korunmasına veya yerine getirilmesi amacıyla geçici önlem alınmasına yönelik bir başvuru ise geçici hukuki koruma ilişkisi olarak nitelendirilir⁹⁵. Çekişmesiz yargı işleri ile geçici hukuki koruma müesseselerinde mahkeme tarafından gerçekleştirilen ve çabuk karara bağlanması gereken⁹⁶ şekli bir yargı faaliyeti söz konusu olsa da bunlar dava niteliğinde değildir.

Adli tatil uygulaması dava ilişkisini konu alan yargılamalara getirilmiş bir kuraldır. Çekişmesiz yargı, idari fonksiyonu da ön planda bulunduğundan tam anlamıyla yargılama faaliyeti olarak nitelendirilememektedir⁹⁷. Diğer yandan nihai koruma sağlamayan ve asıl davaya bağlı olarak varlığını sürdüren geçici hukuki korumalar da dava olarak nitelendirilmemekte, “müessese” ifadesi kullanılmaktadır⁹⁸.

2.1.3. Hukuki Korunma İhtiyacının Kesintiye Uğramaması Gereken Haller

Sübjektif hakkı ihlal edilen ve ihlal edilme tehlikesiyle karşı karşıya olan kişi yargıya başvurarak hukuki koruma talep etme hakkına sahipken, devlet talep karşısında hukuki koruma sağlama ödevini yerine getirmek zorundadır⁹⁹. Devletin kendiliğinden hak almayı yasaklamasıyla kişilerin uyuşmazlıklarını yargı karşısına taşıyarak hukuki korunma talep etmeleri zorunlu hale gelmiştir. Hukuk devleti ilkesi gereği hukuki korumanın etkili veya etkin olması gerekir. Bu çerçevede etkili bir hukuki koruma mekanizmasının oluşturulması için kişilerin hak aramasını zorlaştıran hukuki ve fiili engellerin kaldırılması ve yargıya başvuru anından kararın icrası aşamasına kadar etkin korumanın sürdürülmesi gerekir¹⁰⁰.

Hak arama özgürlüğü öncelikle “adalete erişimi”, diğer bir ifadeyle hak arama konusundaki tüm yolların açık ve kullanılabilir olmasını ifade etmektedir¹⁰¹. Diğer bir ifadeyle, adalete erişimin kapsamını oluşturan (maddi hak sahipliğinden) bağımsız başvuru hakkı anayasal güvence altındadır ve bunu engelleyen düzenlemeler Anayasa’ya aykırıdır¹⁰². Bu nedenle hak arama özgürlüğü çerçevesinde adli tatilde de adalete erişim sağlanmalıdır. Örneğin, adli tatilde her türlü dava açılabilir. Dava, karşı dava, yenileme, istinaf ve temyiz dilekçelerinin verilmesi işlemleri de adli tatile tabi değildir. Adli tatilde yargılama yapılmasa

⁹⁵ Meriç, 2011: 19-20.

⁹⁶ Yılmaz, 2013: 724.

⁹⁷ Bkz. 2.3.1.9. Çekişmesiz Yargı İşleri başlığı.

⁹⁸ Bkz. 2.3.1.1. Geçici Hukuki Korumalar başlığı.

⁹⁹ Anayasa m. 36.

¹⁰⁰ Pekcanitez, Pekcanitez Usûl: 13-15; Üstündağ, 2000: 15; Akkan, 2007: 30.

¹⁰¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 5; “Adalete erişim, davacının davalıya karşı maddi hukukta belirtilmiş olan içerik ve unsurlardan bağımsız şekilde devletin yargı organlarına başvurmasını ve başvuru yargılamada işlemlerin muhatabı olmada eşit konumda olmasını ifade etmektedir”. Meriç, 2011: 66

¹⁰² Meriç, 2011: 66.

da HMK m.103/3'te sayılan işlemlerin adli tatile tabi olmaması, aksi adalete erişimin kısıtlanması olacağından, zorunluluk arz etmektedir.

Hukuki koruma, yargılama sonucunda hedeflenen nihai hukuki koruma ve asıl koruma sağlanıncaya kadar hakkın yerine getirilmesi ihtiyacından doğan geçici hukuki korumalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Etkin hukuki korumanın sağlanması geçici hukuki korumalarla mümkün olur¹⁰³. Zira yargılamaların uzun ve ayrıntılı incelemeler sonunda kesin hükme bağlanabilmesi, bu süreçte ihlal iddiasında bulunan açısından telafisi mümkün olmayan sonuçlara sebep olabilir. Bu sebeple yargılama sürecinin öncesinde veya yargılama sırasında başlayan geçici hukuki korumalarla, nihai koruma gerçekleşinceye kadar hakkın güvencesiz kalması engellenir¹⁰⁴. Etkin hukuki korumanın, yargıya başvurudan kesin hükme kadar kesintisiz bir korumayı gerektirdiği hallerin varlığı adalet mekanizmasının parçası olan geçici hukuki koruma müesseselerinin adli tatile tabi olmamasını gerektirir.

2.1.4. İvedilik

“İvedi” sözcüğü, eski Türkçe 'de kullanılan ev-edi kelimesinden gelmekte olup evmek (ivmek), acele etmek; evedi (ivedi) acele anlamını taşımaktadır¹⁰⁵. Tanımdan anlaşılacağı üzere ivedi kelimesi çabuk davranma zorunluluğunu ifade etmektedir. Kanunda belirli bir tanım veya ölçütü bulunmadığından “ivedilik” kavramı hukuki belirsizlik ihtiva etmektedir.

HMK m. 103/1-a'da ivedi olduğu açıkça belirtilmese de sayılan istisnalar ivedilik teşkil ettiğinden adli tatile tabi değildir. Örneğin, dava ile elde edilmek istenen sonucun hızlı ve etkili bir şekilde güvence altına alınması geçici hukuki koruma müessesesi ile sağlanır. Geçici hukuki korumaların gecikmesindeki sakınca, dava ile hedeflenen sonuca varılmasında güçlükler ortaya çıkması ya da dava sonucundan beklenen asıl hukuki korumanın elde edilememesi olasılığı doğmasıdır¹⁰⁶. Diğer yandan yargılamanın süreye bağlı olması ivedilik göstergesi olabilir. Örneğin, tahkim yargılamasında mahkemenin görev alanına giren dava ve işlerin adli tatile tabi olmamasının sebeplerinden biri olarak, tahkimin 1 yıllık süreye bağlı olması nedeniyle ivedilik teşkil etmesi gösterilebilir. Doktrinde adli tatilde görülmemesi giderilmesi güç zararlar doğurabilecek işlemlerin ivedi olduğu belirtilmektedir¹⁰⁷. Ancak kanun lafzına bakıldığında ivedi görülme kararının işlemin niteliğine ilişkin olmadığı görülmektedir.

¹⁰³ Akkan, 2007: 29 vd.

¹⁰⁴ Yılmaz, 2013: 1652.

¹⁰⁵ www.sozluk.gov.tr; www.etimolojiturkce.com. (erişim tarihi: 13.06.2020).

¹⁰⁶ Arslan, 2013: 7.

¹⁰⁷ Erdönmez, Pekcanitez Usûl: 471.

2.2. İstisnaların Belirlenmesinde Benimsenen İlkeler/ Yaklaşım

2.2.1. Sınırlı Sayıda Olması

Temeli Roma Hukukuna dayanan sınırlı sayı (numerus clausus) ilkesi, aynı hakların mutlak etkisinin uygulanabilmesi için yeterli biçimde açık olması ihtiyacından doğmuştur¹⁰⁸. Herkese karşı ileri sürülebilmesi ve üçüncü kişilerin aynı hak sahibinin bu hakkından doğan yetkilerine uyma zorunluluğu, aynı hakların türlerinin ve içeriklerinin kanun tarafından kesin olarak düzenlenmesini gerektirir. Bu nedenle sınırlı sayı ilkesinin irade özgürlüğünü kısıtlayıcı bir işlevi vardır¹⁰⁹.

HMK m. 103'te geçen “ancak aşağıdaki dava ve işler görülür” ifadesiyle adli tatilde görülebilecek dava ve işler sınırlı sayıda sıralanmaktadır. Çekişmesiz yargı işleri; geçici hukuki korumalar; nafaka, soybağı, velayet, vesayete ilişkin davalar, iş/hizmet sözleşmesi sebebiyle işçilerin açtıkları davalar, iflâs ve konkordato ile sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılmasına ilişkin davalar, adli tatilde yapılmasına karar verilen keşifler, kanunlarda ivedi olduğu belirtilen veya taraflardan birinin talebi üzerine mahkemece ivedi görülmesine karar verilen davalar adli tatile tabi değildir. Hükmün mefhumu muhalifinden, düzenlemede tahdidi olarak sayılanlar dışında kalan davaların adli tatilde görülemediği kabul edilmektedir¹¹⁰. Düzenlemede istisnalar şekli olarak sayılmaktadır. Ancak sınırlı sayıda olması eşya hukukunun aksine adli tatil düzenlemesine emredici nitelik kazandırmamıştır. Zira tarafların talebi ve hâkimin takdirıyla adli tatile tabi bir dava adli tatilde görülmeye devam edilebilir.

2.2.2. Uyuşmazlığın Niteliğine Göre Ayrım Yapılması

Adli tatile tabi olmayan istisnai davalar belirlenirken yargılama usûlü veya görevli mahkeme esas alınmamış; davaya konu olan uyuşmazlığın niteliği göz önünde bulundurulmuştur.

Adli tatile ilişkin ilk düzenleme olan 1086 sayılı HMUK m. 81'de istisnai dava ve işlerin kapsamı oldukça sınırlı tutulmuştur¹¹¹. Bu Kanunda 2606 sayılı Kanun'la¹¹² yapılan değişiklikle adli tatilde görülenler kapsamına sözlü ve basit yargılama usûlüne tabi dava ve

¹⁰⁸Sirmen, 2014: 41.

¹⁰⁹ Ünal/ Başpınar, 2015: 68. Eşya hukukunda sınırlı sayı ilkesi aleniyet, belirlilik ve mülkiyet hakkının korunması fonksiyonlarını gerçekleştirir.

¹¹⁰İstisnaların tahdidi olarak sayılması medenî usûl hukukunun şekli bir hukuk dalı olmasından kaynaklanmaktadır.

¹¹¹ HMUK m.81'e göre mahkemeler, “günlük muhakeme listesinde yazan işlerle, keşif ve delil gibi yapılması zarurî veya müstacel görülen işler müstesna olmak üzere mahkemeler, resmi çalışma saati dışında ve resmi ve adli tatil günlerinde hiçbir adli muamele yapamazlar”.

¹¹² R.G.T. 13/12/1934.

işler de eklenmiştir. 1086 sayılı Kanun'da 1711 sayılı Kanun'la¹¹³ yapılan değişiklikle adli tatile tabi olmayan dava ve işlerin kapsamı oldukça genişletilmiştir. Neredeyse istisnalar kural, kural ise istisna haline getirilmiştir¹¹⁴. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda, sulh mahkemesinin görevine giren dava ve işler ile basit yargılama usûlüne tabi dava ve işler adli tatilde görülebilecek istisnalar arasında sayılmamıştır. Sulh Mahkemesinin görevine giren veya basit yargılama usûlüne tabi dava ve işlerden kanunda sayılan veya ivedi olarak görülmesine karar verilenler elbette adli tatilde görülebilir. Ancak, sulh mahkemesinin görevine giren veya basit yargılama usûlüne tabi her dava ve işin ivedi olduğu kabul edilmeyerek adli tatilde görülen dava ve işlerin kapsamının genel olarak daraltılması isabetlidir¹¹⁵. Bir dava veya işin adli tatile tabi olmamasında ele alınan kıstaslardan biri, gecikmesi halinde giderilmesi zor veya imkânsız sonuçlar doğması ihtimalidir¹¹⁶. Sulh hukuk mahkemesinde görülen veya basit yargılama usûlüne tabi her dava veya işin aynı derecede ivedi olduğu kabul edilemez.

Uyuşmazlığın kaynaklandığı maddi hukuk kuralı esas alınarak adli tatile getirilen istisnalar biri HMK m. 103/1-b'dir. Aile hukukundan kaynaklanan birçok dava adli tatile tabi değildir. Her çeşit nafaka davaları, soybağı, velayet ve vesayete ilişkin dava ya da işler adli tatile tabi değildir. Ancak boşanma davaları adli tatilde tabidir.

2.2.3. Taraf Tasarrufuna Açık Olması

Taraflar, adli tatile tabi davalarının adli tatilde ivedi olarak görülmesini talep edebildikleri gibi, adli tatile tabi olmayan davalarının adli tatilden sonraya bırakılmasını da mahkemeden talep edebilirler. Burada tarafların yapmış olduğu işlem tek başına etki ve sonuç doğurmaz. Bu nedenle kaynağını tasarruf yetkisinden alsa dahi tarafların talebi bağlı etkili usûl işlemi olup hâkimin takdirine tabidir. Hâkime takdir yetkisi tanıyan usûl hukuku kuralları emredici nitelikte değildir¹¹⁷. Bu nedenle adli tatile ilişkin düzenleme, tarafların sınırlı sayıdaki istisna üzerinde tasarruf etme yetkisini hâkim takdirine bağlı olarak sınırlandıran ve tasarrufa açık olması sebebiyle emredici nitelikte olmayan bir düzenlemedir¹¹⁸.

Medenî usûl hukukunda tasarruf ilkesi, uyuşmazlıkların kaynaklandığı özel hukuk alanı göz önünde bulundurularak getirilmiştir. Özel hukuk alanında düzenlenen hukuki ilişkilerden kaynaklanan haklar üzerinde irade özgürlüğü çerçevesinde serbestçe tasarruf

¹¹³ R.G.T. 30/04/1973.

¹¹⁴ Taş Korkmaz, 2013: 36.

¹¹⁵ Taş Korkmaz, 2013: 37; Hükümet Gerekçesi m.109.

¹¹⁶ Taş Korkmaz, 2013: 12.

¹¹⁷ Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 14.

¹¹⁸ Budak/ Karaaslan, 2019:136.

edilebilir. Yargılamanın başlatılmasından sonra tarafların maddi hukuk açısından sahip oldukları tasarruf yetkisi ve irade özgürlüğü yargılamadan bağımsız olarak varlığını devam ettirir¹¹⁹. Ancak maddi hukukta tarafların tasarrufunda olmayan hukuki ilişkilere ilişkin uyuşmazlıkları konu alan yargılamaların, yargılamanın başlatılması müstesna olmak üzere, tasarruf ilkesine tabi olduğu kabul edilmemelidir. Diğer bir ifadeyle korunması gereken başka hukuki menfaatlerin varlığı halinde taraf özgürlüğü sınırlandırılır. Başka hukuki menfaat taraflardan birinin zayıf konumda olması ile ilgili olabileceği gibi, davanın tarafı olmayan ancak hüküm sonucundan etkilenenlerin menfaatleriyle bağlantılı olabilir¹²⁰. Bu nedenle adli tatile tabi olmayan istisnalardan örneğin nafaka, soybağı, velayet, vesayete ilişkin davanın veya hizmet/iş sözleşmesinden doğan işçilerin açtıkları davaların adli tatilden sonraya bırakılmasına karar verilememesi gerekir.

Kamu düzenini ilgilendiren maddi hukuk kurallarından kaynaklanan davaların adli tatile tabi olmadığı düzenlenmiştir. Ancak maddi hukuktan doğan kamu düzenini ilgilendiren bir kuralın hukuk yargılamasında tarafların tasarruf yetkisini ortadan kaldırdığı söylenemez. Diğer bir ifadeyle HMK m. 103 emredici bir düzenleme değildir ve tarafların tasarruf yetkisini kesin olarak kısıtlamamaktadır. Adli tatile tabi olmayan bir dava veya iş, “tarafların anlaşması halinde veya bir tarafın yokluğunda görülüyorsa hazır olan tarafın talebi üzerine adli tatilden sonraya bırakılabilir” (HMK m.103/2). Hâkim, bu hususta takdir yetkisini kullanırken kamu düzeni kavramını yorumlaması gerekecektir ve kamu düzenine çizdiği çerçevede takdir yetkisini kullanacaktır. Kanımızca, düzenlemenin kapsamına çekişmesiz yargı işleri ve geçici hukuki korumalar dâhil edilmeyerek, yalnız davaların taraf iradesine bağlı olarak adli tatilden sonraya bırakılabileceği kabul edilmelidir. Zira çekişmesiz yargı işleri kamu düzenini ilgilendirir ve gerçek anlamda yargılama faaliyeti kapsamına girip girmediği tartışma konusudur¹²¹. Diğer yandan geçici hukuki korumaların da adli tatilden sonraya bırakılmasının mümkün kılınması, asli unsurlarından biri ivedilik¹²² olan geçici korumaların varlık amacıyla tezatlık oluşturur.

Re’sen harekete geçme ilkesinin uygulama bulduğu davalara taraf iradesinin yansıtılamayacağı kabul edilmelidir. Özellikle aile hukukundan doğan ve çocuğun üstün menfaatini ilgilendiren hususlarda re’sen harekete geçme ilkesi uygulanır. Tasarruf yetkisinin kısıtlandığı bu hallerde taraf iradesiyle davanın adli tatilden sonraya ertelenmesine imkân tanınmaması gerekir.

¹¹⁹Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 93.

¹²⁰Meriç, 2011: 51.

¹²¹Bkz. Çekişmesiz yargı işleri başlığı.

¹²²Geçici hukuki koruma “ivedi bir yargısal hukuki korumadır”, Erişir, 2013:5.

Re'sen araştırma ilkesinin mutlak olarak uygulanmadığı davaların adli tatilden sonraya bırakılabilmesi mümkündür. Re'sen araştırma ilkesi kural olarak tarafların dava üzerindeki hâkimiyetinin sona erdiği anlamına gelmemektedir¹²³. Ancak maddi hukukun koruduğu bazı ayrıksı hallerde taraf iradesiyle davanın adli tatilden sonraya bırakılmasına karar verilememesi gerekir. Sosyal hakların uyuşmazlık konusu edildiği davalarda kamu düzeni düşüncesiyle tasarruf ilkesi sınırlandırılır¹²⁴. Örneğin, Yargıtay içtihatlarına göre, hizmet tespiti davaları kamu düzeninden olup bu davalarda re'sen araştırma ilkesi uygulanır¹²⁵. Sosyal güvenlik hakkının vazgeçilemez oluşu bu hakkı konu alan davalarda taraf ilkesinin sınırlandırılmasını gerektirir¹²⁶. Bu nedenle iş sözleşmesinden doğan işçinin açtığı davaların adli tatilden sonraya bırakılmaması gerekir.

2.3. Adli Tatile Tabi Olmayan Dava ve İşlerin Kapsamı

Adli tatile tabi olmayan sınırlı sayıda dava ve işin kapsamı, süresi ve gerekçelerinde olduğu gibi çok defa değişikliğe uğramış ve istisnalar oldukça genişletilmiştir. Adli tatilin kaldırılmasını gerektiren sebeplerin bertaraf edilmesi amacıyla adli tatile tabi olmayan istisnai düzenlemelerin kapsamı genişletilerek, adli tatilin yol açtığı iş kaybı azaltılmaya çalışılmıştır.

2.3.1. Kanunda Adli Tatil Hükümlerine Tabi Olmadığı Belirtilen Dava ve İşler

2.3.1.1. Geçici Hukuki Koruma, Deniz Raporlarının Alınması ve Dispeççi Atanması Talepleri İle Bunlara İlişkin İtiraz ve Diğer Başvurular Hakkında Karar Verilmesi

İhtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve delillerin tespiti gibi geçici hukuki koruma, deniz raporlarının alınması ve dispeççi atanması talepleri ile bunlara karşı yapılacak itirazlar ve diğer taleplerin karara bağlanması işlemleri adli tatile tabi değildir. İş veya dava sınıfına girmeyen, kendine özgü nitelikteki geçici hukuki koruma müesseselerinin, ticaret hukukuna ilişkin çekişmesiz yargı işlerinden olan deniz raporu alınması ve dispeççi tayini işleriyle aynı fıkra düzenlenmesi sistematik olarak uygun değildir. Diğer taraftan, dispeççi atanması ve deniz raporu alınması işlerinin de içinde bulunduğu çekişmesiz yargı işlerinin (HMK m.382)

¹²³ Özkes, 2003: 70.

¹²⁴ Deren Yıldırım, 2004: 827.

¹²⁵ HGK E. 1997/21-454 K. 1997/662 T. 17.9.1997. (www.kazanci.com erişim tarihi: 10.08.2020)

¹²⁶ "Sosyal devlet olmanın bir gereği ve sonucu, sosyal güvenlik hakkının tüm bireylere sağlanması ve güvence altına alınmasıdır. Sosyal güvenlik hakkı vazgeçilmez bir anayasal haktır ve kamu düzenindedir. Sigortalının hizmet tespiti veya prime esas kazancının tespiti davası kamu düzeninden bir dava olup, re'sen araştırma ilkesinin ve delil serbestinin uygulandığı davalardandır. Sigortalı bu haktan vazgeçemeyeceği gibi, açtığı davadan feragat edemez." HGK E. 2016/10-2554 K. 2019/582 T. 21.5.2019. (www.kazanci.com erişim tarihi: 10.08.2020)

adli tatilden muaf olduğu (HMK m.103/1-ğ) düzenlemesi mevcutken söz konusu işlerinin ayrı bir fıkra da tekraren belirtilmesi gerekmemektedir.

2.3.1.1.1. Geçici Hukuki Koruma Bakımından

HMK madde 103/1-a düzenlemesine göre, ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz, delil tespiti *gibi* geçici hukuki korumalara ilişkin talep, itiraz ve başvurular adli tatile tabi olmayan işlemlerdendir. Kanun hükmüne “gibi” ifadesi eklenerek fıkra da geçen geçici hukuki koruma tedbirlerinin sınırlı sayıda olmayacak şekilde örnekleme yoluyla sayılması amaçlanmıştır¹²⁷. Nitekim HMK m. 406/2’de de belirtildiği üzere özel kanunlarda düzenlenen geçici hukuki koruma tedbirleri saklı tutulmaktadır. Başta 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu¹²⁸, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹²⁹, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun¹³⁰ olmak üzere birçok kanunda adli tatile tabi olmayan, geçici hukuki koruma niteliğinde düzenlemeler mevcuttur.

Yargılama süreci taraf haklarının korunmasını güvence altına alan ve belirli sürelerle uyulmasını gerektiren şekli hukuk kurallarından oluşur. Mahkemece, yargılamanın şekli kurallara ve ilkelere uygun olarak yürütülmesi, hüküm aşamasına gelinene kadar belli bir sürenin geçmesini gerektirir. Bu süreç çoğu zaman olması gerekenden daha uzun sürer¹³¹. Bu süreçte kötü niyetli karşı tarafın dava ile ulaşılmak istenen sonucu engellemeye yönelik fiilleri dava konusu hak ve şeylerin kaybıyla sonuçlanabilir¹³². Bu nedenlerle dava konusunun yargılama süresince koruyucu tedbirlerle güvence altına alınması gerekebilir. Aksi halde dava kazanılmış olsa dahi dava konusu kaybedilmiş olacağı için hükmün aynen icrası mümkün olmaz ve nihai hukuki koruma elde edilemez. Kanun koyucu uzun yargılama prosedürünün ve kötü niyetli taraf fiillerinin hak kayıplarına sebep olmaması amacıyla, hukuk yargılamasında geçici hukuki koruma tedbirleri öngörmektedir¹³³.

Geçici hukuki korumalar, *“gecikmesinde tehlike olan bir halin engellenmesi ya da durdurulması amacıyla, iddia edilen talebe hukuki dinlenilme hakkının ertelenmesi yolu açılarak prensip itibarıyla yaklaşık ispat seviyesinde ispat ölçüsü ile yetinilerek*

¹²⁷ 103. maddenin gerekçesinde 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usûllerine Dair Kanunu (R.G.T. 18/1/2003) m. 6’da yer alan hâkimin koruyucu, eğitici sosyal önlemler alması, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu m. 22’deki koruma önlemleri ile ilgili hükümler sayılarak örnekler arttırılmıştır.

¹²⁸ R.G.T. 8/12/2001, S. 24607.

¹²⁹ R.G.T. 14/2/2011, S. 27846.

¹³⁰ R.G.T. 20/3/2012, S. 28239.

¹³¹ Bazı mahkemelerde dava ve işlerin ortalama görülme süreleri şu şekilde verilmiştir; Asliye Ticaret Mah. 521 gün; Asliye Hukuk Mah. 408 gün; İş Mah. 629 gün. Adalet İstatistikleri 2018. www.adlisicil.adalet.gov.tr

¹³² Özekes, 1999: 49.

¹³³ Arslan, 2013: 7; Budak/Karaaslan, 2019: 321;

geçici olarak yürürlük kazanan, karşı tarafın menfaatlerini çeşitli usuli araçlarla dengeleyen, ivedi bir yargısal korumadır”¹³⁴.

Geçici hukuki koruma tedbirleri, yargılamada mahkeme önüne gelen dava ve işlerin hukuka uygun şekilde karara bağlanarak, tarafların maddi hukuktan kaynaklanan subjektif haklarına kavuşmalarını sağlama amacına hizmet eden, uyuşmazlığı nihai olarak sonlandırmayan, hükmün icra edilebilirliğini güvence altına alan tedbirlerin genel adıdır¹³⁵. Geçici hukuki korumaların işlevi, hakkın kötüye kullanımına fırsat vermeyerek nihai hukuki korumanın etkin şekilde gerçekleştirmesi; özelliği ise gerçek ve etkili hukuki korumanın hem garantisi hem de bir sonucu olarak asıl yargılamayı tamamlayıcı olmasıdır¹³⁶. Bu işlev ve özelliği ile hak arama hürriyetine hizmet eder.

Geçici hukuki koruma yargılaması yaklaşık ispat yeterli görülerek, çoğu zaman karşı taraf dinlenmeden sonuçlanacak kadar basit ve hızlı gerçekleştirilir¹³⁷. Diğer bir ifadeyle geçici hukuki korumalar, etkinliğini ispat ölçüsünün düşürülmesi ve hukuki dinlenilme hakkının ertelenmesi ile kazanır. Bu nedenle geçici hukuki korumanın, menfaat dengesi gözetilerek her iki tarafa en az zarar ve en çok fayda sağlayacak şekilde uygulanması gerekir¹³⁸. Koruma talep eden kişinin iddiasında haklı olduğu ölçüde hakkına kavuşması sağlanırken, geçici hukuki koruma talebinde bulunan kimsenin haksız talepte bulunma ihtimalinin de gözetilmesi ve aleyhine karar verilecek tarafa en az zararın verilmesi amaçlanır. Taraflar arasındaki menfaat dengesi, temeli Anayasaya dayanan ölçülülük ilkesinin uzantısıdır, bu nedenle mahkeme geçici hukuki koruma taleplerine ilişkin karar verirken bu denge her zaman göz önünde bulundurulmalıdır¹³⁹.

Geçici hukuki korumalar; ihtiyati tedbir (HMK m.389 vd.), ihtiyati haciz (İİK m.257-268), delil tespiti (HMK m.400 vd.), ve diğer Kanunlarda düzenlenen korumaları¹⁴⁰ kapsayacak şekilde kullanılan bir üst kavramdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda geçici hukuki korumalar ihtiyati tedbir (m.389-399), delil tespiti (m.400-405) ve diğer geçici hukuki korumalar (m.406) olarak sınıflandırılmıştır. İhtiyati haciz ise icra ve iflâs hukukuna özgü bir geçici hukuki koruma olduğundan İcra ve İflâs Kanunu’nda düzenlenmektedir (İİK m.257 vd.).

¹³⁴ Erişir, 2013: 5.

¹³⁵ Pekcanitez/ Atalay/ Özokes, 2019: 562.

¹³⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes,2019: 563; Arslan, 2013: 7; Özokes, 1999: 38-39.

¹³⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 565; Arslan, 2013: 8; Kuru, 2018: 449.

¹³⁸ Özokes, 1999: 18 vd.

¹³⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 563

¹⁴⁰ Türk Borçlar Kanunu m.76/1’e göre bir tazminat davasında hâkimin, davalının zarar görene geçici ödeme yapmasına karar verebilmesi; TTK m.111, 202/3, m.449, m.1316’da düzenlenen geçici hukuki korumalar; 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m.135; 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m.66/4; 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu m.53,54,158; 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyetliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun’da düzenlenen geçici hukuki korumalar, geçici hukuki korumalara verilebilecek örneklerdendir.

İhtiyati tedbir, mevcut durumda meydana gelebilecek bir değişme nedeniyle; hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağı, imkânsız hale geleceği veya gecikmesi sebebiyle bir sakıncanın yahut ciddi bir zararın doğacağı öngörülen hallerde (HMK m.389/1) başvuru; geçici nitelikte, geniş veya sınırlı olabilen hukuki korumadır¹⁴¹. İhtiyati tedbirler para alacağı dışındaki taleplerin güvence altına alınmasını sağlamaktadır. İhtiyati tedbirler teminat ve koruma amaçlı olabileceği gibi eda amaçlı veya düzenleme amaçlı da olabilir¹⁴².

İhtiyati tedbir karar ve icra aşamasından oluşan, varlığı asıl davaya bağlı bir yargılama müessesesidir. İhtiyati tedbir kararının asıl dava açılmadan önce alındığı hallerde, ihtiyati tedbir kararının icrasının talep edildiği tarihten itibaren verilen 2 haftalık dava açma süresinin (HMK m.397/1) son gününün adli tatile denk gelmesi durumunda, asıl davanın adli tatile tabi olup olmadığına bakılmaksızın adli tatilde açılması gerekir. Nitekim adli tatilde her türlü dava açılabilir (HMK m.103/3). Adli tatil, asıl davanın açılması için verilen 2 haftalık süreyi uzatıcı etkiye sahip değildir

İhtiyati haciz, alacaklı kesin haciz talep edebilme hakkına sahip olmadan borçlunun malvarlığı üzerinde para alacağını karşılayacak miktarda haciz işlemi gerçekleştirilmesidir¹⁴³. Böylelikle borçlunun mal kaçırmaya fırsat verilmeyen alacaklının alacağını tahsil etme olanağı artırılmış olur. İhtiyati haciz kararı verilebilmesi için para veya teminat alacağı mevcudiyetinin yanı sıra İcra ve İflâs Kanunu m.257’de sınırlı olarak sayılan somut sebeplerden¹⁴⁴ biri veya diğer özel kanunlarda öngörülen sebeplerden birinin bulunması gerekir. İlk olarak, alacaklı muaccel bir para alacağına dayanıyorsa, rehinle temin edilmemiş olması şartıyla borçlunun yedinde veya üçüncü kişilerdeki taşınır ve taşınmaz malları ihtiyaten haczettirebilir (İİK m. 257/1). Müaccel bir para alacağı söz konusu ise aslında alacaklının talep hakkı henüz doğmamıştır. Bu nedenle, ancak borçlunun belirli bir yerleşim yerinin olmaması halinde (İİK m. 257/2-1) veya borçlunun taahhütlerinden kurtulmak amacıyla mallarını gizlemesi, kaçırmaya, kendisinin kaçmaya hazırlanması yahut kaçması ya da bu amaçla alacaklının haklarını ihlal eden hileli işlemlerin bulunduğu durumlarda (İİK m.257/1-2), alacak muaccel olmadan ihtiyati haciz talep edilebilir. İİK m.257’de belirtilenler dışında kanunla sınırlı olmak üzere bazı özel hallerde ihtiyati haciz talep edilebileceği

¹⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 565; Kuru, 2018: 449.

¹⁴² Pekcanitez/Atalay/ Özekes, 2019: 566.

¹⁴³ Özekes,1999:12; Pekcanitez/ Atalay/Sungurtekin Özkan/ Özekes, 2019: 322.

¹⁴⁴ İhtiyati tedbirde olduğu gibi gecikmesinde sakınca bulunan haller gibi genel bir sebebe dayanılarak ihtiyati haciz talep edilemez. Mutlaka kanunda belirtilen somut sebeplerden birine dayanılması gerekir. Pekcanitez/Atalay / Sungurtekin Özkan/ Özekes, 2019: 323.

düzenlenmiştir. Örneğin, tasarrufun iptali davası açılmadan önce veya dava ile birlikte (m.281/2) iptale tabi tasarrufun konusu olan mal hakkında ihtiyati haciz talep edilebilir¹⁴⁵.

İhtiyati haczin hukuki niteliği tartışmalıdır. İhtiyati haczin icra takip işlemi olduğunu kabul edenler¹⁴⁶ ile teknik anlamda icra işlemi olmadığını; ancak asıl cebir işlemine yardımcı olmanın yanında icra takip işlemine dönüşmeye elverişli bir icra çeşidi olduğunu savunanlar¹⁴⁷ vardır. Sistematik olarak ihtiyati haciz, mevcut veya gelecekteki takibi güvence altına almayı amaçlaması ile İcra ve İflâs Kanunu'nda düzenlenmesi sebepleriyle takip hukukuna ilişkin bir geçici hukuki koruma müessesesidir; tek başına alacağı tahsile yönelik bir icra takibi değildir¹⁴⁸. İhtiyati tedbirin dava olarak nitelendirilememesi gibi, ihtiyati haciz de tek başına icra takibi niteliğinde değildir. Diğer taraftan işlemler silsilesini içeren iki aşamadan¹⁴⁹ oluşan ihtiyati haczin *icra işlemi*¹⁵⁰ olarak tekillleştirilemeyeceği de açıktır. Bu nedenle takip işlemi veya icra çeşidi olarak değil, geçici hukuki koruma müessesesi olarak adlandırmak doğru olacaktır.

Delil tespiti, gelecekte açılacak veya görülmekte olan bir davada, öngörülen şartların gerçekleşmesine bağlı olarak, karara etkili olacak delillerin zamanından önce tespit edilerek güvence altına alınmasına yönelik geçici hukuki korumadır (HMK m. 400/1). Taraflardan her biri, inceleme sırası gelmemiş vakıaların tespiti amacıyla keşif yapılması, bilirkişi incelemesi yaptırılması veya tanık ifadelerinin alınması işlemleri için talepte bulunabilir (HMK m.400/1). Delil tespiti talebi hukuki yararın varlığına bağlıdır. Kanunda açıkla öngörülen hallerde veya delilin hemen tespit edilmemesi halinde kaybolması yahut ileri sürülmesinin önemli ölçüde zorlaşması ihtimali söz konusuysa hukuki yararın olduğu varsayılır (HMK m.400/2). Delil tespiti, ilişkin olduğu davaya etki eden, bağlı bir işlemdir (HMK m.405). Bu özelliği ile delil tespiti tespit davasından farklıdır. Delil tespitinin konusu maddi vakıalar olduğundan tek başına dava konusu olamaz.

Aile hukukuna ilişkin değişik kanunlarda düzenlenen geçici hukuki korumaların¹⁵¹ adli tatile tabi olmadığı kanun gerekçesinde belirtilmiştir. Aile hukukunda zaman zaman hakların

¹⁴⁵ Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, 2019: 325; örnekte ihtiyati tedbire benzeyen ihtiyati haciz söz konusudur. İhtiyati haciz, ilk adımda tasarruf konusu mal ile sınırlı iken, elden çıkarılmış ise değerine karşılık gelen haczi kabil malların ihtiyaten haczi mümkündür.

¹⁴⁶ Kuru, 1988: 2510; Postacıoğlu, 1982: 709.

¹⁴⁷ Ansay, 1960: 312.

¹⁴⁸ Özekes, 1998: 40-44.

¹⁴⁹ Madde başlıklarından yola çıkarak ihtiyati haczin, İhtiyati haciz kararı (İİK m.258 başlığı) ve ihtiyati haciz kararının icrası (İİK. M. 261 kenar başlığı) olmak üzere iki aşamadan oluştuğu kabul edilmektedir. Özekes, 1998: 4-5.

¹⁵⁰ İhtiyati haczin icra işlemi olmadığına ilişkin Yargıtay İBGK 2016/1 E. 2017/6 K. 27.12.17 T. www.kazanci.com (erişim tarihi: 12.06.2020).

¹⁵¹ Türk Medenî Kanunu'nda boşanma, ayrılık, nafaka, soybağı, vesayet, velayet konularında geçici hukuki koruma niteliğinde birçok düzenleme yer almaktadır. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un "Koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler" başlıklı 6. maddesinde ihtiyati

kullanılmasına veya yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin hususlar hâkimin hızlı ve etkili yargısal müdahalesini gerektirebilmektedir. Aile hukukuna ilişkin davaların uzun sürmesinin olumsuz neticelerini bertaraf etmek ailenin korunması bakımından önem arz ettiği için çeşitli kanunlarda “gerekli önlemler”, “geçici önlemler”, “uygun önlemler”, “tedbir” ifadeleri altında aile hukukuna özgü geçici hukuki korumalara yer verilmektedir¹⁵².

Geçici hukuki korumalara ilişkin taleplerin yanında itiraz ve diğer başvuruların adli tatile tabi olmadığı düzenlenmektedir. Geçici hukuki korumaların evleviyetle taraf menfaatleri arasında dengeyi kurabilmesi için yargılamalarının kısa sürmesi, dolayısıyla itiraz ve diğer başvuruların da kısa sürede değerlendirilip sonuçlandırılması gerekmektedir. Bu nedenle söz konusu itirazlar müessesenin amacına uygun olarak kısa hak düşürücü sürelerle bağlanmıştır. Taraflar delil tespiti kararına 1 hafta içinde itiraz edebilirler. Delil tespiti talebinin reddine veya kabulüne ilişkin kararlar nihai karar olmadığından kanun yoluna başvurulamaz. İhtiyati tedbir talebinin kabulü kararına karşı taraf 1 hafta içinde itiraz edebilir. İhtiyati tedbir talebinin reddi kararına karşı itiraz imkânı söz konusu değildir, ancak kanun yoluna başvurulabilir¹⁵³. İhtiyati haciz kararına veya ihtiyati haciz talebinin reddi kararına karşı istinaf yoluna başvurulabilir, bölge adliye mahkemesi bu başvuruları öncelikle inceler ve verdiği karar kesindir (İİK m. 258/ değişik üçüncü fıkra: 22/7/2020-7251/50 m.). Geçici hukuki korumalara ilişkin sayılan işlemler de adli tatile tabi değildir. Ancak belirtmek gerekir ki, haksız ihtiyati tedbir veya ihtiyati hacizden kaynaklanan tazminat davaları esasında borçlar hukukunda düzenlenen fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine dayandığından¹⁵⁴ bağımsız bir davadır ve adli tatile tabidir.

2.3.1.1.2. Deniz Raporlarının Alınması Bakımından

Deniz raporu düzenlenmesi Ticaret Hukukundaki çekişmesiz yargı işlerinden biridir (HMK m. 382/e-9). Deniz raporuna ilişkin hükümler, Türk Ticaret Kanunu’nun “Deniz Ticareti” başlıklı beşinci kitabında yer alan 1098-1101. maddelerinde düzenlenmektedir. Yolculuk esnasında gemiyi veya taşınan eşyayı ilgilendiren veya başkaca maddi zarar doğurması muhtemel olan bir kaza meydana geldiğinde; kaptan, donatan veya ilgilisi olduğunu ispat eden herkes (işleten, acente vs.) deniz raporu düzenlenmesini *vakit*

tedbir niteliğinde geçici hukuki korumalara yer verilmiştir. 6284 sayılı Ailenin Korunmasına ve Kadına Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’un 1. maddesinde, aile bireylerinden birinin aile içi şiddete maruz kaldığının bildirilmesiyle aile mahkemesinin somut koşullar göz önünde bulundurularak re’sen hükmedebileceği tedbirlere yer verilmiştir. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nun 22. maddesinde, korunmaya ihtiyacı olan çocukların reşit oluncaya kadar sosyal hizmet kuruluşlarında bakılıp yetiştirilmeleri, bir meslek edinmelerine ilişkin tedbir kararları verilebileceği düzenlenmiştir.

¹⁵² Erişir, 2013: 226.

¹⁵³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 573

¹⁵⁴ Korkmaz, 2020: 83.

kaybetmeksizin isteyebilir. Deniz raporunun düzenlenmesi, varna limanında ve eğer varna limanı birden çoksa, kazadan sonra varılan ilk limanda; gemi tamir edildiği veya eşya boşaldığı takdirde barınma limanında; yolculuk geminin batması veya başka bir sebepten varna limanına ulaşmadan biterse, kaptanın veya ona vekâlet eden kişinin uğradığı ilk elverişli yerde istenebilir. Söz konusu yer Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde ise mahkemelerce, diğer yerlerde Türk bayraklı gemiler için yerel mevzuat saklı kalmak üzere Türk konsoloslukları tarafından deniz raporu düzenlenir (TTK m.1098).

Mahkemece veya konsolosluk tarafından, yolculuğun önemli olayları¹⁵⁵, özellikle kazalar¹⁵⁶ ve zararların önüne geçilmesi veya azaltılması için alınan önlemler tam ve açık olarak tespit edilir (TTK m. 1099). Mahkeme veya konsolosluk tarafından düzenlenen deniz raporu tespit tutanağı niteliğindedir. Kanunda belirtilen “vakit kaybetmeksizin” istenebileceği hükmü, deniz raporlarının alınması hususunun ivedi olduğunun farklı bir ifade biçimidir.

Deniz raporu, deniz kazası inceleme raporu ile karıştırılmamalıdır. Kaza inceleme, deniz kazalarının kaynaklandığı gerçek sebeplere ulaşılarak, denizde seyir, can, mal ve çevre emniyetine yönelik mevzuat ve uygulamaların geliştirilmesine, benzer kaza ve olayların önlenmesine katkı sağlayacak tavsiyelerde bulunmayı amaçlamaktadır. Kaza incelemesi adli veya idari soruşturma niteliğinde değildir (Deniz Kaza ve Olaylarını İnceleme Yönetmeliği m. 8). Bu nedenle kaza inceleme raporu ancak delil olarak kullanılabilir.

2.3.1.1.3. Dispeççi Atanması Bakımından

Müşterek avaryalarda dispeççi atanması ve dispecin mahkemece tasdiki ticaret hukukuna ilişkin çekişmesiz yargı işlerindedir (HMK m.382/e-12). HMK m.103/1-a'da yalnızca dispeççi atanması taleplerinin adli tatilde görülmesi düzenlenmiştir. Dispecin mahkemece tasdiki çekişmesiz yargı işi olması dolayısıyla (HMK m. 103/1-ğ) adli tatile tabi değildir.

Dispeç, müşterek avaryada, kazadan sonra meydana gelen gemi veya yükle ilgili zararların ve ilgililerin yaptıkları masrafların kimler tarafından, ne şekilde karşılanacağını belirlenmesi amacıyla yapılan işlemdir. Donatan *gecikmeksizin* dispeci yaptırmakla

¹⁵⁵ Deniz olayı, bir geminin operasyon ve faaliyetleriyle bağlantılı olarak gerçekleşen ve geminin, gemi üzerindeki insanların veya diğer kişilerin emniyetini veya çevreyi tehlikeye sokan veya düzeltilmemesi halinde tehlike oluşturabilecek, deniz kazası dışında kala olay veya olaylar silsilesi olarak tanımlanmaktadır (Deniz Kaza ve Olaylarını İnceleme Yönetmeliği m.4/ö).

¹⁵⁶ Deniz kazası, bir geminin operasyon ve faaliyetleriyle bağlantılı olarak gerçekleşen ve; bir kişinin ölümü veya yaralanması, gemi üzerinde kaybolması, geminin batması, kaybolması, kayıp sayılması veya kaza ile bağlantılı olarak geminin terkedilmesi, geminin manevradan aciz duruma düşmesi, geminin karaya oturması, geminin kıyı veya açık deniz yapısına veya başka bir gemiye çarpması veya başka bir gemiyle çatışması, gemi veya gemilerin uğradıkları hasardan kaynaklanan ciddi çevre kirliliği oluşması, geminin Türkiye karasularında ve iç sularında kurulu bulunan su ürünleri yetiştiricilik tesislerine çarpması ile sonuçlanan olay veya olayla silsilesi olarak tanımlanmaktadır (Deniz Kaza ve Olaylarını İnceleme Yönetmeliği m. 4/n/1-9).

yükümlüdür (TTK m.1278/1). Dispeç, ilgililerin oybirliğiyle atayacakları bir veya birden fazla dispeççi tarafından yapılır. Oybirliği sağlanamazsa dispeççi/leri dispecin yapılacağı yer (varma yeri, varılmazsa yolculuğun bittiği liman) mahkemesi atar (TTK m. 1280/1). Dispeç işleminin “gecikmeksizin” yaptırılacağı hükümde belirtilmektedir. Bu nedenle dispeççi atanması geciktirilmesinde zarar olan ivedi işlerden sayılır ve adli tatile tabi değildir.

2.3.1.2. Nafaka Davaları İle Soybağı, Velayet ve Vesayete İlişkin Dava ve İşler

HMK m. 103/1-b’de kişiler hukuku ve aile hukuku kapsamında yer alan bazı dava ve işlerin adli tatile tabi olmadığı düzenlenmektedir. Türk Medenî Kanunu’nun kişiler hukuku ve aile hukukuna ilişkin düzenlemelerinde kamu düzeni düşüncesi hâkimdir¹⁵⁷. Yukarıda belirtildiği üzere kamu düzenini ilgilendiren kurallar toplumun güvenliği ve üstün menfaati göz önünde bulundurularak düzenleyici kuralların üzerinde emredici nitelikteki kurallardan oluşmaktadır. Nafaka davaları ile soybağı, velayet ve vesayete ilişkin dava ve işler, kişisel ilişkileri düzenlemenin ötesinde, toplumun çekirdeği olan aileye yön verici etkisiyle önem kazanmaktadır. Bu nedenle HMK m. 103/1-b’de sayılan dava ve işlerin konusu olan hususların kamu düzenini ilgilendirmesi sebebiyle adli tatilde görüldüğü kabul edilebilir. Çekişmesiz yargı işlerinin adli tatilde görüldüğü 103/1-ğ’de düzenlendiğinden, b bendinde “işlerin” ayrıca belirtilmesi tekerrüre sebep olmuştur.

2.3.1.2.1. Nafaka Davaları

Nafakaya ilişkin düzenlemeler kamu düzenini ilgilendirmektedir. Bu nedenle HMK m. 103/1-b’ye göre her çeşit nafaka davası adli tatilde görülür. Nafaka, “birinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere mahkeme kararıyla bağlanan aylık” olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁸. Aile hukukunda düzenlenen nafaka, kanundan doğan, şahsa bağlı ve kendine özgü özellikleri bulunan bir alacaktır¹⁵⁹. Nafaka borcu bir kere ödenmekle sona ermeyen, sürekli edimli bir borç ilişkisinden kaynaklanmaktadır¹⁶⁰. Bu nedenle nafaka davaları ile nafakanın artırılması veya azaltılmasına ilişkin davalar kanundan doğan bir alacağın tespiti ve tahsili davası niteliğindedir¹⁶¹.

¹⁵⁷ Akipek/Akıntürk/Ateş, 2020: 100.

¹⁵⁸ <http://sozluk.gov.tr/>, (erişim tarihi: 20.04.2020).

¹⁵⁹ Nafaka alacağı kamu düzenine ilişkin, başkasına devredilemeyen (haczedilemeyen, takas edilemeyen, üzerinde rehin tesis edilemeyen, miras yoluyla geçmeyen) bir alacaktır.

¹⁶⁰ Yoksulluk nafakasının toptan veya durumun gereklerine göre irat bicinde ödenmesine karar verilebilir (TMK m.176). Yargıtay HGK E. 2013/3-965 K. 2019/1158 T. 12.11.19 (www.kazanci.com.tr erişim tarihi: 18.08.2020)

¹⁶¹ Ruhi, 2003: 19-20.

TMK’da nafaka türleri; yardım nafakası (TMK m. 364 vd.) ve bakım nafakası üst başlığı altında; yoksulluk nafakası (TMK m.175), tedbir nafakası¹⁶² (TMK m. 169), iştirak nafakası (TMK m.182/2, 329) olarak düzenlenmektedir. Eşlerin birbirine ve müşterek çocuklarına bakma ve onları geçindirme yükümlülüğüne bağlı nafaka, ana ve babanın çocuklarına karşı yüklendikleri bakım ödevine dayanan nafaka ve boşanma sonucunda yoksulluğa düşen daha az kusurlu eşe ödenen nafaka türleri bakım nafakası olarak nitelendirilmektedir¹⁶³. Yardım edilmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoy ve altsoy ile kardeşlere verilecek nafaka ise yardım nafakası olarak adlandırılmaktadır (TMK m.364).

2.3.1.2.2. Soybağına İlişkin Dava ve İşler

Soybağı ile ilgili davalar kamu düzenindedir, bu davalarda hâkim maddi vakıayı re’sen araştırır ve serbestçe değerlendirir¹⁶⁴. Diğer yandan soybağının reddi davasının aile hukukundaki davaların aksine kısa hak düşürücü sürelerle tabi tutulması ivedi olduğunun emaresi olabilir. Soybağına ilişkin davaların adli tatile tabi olmaması kamu yararı düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Soybağı terimi geniş ve dar olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Geniş anlamda soybağı, bir kimsenin üst soyu arasındaki biyolojik ve doğal bağlantıyı; dar anlamda soybağı ise sadece çocuk ile ana ve babası arasındaki bağlantıyı ifade etmektedir¹⁶⁵. 4721 sayılı TMK m. 282 ve devamında soybağı dar anlamda kullanılmaktadır. Dar anlamda soybağı, doğal soybağı ve hukuki (yapay) soybağı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğal soybağı, çocuk ile ana ve babası arasında doğumla oluşan, biyolojik temele dayanan bağı ifade etmektedir. Hukuki soybağı, kan bağlantısında olduğu gibi doğal değil, hukuki işlemle doğan bir bağıdır¹⁶⁶. Her ne kadar doğal soybağı ile hukuki soybağı çoğu zaman örtüşür ise de hukuki soybağı her zaman kan bağına dayanmamaktadır, evlat edinmede olduğu gibi, sonradan yapılan hukuki bir işlemle kurulabilir.

“Çocuk ile ana arasında soybağı doğumla kurulur” (TMK m.282/1). Ana yönünden soybağının kurulması doğumla gerçekleşmektedir, hukuki işleme bağlı değildir. Ancak ülkemizde yasal olmayan; eşlere ait yumurta ve spermin rahim dışında döllenenmesi yoluyla taşıyıcı ana tarafından doğumun gerçekleştirildiği veya evli çifte yumurta bağışının söz konusu olduğu, durumlarda çocuğun biyolojik ana ile mi yoksa taşıyıcı ana ile mi soybağı

¹⁶² TMK madde 169’da geçici önlemler başlığı altında düzenlenen tedbir nafakası, ihtiyati tedbir niteliğindedir. Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 566.

¹⁶³ Akıntürk/Ateş, 2020: 444.

¹⁶⁴ Hükümet Gerekçesi m. 296; Kılıçoğlu, 2015: 517.

¹⁶⁵ Öztan, 2015: 867; Akıntürk/Ateş, 2020: 321

¹⁶⁶ Akıntürk/Ateş, 2020: 322.

kurulacağı tartışması gündeme gelmektedir¹⁶⁷. Kanun metninden anlaşılacağı üzere soybağı doğum olayına bağlı olduğu için, çocuk ile biyolojik ana arasında değil doğumu gerçekleştiren ana arasında soybağı kurulmaktadır. Zira, “çocuğu doğuran kadın anadır”¹⁶⁸ karinesi kesin karine niteliğindedir.

Evlilik süresince veya evliliğin sona ermesinden itibaren üç yüz gün (azami gebelik süresi) içinde doğan çocuğun babasının koca olduğu kabul edilmektedir (TMK m. 285/1). Babalık karinesi analık karinesinin aksinde kesin olmayıp, aksi ispat edilebilir adi nitelikte bir karinedir. Esasında kamu düzenini ilgilendiren bir meselenin karineye bağlı olarak tanınması veya kaldırılmasının isabetli olup olmadığı tartışmalıdır¹⁶⁹. Ana ile ancak doğumla kurulabilen kan bağına dayalı soybağı, baba açısından; ana ile evlilik, tanıma ve babalık hükmü ile kurulabilir (TMK m.282/2). Bunun yanında ana ve baba ile çocuk arasında evlat edinme kararı ile hukuki – yapay soybağı kurulabilir.

Hukukumuzda kural olarak biyolojik ana-babanın hukuken de ana-baba olduğunu kabul eden ve bunu amaçlayan düzenlemeler bulunsa da doğal soybağının hukuki soybağı ile eşleşmediği durumlar vardır. Örneğin kadının evlilik dışı ilişkisinden doğan çocuk ile (kadın evli ise) kocası arasında hukuki soybağı vardır, doğal soybağı bulunmamaktadır; genetik baba ile çocuk arasında doğal soybağı bulunmakta ancak hukuki soybağı bulunmamaktadır. Doğal soybağı ile hukuki soybağının aynı olmadığı bu durumlarda doğal soybağının hukuki soybağı ile örtüşmesini sağlamak üzere kanunda; soybağının reddi, evlenme ile kurulan soybağına itiraz, tanımanın iptali, babalık davaları düzenlenmiştir.

Soybağına ilişkin davalardan biri olan soybağının reddi davası üzerinde durulmasında yarar vardır. Zira uygulamada soybağının reddi davası yerine adli tatile istisna teşkil eden diğer bir düzenleme olan nüfus kayıtlarının düzeltilmesi davasına başvurulduğu sıkça görülmektedir. Babalık karinesinin aksinin iddia edilmesine soybağının reddi, buna ilişkin davaya da soybağının reddi davası denilmektedir. Koca ile çocuk arasındaki soybağının ortadan kaldırılması ancak belirli sürede açılan soybağının reddi davasıyla mümkün olabilir¹⁷⁰. Soybağının reddinde, çocuğun ana rahmine evlilik içinde düşmüş olması ile evlilikten önce ya da ayrılık sırasında düşmüş olması ayrımı ispat açısından önem taşımaktadır. Uygulamada soybağının reddi davası yerine nüfus kayıtlarının düzeltilmesi yoluna başvurulduğu görülmektedir. Nüfus kayıtlarının düzeltilmesi başlığı altında belirtildiği

¹⁶⁷ Serozan, 2005: 145.

¹⁶⁸ Dural/ Öğüz/ Gümüş, 2012: 243; Akıntürk/Ateş, 2020: 328.

¹⁶⁹ Türk Medenî Kanunu soybağının reddini mümkün kılmakla kocanın menfaatlerini korumaktadır. Genetik kökene bağlılık ilkesi, kamu düzenini ilgilendiren çocuk ve ailenin korunması endişelerine ağır basmaktadır. Bu bağlamda koca, kendisinden olmayan bir çocuğa baba sayılmaktan ve buna bağlı külfetlerden kurtulabilir. Serozan, 2005: 176; Paksoy, 2011: 355 dn.

¹⁷⁰ Dural/Öğüz/Gümüş, 2012: 258.

üzere, nüfus kaydının düzeltilmesi nitelik itibariyle dava değil çekişmesiz yargı işidir. Diğer taraftan, nüfus kayıtlarının düzeltilmesi, babalık karinesine dayanmamakta, kocanın nüfus kütüğüne yanlışlıkla kaydedilen çocukla soybağının bulunmadığının tespitine dayanmaktadır¹⁷¹. Diğer yandan nüfus kaydının düzeltilmesi talebinde bulunabilenler ile soybağının reddi davası açabilen kişiler¹⁷² farklılık göstermektedir. Nüfus kayıtlarının düzeltilmesinde asliye hukuk mahkemesi, soybağının reddi davasının görülmesinde aile mahkemesi görevlidir. Ayrıca, nüfus kayıtlarının düzeltilmesi hak düşürücü süreye tabi değilken, soybağının reddi davası hak düşürücü süreye tabidir (TMK m.289,291).

Koca, soybağının reddi davasını; doğumu, baba olmadığını veya ananın gebe kaldığı sırada başka bir erkekle cinsel ilişkide bulunduğunu öğrendiği tarihten başlayarak 1 yıl içinde açmak zorundadır (TMK m.289/1). Davacı çocuk ise ergin olduğu tarihten itibaren 1 yıl içinde davayı açmalıdır (TMK m. 289/2). Diğer ilgililer soybağının reddi davasını, doğumu, kocanın ölümünü, ayırt etme gücünü sürekli olarak kaybettiğini veya hakkında gaiplik kararı verildiğini öğrenmelerinden itibaren 1 yıl içinde açabilirler (TMK m.291/1). Soybağının reddi davasının tabi olduğu 1 yıllık hak düşürücü süre, korunmaya çalışan menfaatlerin önemi göz önüne alındığında oldukça kısadır. Diğer taraftan, davanın kısa hak düşürücü süreler dürüstlük kuralına aykırı sonuçlar doğmasının önüne geçilmesinde faydalı olabilir¹⁷³. Her halde kamu düzeni endişesinin ikinci plana atıldığı söylenebilir.

2.3.1.2.3. Velayete İlişkin Dava ve İşler

Velayet, Türk Medenî Kanunu'nun 335. ilâ 363. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Velayet, velilik¹⁷⁴ kelimesinin karşılığı olarak kullanılmakta; küçüklerin veya kısıtlı ergin çocukların şahıs varlıklarının korunması, malvarlıklarının korunması, yönetilmesi ile onların temsil edilmesi konusunda kanunun öngördüğü hak ve yükümlülükler olarak ifade edilmektedir¹⁷⁵.

Çocuğun şahıs varlığına ilişkin velayetin kapsamı; çocuk üzerinde egemenlik hakkı (TMK m.335, 339/4), çocuğa ad koyma hakkı (TMK m.339/5), çocuğun yerleşim yerinin

¹⁷¹ Paksoy, 2011: 356; Dural/Öğüz/Gümüş, 2012: 442.

¹⁷² TMK m.286. Soybağının reddi davası kural olarak koca tarafından açılabilir. Çocuk ve şartların oluşması halinde kocanın alt soyu ile ana ve babası ayrıca baba olduğunu iddia eden kişi de soybağının reddi davası açabilir.

¹⁷³ Kocanın kendisinden olmayan çocuğu benimsemesi soybağının reddi davası açmasına engel değildir. Kısa hak düşürücü süreler ile dürüstlük kuralına aykırı sonuçlar doğmasının önüne geçilebilir. Örneğin, kocanın rızası dâhilinde heteorolog döllemenin serbest olduğu bir ülkede sperm bağışi yoluyla dünyaya gelen çocuğun akıbeti hakkında kanunlarımızda düzenleme bulunmamaktadır. Bu halde çocuğa ve annesine karşı yıllar sonra soybağının reddi davası açılmaması gerekmektedir. Hakkın kötüye kullanımı ile soybağının reddi davası açılmasının önündeki engellerden biri hak düşürücü sürelerdir.

¹⁷⁴ www.sozluk.gov.tr erişim tarihi: 24.4.2020.

¹⁷⁵ Akıntürk/Ateş, 2020: 406.

belirlenmesi (TMK m.21/1), çocuğun eğitimi (TMK m.339/1), çocuğun gelişimi ve korunması (TMK m.340/1), çocuğun mesleki ve dini eğitimi (TMK 340/2, 341) yükümlülüklerinden oluşmaktadır. Malvarlığı bakımından; çocuğun malvarlığının yönetilmesi (TMK m.352/1), çocuğun mallarının kullanılması (TMK m.354 vd.), velayet hakkının kapsamını oluşturmaktadır. Velayet çocuğun temsilini de içermektedir (TMK m.342).

Velayet, kamu düzenine ilişkin¹⁷⁶, kural olarak bölünemeyen¹⁷⁷, sınırlandırılabilen, şahsa sıkı sıkıya bağlı, süreli, çocukların yararını gözeten bir haktır. Ana ve babaya belli başlı haklar tanınmasının yanında, birtakım yükümlülükler de getirdiğinden çift yönlü olduğu kabul edilmektedir¹⁷⁸.

Çocuğun fiziksel, psikolojik ve zihinsel gelişimini tamamlayarak bilinçli bir birey olarak yetişebilmesi ana ve babanın velayetten doğan hak ve yükümlülüklerini gereği gibi yerine getirmesine bağlıdır¹⁷⁹. Velayet, özellikle çocuğun eğitimi ve gelişimi hususunda ana ve baba kadar toplumu ve dolayısıyla kamu düzenini ilgilendirir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin¹⁸⁰ 3. maddesi uyarınca çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun üstün menfaati esas alınır. Velayet de çocuğun üstün yararı üzerine şekillenen konulardan biridir. Çocuğun üstün menfaati, gelişimi ve esenliği için gerekli koruma ve yardımın sağlanması ve bu amaçla uygun önlemler alınmasını gerektirmektedir.

Velayetin kaldırılması, velayetin eşlerden birinden alınarak diğerine verilmesi, kaldırılan velayetin geri verilmesi çekişmesiz yargı işidir (HMK m. 382/2). Velayete ilişkin işlerde re'sen araştırma ilkesi geçerlidir. Çekişmesiz yargı işi olmasının yanında, velayetin kamu düzenini ilgilendiren bir kurum olması ve hâkim tarafından çocuğun üstün menfaatinin re'sen gözetilmesi zorunluluğu velayetin adli tatile tabi olmayan istisnalar arasında yer almasına neden olmuştur.

¹⁷⁶ YHGK 14.06.2017 T. 2017/2-1887 E. 2017/1196 K., "velayet, kamu düzenine ilişkin olup bu hususta ana ile babanın istek ve beyanlarından ziyade çocuğun menfaatlerinin dikkate alınması zorunludur." MİHDER 2017/2 461-463; Kuru, 2019: 1814; Konuralp, 2007: 284.

¹⁷⁷ Evlilik birliği içinde velayet hakkı ana ve baba tarafından birlikte kullanılmakta (TMK m. 336/1); ancak evlilik sona erdikten sonra veya evlilik dışı birlikteliklerde ne şekilde kullanılacağı hususu belirsizdir. İkinci halde eşlerin velayeti birlikte kullanabileceğine ilişkin bir hüküm bulunmadığı gibi ortak velayeti yasaklayıcı bir hüküm de yoktur. Bu nedenle eşlerin talebiyle, çocuğun menfaati de gözetilerek ortak velayete hükmedilebilmelidir. Ana ve baba ile çocuk arasındaki velayet bağı evlilik birliğinin sona ermesi ile son bulmamalıdır. Koçhisarlıoğlu, 108, 149. Burada tartışma konusu olan, tek başına velayetin kural, ortak velayetin ise istisnai kabul edilip edilemeyeceğidir. İki velayet modelinden birine üstünlük tanımak yerine çocuğun üstün menfaati doğrultusunda, gelişimini destekleyecek modelin sadece hâkimin değil uzman kişilerin de kanaati göz önünde bulundurularak tercih edilmesi gerekmektedir. Birinci Uzun, 2016: 156.

¹⁷⁸ Akıntürk/ Ateş, 2020: 407.

¹⁷⁹ Bükel Koç, 2020: 62.

¹⁸⁰ R.G.T. 27/01/1995, S. 22184, 4 Nisan 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2.3.1.2.4. Vesayete İlişkin Dava ve İşler

Vesayet, TMK m. 394 ilâ m. 494 arasında düzenlenmektedir. Velayet altında bulunmayan küçükler ile çeşitli nedenlerle¹⁸¹ kısıtlı olan erginlerin temsil edilmesine ve mallarının korunmasına yarayan kuruma vesayet denilmektedir¹⁸². Vasinin atanması, kontrol ve denetleme görev ve yetkisinin devlete ait olması ile kişilerin fiil ehliyeti üzerindeki etkileri ve özel kanunda düzenlenmesi hususları değerlendirildiğinde, vesayet hukukunun hem özel hukuktan hem de kamu hukukundan özellikler taşıdığı görülmektedir¹⁸³.

Kamu vesayeti (genel vesayet) ile aile vesayeti (özel vesayet) olmak üzere vesayetin başlıca iki türü vardır. Kamu vesayeti, sosyal görüşe dayanmakta ve vesayet devletin işi sayılmaktadır¹⁸⁴. Türk hukukunda kural, kamu vesayetidir. Kamusal vesayet organları vesayet daireleri, vasi ve kayyımdır. Vesayet daireleri vesayet makamı ve denetim makamıdır. Vesayet makamı sulh hukuk mahkemesi, denetim makamı ise asliye hukuk mahkemesidir. Vasi, vesayet altındaki küçük veya kısıtlının kendilerine özen göstermek, malvarlığını ilgilendiren menfaatlerini korumak ve onları temsil etmek üzere vesayet makamı tarafından atanan vesayet organıdır (TMK m.403/1) Özel vesayet veya aile vesayeti ise bireyci görüşe dayanmaktadır. Bu görüşe göre vesayet aile sorunu sayılır¹⁸⁵. Türk Medenî Kanunu'nda istisnai durumlarda aile vesayetine yer verilmektedir (TMK m. 398- 402). Aile vesayeti organları asliye mahkemesi (denetim makamı), aile meclisi (vesayet makamı) ve vasideir.

Vesayet ve velayetin amaçları arasında büyük bir benzerlik bulunmaktadır. Bu nedenle, vasinin görevi, velinin görevi ile kısmen paralellik göstermektedir. Vasiler ve veliler korunması amaçlanan kişilerin yasal temsilcileridir. Veliler ve kısmen vasiler, velayet ve vesayet altında bulunanların bakım, eğitim, hak ve menfaatlerini kollama, mallarını yönetme ve koruma ödevleri üstlenmişlerdir¹⁸⁶. Amaçları arasındaki benzerlik nedeniyle velayet başlığı altında ifade edilen velayetin adli tatile tabi olmama sebepleri vesayette de geçerlidir. Vesayet kurumunun devletin görevine giren hususlardan olması ile küçük ve kısıtlıların korunmasına ilişkin kamu düzenini ilgilendiren kuralları haiz olması vesayete ilişkin dava ve işlerin adli tatilde görülmesini gerektirir.

¹⁸¹ Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı (TMK m.405); savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim (TMK mm.406); özgürlüğü bağlayıcı ceza alma (TMK m.407); talep üzerine kısıtlama (TMK m.408) ergin kişiler hakkında kısıtlama kararı alınması sebepleridir.

¹⁸² Akıntürk/Ateş, 2020: 469.

¹⁸³ Dural/Öğüz/Gümüş, 2012: 375.

¹⁸⁴ Akıntürk/Ateş, 2020: 472; Dural/Öğüz/Gümüş, 2012: 376.

¹⁸⁵ Akıntürk/Ateş, 2020: 472.

¹⁸⁶ Akıntürk/Ateş, 2020: 470.

2.3.1.3. Nüfus Kayıtlarının Düzeltilmesi İşleri ve Davaları

HMK m. 103/1-c'ye göre nüfus kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin işler ve davalar adli tatile tabi değildir.

Nüfus kaydının düzeltilmesine ilişkin esaslar 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu¹⁸⁷ m. 35 vd. düzenlenmiştir. Nüfus kayıtlarının düzeltilmesi iş ve davaları, yanlışlığın düzeltilmesi veya eksikliğin tamamlanması şeklinde olabilir. Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadan nüfus kütüklerinin hiçbir kaydı düzeltilemez veya değiştirilemez (NHK m.35/1). Ancak, nüfus bilgilerinin kayıtlara geçirildiği esnada nüfus memurunca yapılan maddi hatalar, kaydın dayanak belgesine (doğum veya ölüm kaydı gibi) uygun olarak dava açılmasına gerek olmadan, idari işlemle düzeltilebilmektedir (NHK m.38).

Nüfus kayıtlarının düzenli ve gerçeğe uygun olarak tutulması ve dolayısıyla nüfus davaları kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir¹⁸⁸. Örneğin, ergin olma, fiil ehliyeti ve ceza ehliyeti kazanma, seçme ve seçilme hakkının kullanılması gibi hususların tamamı yaş unsuruyla ilgilidir. Yaşı gerçeği yansıtmayan kişi belirli hakları kullanamayacağı gibi işlediği suçtan dolayı farklı bir hukuki rejime tabi tutulabilecektir. Bu durum kamu düzene aykırı sonuçlar doğuracaktır¹⁸⁹. Bu nedenle, nüfus davaları ve işlerinin de adli tatile tabi olmaması düzenlemesi kamu düzenini ilgilendiren kurallar olmasına dayanmaktadır.

Nüfus kaydının düzeltilmesi davaları; ad ve soyadın değiştirilmesi davası, cinsiyet değişikliği davası, doğum tarihi ve yaş düzeltme davaları, nüfus kaydının iptali davası, kişisel durum sicillerinden doğan davalar olabilir. Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda "nüfus davaları" başlığı altında düzenlenmiştir. Zira nüfus kaydının düzeltilmesine ilişkin taleplerde nüfus memurluğu taraf olarak gösterilmektedir. Ancak, ad ve soyadın değiştirilmesi, doğum tarihi ve yaşın düzeltilmesi çekişmesiz yargı işi niteliğindedir ve dava konusu değildir. Esasen çekişmesiz yargıya tabi işlerde, maddi olarak hasım sayılamayan makam veya şahsın şeklen taraf gösterilmesiyle çekişmesiz yargı işinin çekişmeli yargı kapsamına girdiği söylenemez¹⁹⁰. Ancak, HMK madde 103/1-c hükmünde Nüfus Hizmetleri Kanunu ile uyum sağlaması amacıyla adli tatilde, nüfus kayıtlarının düzeltilmesi dava ve işlerinin ayrıca belirtildiği savunulabilir.

Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıs veya ilgili resmî dairenin göstereceği lüzum üzerine, cumhuriyet savcılar tarafından açılır (NHK m.36/1-a).

¹⁸⁷ R.G.T. 29/4/2006 S. 26153.

¹⁸⁸ "Nüfus kayıtlarının düzeltilmesi ile ilgili davalarda mahkemelerin hiçbir kuşku ve duraksamaya neden olmaksızın doğru sicil oluşturmak zorunluluğu bulunmaktadır. Bu bakımdan hâkim re'sen araştırma ilkesinin sonucu olarak kendiliğinden delil toplama yetkisine sahiptir". Yargıtay 8. HD E. 2018/10553 K. 2018/15411 T. 10.9.2018; 8. HD E. 2018/15765 K. 2019/7348 T. 11.9.2019. www.kazanci.com.tr (erişim tarihi: 9.8.2020)

¹⁸⁹ Çiftçi, 2007: 43.

¹⁹⁰ Kuru, 1961: 22.

Nüfus kayıtlarının düzeltilmesi davalarında davacı, şahıs veya cumhuriyet savcısı, davalı ise nüfus müdürlüğüdür. Kamu düzeninin koruyucusu olan cumhuriyet savcılarının, nüfus idaresinin lüzum göstermesine (ihbarda bulunmasına) gerek olmaksızın re'sen kayıt düzeltme davası açabileceği kabul edilmelidir¹⁹¹. Nüfus kayıtlarının düzeltilmesi davaları cumhuriyet savcısı ile nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır. Cumhuriyet savcısı tarafından açılmasa da kamu düzenine ilişkin bir dava olması sebebiyle cumhuriyet savcısı ve nüfus idaresini temsilen bir memurun duruşmada hazır bulunması gerekmektedir.

Yetkili ve görevli mahkeme, düzeltmeyi isteyen yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesidir (NHK m. 36/1-a). Aynı konuya ilişkin nüfus kayıtlarının düzeltilmesi davası bir kere açılabilir (NHK m. 36/1-b). Tespit davaları, kaydın iptali veya düzeltilmesi için açılacak davalara karine teşkil eder (NHK m.36/1-c).

2.3.1.4. Hizmet veya İş Sözleşmesi Sebebiyle İşçilerin Açtıkları Davalar

İş sözleşmesi işçi ve işveren arasındaki bireysel iş ilişkisinin temelini oluşturmaktadır. İş sözleşmesi, 4857 sayılı İş Kanunu'nun¹⁹² 8. maddesinde "bir tarafın bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın ise ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir" cümlesiyle tanımlanırken; 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 393. maddesinde "Hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir" şeklinde tanımlanmaktadır. İş/hizmet sözleşmeleri işçi ve işveren arasında karşılıklı, tam iki tarafa borç yükleyen, sürekli bir borç ilişkisi kuran, tipik özel hukuk sözleşmeleridir.

Her iki sözleşme de iş görme, ücret, bağımlılık unsurlarından oluşmaktadır. Kanunlardaki terim farklılığı ancak "iş ilişkisi" kavramının zaman içinde değişim geçirmesi ile açıklanabilir¹⁹³. Roma hukukunda iş ilişkisi, kira sözleşmesi türlerinden biri olan hizmet kirası sözleşmesine (Locatio Conductio Operarum) konu olabilirdi. Kölelerin hizmetinden yararlanıldığı için hizmetin, eşyaya ilişkin olduğu kabul ediliyordu. Klasik dönemin sonunda iş, eşyaya (res) ilişkin değil belirli bir amaca yönelik faaliyet (factum) anlamında kullanılmaya başlanmıştır¹⁹⁴. Roma Hukuku terminolojisinin etkisinde kalan kanunlarda iş ilişkisi, kira ilişkisinde olduğu gibi ücret-hizmet değişimi ilişkisi olarak kabul edilmekte ve

¹⁹¹ Çiftçi, 2007: 31.

¹⁹² R.G.T. 10/6/2003 S. 25134.

¹⁹³ Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal, 2014: 337.

¹⁹⁴ Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal, 2014: 337.

hizmet sözleşmesini karşılayan terimler kullanılmaktadır¹⁹⁵. Revizyon yapılan kanunlarda ise iş sözleşmesinin karşılığı terimler kullanılmaktadır¹⁹⁶.

İş Kanunu'ndaki düzenlemeler, yeni çalışma türlerine ve sosyal-ekonomik hayatın değişen koşullara uygun sözleşmeler yapılmasını sağlamak ve bunu yaparken işçilerin hak ve çıkarlarının hukukten korunmasını amaçlamaktadır¹⁹⁷. Bu nedenle, Türk Borçlar Kanunu'ndan farklı olarak sözleşme özgürlüğü çerçevesinde, değişen koşullara adapte olan yeni iş sözleşmesi türlerini ayrıca düzenlemektedir (İş Kanunu m. 9-10).

103/1-ç hükmünde iş sözleşmesi ve hizmet sözleşmesinin bir arada ifade edilmesi tekerrür olarak kabul edilmemelidir. Kanun lafzında hem Türk Borçlar Kanunu hem İş Kanunu'ndaki hizmet/iş sözleşmesine atıf yapılarak kapsayıcı bir düzenleme oluşturulması ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile ilgili kanunlar arasında uyumluluk sağlanması amaçlanmıştır¹⁹⁸.

İş veya hizmet sözleşmesi sebebiyle açılan, davacı tarafın işçi olduğu davalar adli tatile tabi değildir. Diğer bir ifadeyle, iş/hizmet sözleşmesinden kaynaklanan, yalnızca işçilerin davacı taraf olduğu davalar adli tatilde görülebilmekte; işverenler tarafından açılan davalar ise adli tatilde görülememektedir. Kamu düzeni ilkesi, kişilerin ekonomik güçleri arasındaki orantısızlığın arttığı 19. yüzyılda, sosyalist görüşlerin hazırladığı ekonomi planları kapsamında ekonomik olarak zayıf olanları koruyucu önlemlerin alınması ve klasik liberalizm görüşünün terkedilerek devletin ekonomiye müdahale yetkisinin artırılması düşüncesine dayanmaktadır¹⁹⁹. Başta işçiler olmak üzere korunması gereken gruplara yönelik düzenlemeler getirilmesi devletin kamu düzenine ilişkin kurallar ile ekonomiye müdahalesinin görünümüdür²⁰⁰. İş sözleşmesinden kaynaklanan davaların adli tatile tabi olmamasının işçi tarafından açılmış olması şartına bağlanması sosyalist kamu düzeni yaklaşımının yansımasıdır.

¹⁹⁵ Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal, 2014: 337; Alman Medenî Kanununda “Dienstvertrag”, Fransız Medenî Kanunu'nda “contrat de louag de service” terimleri kullanılmıştır. 1475 sayılı eski İş Kanununda “hizmet akdi” terimi kullanılmaktaydı.

¹⁹⁶ İsviçre Borçlar Kanununda “Arbeitsvertrag” terimi kullanılmaktadır. Alman Medenî Kanunda hizmet sözleşmesi bağımlı ve bağımsız hizmet sözleşmesi olarak ikiye ayrılmaktadır. İş sözleşmesinin hizmet sözleşmesinin bir türü olan bağımlı hizmet sözleşmelerini ifade ettiği, terminolojik bir farktan ibaret olmadığı belirtilmiştir. Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal, 2014: 338; Reisoğlu, 1968: 4.

¹⁹⁷ Eyrenci/ Taskent/Ulucan, 2019: 65-66.

¹⁹⁸ TBMM Adalet Komisyonu Gerekçesi m.109.

¹⁹⁹ Atasoy, 2020: 7

²⁰⁰ Özdemir Kocasakal, 2001: 97.

Yargıtay da aynı görüşü benimsemiştir. Sosyal güvenlik hakkının (Anayasa m.60) kamu düzeninden olduğu, hizmet tespiti davalarında re'sen araştırma ilkesinin uygulanacağı ve bu davaların adli tatile tabi olmadığı hususları içtihatlarında özellikle belirtilmektedir²⁰¹.

Bir görüşe göre, işverenler tarafından hizmet/iş sözleşmesine dayanılarak açılan davaların adli tatile tabi olması, zorunluluk veya ivedilik teşkil etmediği gerekçesiyle, yerinde bir düzenlemedir²⁰². Bir yargılamanın ivedi olup olmadığı işçinin davacı veya davalı tarafta yer almasına bağlı olmamalıdır. Davanın makul sürede yargılanma ilkesi çerçevesinde en ivedi şekilde sonuçlanmasında davayı kazananın ve kamunun yararı vardır.

Yalnızca işçi tarafından açılan davanın adli tatile tabi olmaması kuralı davacı tarafa imtiyaz tanıyan bir düzenlemedir. İşçiye, ekonomik ve sosyal gerekçelerle yargılama sürecinde farklı imkânlar tanınmamalıdır. Zayıf olanın korunması usûl hukukunun amaçlarından biri değildir. Bu nedenle işçinin korunması ve menfaat dengesi usûle ilişkin düzenlemelerle değil maddi kurallarla ve yorum araçlarıyla gerçekleştirilmelidir. Taraflara yargılama sırasında farklı imkânlar tanınması kamu düzenini ilgilendirmektedir²⁰³. Söz konusu düzenleme usûle ilişkin hakların kullanılması bakımından eşit konumda bulunması gereken taraflar arasındaki dengeyi bozmakta ve silahların eşitliği ilkesine aykırılık teşkil etmektedir²⁰⁴. Diğer taraftan düzenleme, davacının davayı kazanacağı varsayımına dayanır. İşverenin açtığı davanın adli tatile tabi olması yargılamanın uzamasına ve davayı kazanma ihtimali olan davalı işçinin hakkına kavuşmasının gecikmesine sebep olabilir. Lafzında işçi lehine görünen bu düzenleme, amacından saparak, işçi aleyhine sonuçlar doğurabilir.

İşveren tarafından hizmet veya iş akdine dayanılarak açılan dava adli tatile tabi olurken, işçi tarafından açılan davanın adli tatil düzenlemesine tabi olmaması anayasaya aykırılık teşkil etmektedir. Yargılamayı kimin başlattığının yargılama makamı nezdinde fark yaratmaması gerekir. Tarafların tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanması ve taraflara usûle ilişkin haklarını eşit şekilde kullandırılmasını sağlamak hukuk devletinin ödevidir. Bu fıkra ile eşitlik ve adil yargılanma ilkeleri ihlal edilmektedir.

İşçi veya işveren tarafından açılan davanın karşı dava ile birlikte görüldüğü durumlarda ise işverenin açtığı davanın ivedi görülmesine karar verilerek (HMK m.103/1-h) adli tatilde yargılamaya devam edilmesi gerekmektedir. Aksi usûl ekonomisine aykırılık teşkil eder. Diğer yandan HMK m.103/2 gereği işçi tarafından açılan davanın adli tatilden sonraya

²⁰¹ Yargıtay HGK E. 2015/10-103509 K. 2019/1127 T. 5.11.2019; HGK E.1997/21-454 K. 1997/662 T. 17.9.1997; HGK E. 2016/10-2554 K. 2019/582 T. 21.5.2019 (www.kazanci.com erişim tarihi: 15.08.2020).

²⁰² Taş Korkmaz, 2013: 17. 1086 sayılı Kanunun 176. maddesinde işçi veya işverenin açtığı davalar ayrımı yapılmaksızın, hizmet akdinden doğan davaların adli tatilde görülebileceği düzenlenmiştir.

²⁰³ Pekcanitez/Özekes/Akkan/Taş Korkmaz, 2017: 444.

²⁰⁴ Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, 2019b: 111.

bırakılmasına karar verilir ise asıl dava ve karşı dava adli tatilden sonraki bir süreçte birlikte görülmeye devam edilecektir.

İşçinin külli halefleri tarafından açılan davanın, iş sözleşmesinden kaynaklanıyorsa, adli tatile tabi olmadığı kabul edilmelidir.

2.3.1.5. Ticari Defterlerin Kaybından Dolayı Kayıp Belgesi Verilmesi Talepleri İle Kıymetli Evrakın Kaybından Doğan İptal İşleri

Ticari defterlerin kaybından dolayı kayıp belgesi verilmesi talepleri ile kıymetli evrakın kaybından doğan iptal işleri ticaret hukukuna ilişkin çekişmesiz yargı işlerindedir (HMK m.382). Çekişmesiz yargı işlerinin adli tatile tabi olmadığı HMK m.103/1-ğ'de belirtildiğinden, ayrıca belirtilmesine gerek olmayan HMK m. 103/1-d kaldırılarak maddenin sadeleşmesi sağlanabilir.

Ticari defterlerin kaybından dolayı kayıp belgesi verilmesi ve kıymetli evrakın kaybından doğan iptal işleri gecikmesinde sakınca bulunan işlerdir.

2.3.1.5.1. Ticari Defterlerin Kaybından Dolayı Kayıp Belgesi Verilmesi Talebi

TTK m. 82/7 bir tacirin saklamakla yükümlü olduğu defterler ve belgeler yangın, su baskını veya yer sarsıntısı gibi bir afet veya hırsızlık nedeniyle kanuni saklama süresi içinde ziyaa uğrarsa tacir ziyayı öğrendiği tarihten itibaren 15 gün içinde ticari işletmesinin bulunduğu yerin yetkili mahkemesinden kendisine zayi belgesi verilmesini talep edebilir. Kayıp belgesi verilmesi talebi dava değil, çekişmesiz yargı işidir.

Defter tutulmasında işletmeden gelir elde edecek olan kurum ve kişilerin menfaati olduğu gibi, ticari defterler ticari uyuşmazlıklarda önemli delillerdendir. Defterlerin kullanılamayacak halde olması durumunda tacirler, zayi belgesi olarak belgeleri ibraz yükümünden kurtulmaktadır. Bunun sonucunda vergi zararları ve ticari defterlerin delil olma fonksiyonuna yönelik sorunlar meydana gelebilir²⁰⁵. Bu nedenle hâkimin re'sen araştırma ilkesi kapsamında hareket ettiği ve düzenlemenin kamu düzenini ilgilendirdiği söylenebilir.

2.3.1.5.2. Kıymetli Evrakın Kaybından Doğan İptal İşleri

TTK m. 645/1'de kıymetli evrak, "kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez" şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan anlaşılacağı üzere kıymetli evrak, senet ile devredilebilir nitelikte bir hak unsurlarından oluşur. Senet, kıymetli evrakın somutlaşması için

²⁰⁵ Şener, 2004: 234.

gereken maddi unsurdur ve senet ifadesinin belge olarak anlaşılması gerekir²⁰⁶. Kıymetli evrakın soyut unsuru ise devredilebilir nitelikte bir hak içermesidir. Bu sebeple kamu hukukundan doğan haklar ile özel hukuktan kaynaklanan kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar kıymetli evraka konu olamazlar²⁰⁷.

Kıymetli evrakın iptali senedin ziyai halinde söz konusu olur (TTK m.651). Kıymetli evrakın zayi olması, çalınma, kaybolma, yanma, yırtılma gibi nedenlerle ibrazının imkânsız olması veya senet hamilin elinde olmasına rağmen üzerine bir şey dökülmesi, silinmesi gibi sebeplerle üzerindeki yazının ve dolayısıyla hakkın saptanamamasıdır. Kıymetli evrak zayi olduğunda, senet üzerinde hak sahibi kişinin talebi üzerine mahkemece senedin iptaline karar verilebilir (TTK m.651).

Her ne kadar iptal davası olarak açılmakta ise de kıymetli evrakın iptali ticaret hukukundaki çekişmesiz yargı işlerinden biri olarak gösterilmiştir (HMK m.382/2-d). Diğer yandan ticaret mahkemesinde kıymetli evrakın iptali işi görülürken iptali istenen senet ibraz edilirse mahkeme, senedin iptalini istemiş olan dilekçe sahibine senedin geri verilmesi için ibraz edene karşı istirdat davası açması için uygun bir süre verir (TTK m.665/1, m.7763/c-1). Bu halde kıymetli evrakın iptali çekişmesiz yargı işi olmaktan çıkıp çekişmeli yargının konusu haline gelir²⁰⁸ ve açılan davanın da adli tatile tabi hale gelir²⁰⁹.

2.3.1.6. İflâs ve Konkordato İle Sermaye Şirketleri ve Kooperatiflerin Uzlaşma Suretiyle Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin İşler ve Davalar

2.3.1.6.1. İflâsa İlişkin İşler ve Davalar

İflâs, borçlunun aktif ve pasif malvarlığının kanunun öngördüğü usûlle, tüm borçlarını ödemeye tahsis edilmesine yönelik cebri icra müessesesidir²¹⁰. İflâs hukuku iflâsa tabi kişilerin kanunda öngörülen sebeplere dayanılarak mahkemece iflâsına karar verilmesiyle başlayan, malvarlığının paraya çevrilip alacaklıların tatmin edilmeleri veya edilemediğinin tespitiyle sonuçlanan ve ticaret mahkemesinin iflâsın kapanması kararı ile sona eren bir prosedürdür. Klasik iflâs anlayışında, işleri idare edemeyen basiretsiz tacirlerin piyasa için tehlike arz ettikleri gerekçesiyle ticari hayata devam etmelerine izin verilmemesi düşüncesi vardır. Zira alacaklıların menfaati korunarak borçlunun ticari hayattan tasfiye edilmesi

²⁰⁶ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 2014: 14. HMK madde 199'da belge, vakıaları ispata elverişli bilgi taşıyıcısı olarak tanımlanmış bir üst kavramdır; senet (kanunda tanımını olmamakla birlikte), irade açıklamasını yazı ile yansıtan belge örneklerinden biri olarak kanunda sayılmaktadır. Senet, esas olarak ispat ve delil hususunda ele alınan bir kavram olduğundan usûl hukuku bakımından incelenmektedir

²⁰⁷ Ülgen/Helvacı/Kendigelen/Kaya, 2014: 17.

²⁰⁸ Kuru, 2018: 665

²⁰⁹ Bkz. 2.3.1.9. Çekişmesiz Yargı İşleri Başlığı.

²¹⁰ Kuru, 2013: 1081; Pekcanitez/ Atalay/ Sungurtekin Özkan/ Özekes, 2019: 357; Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019a: 504.

gerekir²¹¹. Yıllar içinde ekonomik alt yapı ve sosyal devlet anlayışındaki değişiklikler iflâsta etkisini kapitalist yaklaşımdan sosyal anlayışa geçişle göstermiştir. Klasik iflâs yaklaşımı terk edilmiş, ödeme güçlüğü içindeki tacirlerin mali durumunu iyileştirmeyi, yeniden yapılandırmayı, ancak son çare olarak iflâs tasfiyesini benimseyen “geniş anlamda iflâs” anlayışı hâkim olmuştur²¹². İflâsın ekonomik etkilerinin yanında sosyal etkileri de vardır. Zira iflâs sadece müflisi değil, müflisin alacaklılarını, çalışanlarını, ülke ekonomisi ve toplumu da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yönüyle iflâs her ne kadar özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan borçların ödenmesine hizmet etse de kamu düzenini ilgilendiren yönlerinin olması geniş anlamda iflâsa ilişkin dava ve işlerin adli tatile tabi olmamasını gerektirmiştir.

2.3.1.6.2. Konkordatoya İlişkin İşler ve Davalar

Konkordato, mali durumunun bozulması sebebiyle vadesi gelmiş borçlarını ödeyemeyen veya ödeyememe tehlikesi olan borçlu ile alacaklıların yaptığı anlaşmaya dayanan, borçlunun mali durumunu iyileştirmeye ve alacaklılar arasında eşitliği sağlamaya yönelik icra ve iflâs hukuku kurumudur²¹³.

Temelinde sulh olan başarılı bir konkordato, adi veya iflâsa tabi borçluların icra ve iflâs takibinin ağır sonuçlarından korunmasına, alacaklıların muhtemel bir iflâsa göre alacaklarına kavuşma ihtimalinin artmasına, diğer yandan toplumsal barışın ve kamu menfaatlerinin korunmasına hizmet etmektedir²¹⁴. Bu nedenle konkordatonun amacı yalnızca borçlu ve alacaklıları korumak değil, kamu menfaatlerinin korunmasını da içermektedir. İcra ve İflâs Kanunu’nun konkordatoya ilişkin hükümlerinde değişiklik yapan 7101 sayılı Kanun²¹⁵ gerekçesinden, düzenlemenin ülkedeki yatırım ortamının iyileştirilmesi amacıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Bir yönüyle kamu menfaatini ilgilendiren konkordato düzenlemesinin adli tatile tabi olmaması gerekir.

Adli tatile tabi olmayan konkordatodan, İcra ve İflâs Kanunu’nda öngörülen koşullara ve usûle uygun gerçekleşen, mahkeme içi konkordatonun anlaşılması gerekir. Borçlu ve alacaklının, mahkemenin bir katkısı olmaksızın gerçekleştirdikleri konkordato borçlar hukuku kapsamında değerlendirildiğinden, mahkeme dışı konkordato adli tatile tabidir.

Konkordato esas itibariyle çekişmesiz yargı hükümlerine göre başlatılan, yürütülen ve sona erdirilen bir kurumdur. Bu nedenle niteliğine uygun düştüğü ölçüde re’sen araştırma ilkesi uygulanır (HMK m. 385/2). Ancak borçlunun konkordato teklif etmesi halinde re’sen

²¹¹ Atalay, 2009: 182.

²¹² Pekcanitez/ Atalay/ Özkan/ Özkes, 2019: 358.

²¹³ Kuru, 2013: 1443-1444; Pekcanitez/ Atalay/ Özkan/ Özkes, 2019: 465;Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019a: 622.

²¹⁴ Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019a: 623.

²¹⁵ R.G.T 15.03.2018 S. 30361.

araştırma ilkesi mutlak olmayıp, alacaklıların ve kamunun menfaatlerinin korunması ile sınırlıdır²¹⁶. Konkordato prosedüründe çekişmeli yargıya tabi uyuşmazlıklar, örneğin alacaklıların geçici mühlet kararı verilmesine itiraz etmeleri, konkordatonun feshi davaları re'sen araştırma ilkesine tabidir. Buna karşılık tasarrufun iptali davaları ve çekişmeli alacaklar hakkında açılan davalar taraflarca hazırlama ilkesine ve adli tatile tabidir.

2.3.1.6.3. Sermaye Şirketlerinin ve Kooperatiflerin Uzlaşma Suretiyle Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin İşler ve Davalar

Uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma kurumu, mali durumu bozulan sermaye şirketleri ile kooperatiflerin alacaklılarıyla uzlaşarak yeniden yapılandırma projesi temelinde muaccel para borçlarını değişen koşullara göre yeniden düzenlemelerine ve iflâstan kurtularak faaliyetlerine devam etmelerine imkân tanıyan bir iyileşme yöntemidir²¹⁷. Uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırma yöntemi konkordatonun bir türü, takip yolu veya tasfiye usûlü olarak nitelendirilemez²¹⁸. Mali durumu bozulmuş olan sermaye şirketi veya kooperatif, yapısal ve finansal revizyonlar içeren yeniden yapılandırma projesi ile muamele merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesine başvurabilir (İİK m.309/m).

Borçlunun iflâs ve faaliyetlerini durdurma tehlikesi altında olması, alacağını tahsil edememe riski olan alacaklı ile işini kaybetme riski olan işçileri de tehdit etmekte, bölgesel ve milli ekonomiyi etkilemektedir. Bu nedenle sermaye şirketlerinin yeniden yapılandırılması yöntemi ile şirketlerin ekonomik hayatına devam etmesinde kamu yararı olduğu kabul edilmektedir²¹⁹. Kamu yararını ilgilendiren düzenlemelerden olması, uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılmaya ilişkin iş ve davaların adli tatile tabi olmamasını gerektirmiştir.

2.3.1.7. Adli Tatilde Yapılmasına Karar Verilen Keşifler

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda keşif, ispat ve deliller başlıkları altında, m. 288 ilâ 292 arasında düzenlenmiştir. Keşif, hâkimin uyuşmazlık konusu hakkında kendi duyu organlarıyla doğrudan bilgi sahibi olmak amacıyla, talep üzerine veya re'sen inceleme yapmasıdır²²⁰. Keşfin konusu mutlaka dava konusu olmak zorunda değildir, uyuşmazlığın çözümünde önem taşıyan vakıalar hakkında da gerçekleştirilebilir. Bu itibarla keşif konusu taşınmaz, taşınır, belge veya insan bedeni olabilir.

²¹⁶ Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, 2019a: 639

²¹⁷ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, 2019: 531, 532.

²¹⁸ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, 2019: 532.

²¹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özkan/Özekes, 2019: 531.

²²⁰ Kuru, 2020: 827; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 419; Üstündağ, 2000: 761.

Kural olarak ispat araçlarından yararlanmak isteyen tarafın dilekçeler aşamasında iradesini açıkça göstermesi gerekir. Ancak hâkim, taraflarca hazırlama ilkesinin geçerli olduğu davalar da dâhil olmak üzere keşif deliline kendiliğinden başvurabilir²²¹ (HMK m.288/2). Taraflar ve üçüncü kişiler kural olarak keşfe katlanmak zorundadır. Taraflardan biri keşfin yapılmasını engelleyici tutum ve davranışlarda bulunursa, o kişi ispat yükü kendisine düşen tarafı keşif delilinden vazgeçmiş, diğer taraf ise iddia edilen vakıyı kabul etmiş sayılır. Ancak hâkim durum ve karşı koyma sebebine göre bu hükmü uygulamayabilir (HMK m.291/1,2). Üçüncü kişilerin keşif kararını engelleyici tutum ve davranışlarda bulunması yasaklanmıştır. Keşif, gecikmesinde zarar bulunan haller dışında, üçüncü kişi için uygun olan zamanda, kişiye yer ve zaman bildirilerek yapılır. Keşfe karşı koyması halinde hâkim, üçüncü kişiyi giderlere, disiplin para cezasına mahkûm eder, gerektiğinde zor kullanılmasına karar verebilir. Ancak üçüncü kişi tanıklıktan çekinme sebeplerine dayanarak keşfe katlanma yükümlülüğünden kaçınabilir (HMK m. 291/3). Kanun, soybağının tespitine ilişkin davalarda taraflar veya üçüncü kişilerden kan yahut doku örneği alınması gerekmesi durumunda ilgili taraf veya üçüncü kişinin katlanma zorunluluğunu özel olarak düzenlemektedir. Soybağının tespiti davalarında zorunlu ve bilimsel verilere uygun olmak ve sağlık yönünden tehlike oluşturmamak şartıyla herkes vücudundan kan veya doku örneği alınmasına katlanmak zorundadır (HMK m.292). TMK m. 284'teki benzer hükme göre, taraflar ve üçüncü kişiler soybağının tespitinde zorunlu olan ve sağlıkları açısından tehlike yaratmayan araştırma ve incelemelere rıza göstermekle yükümlüdür. Davalı araştırma ve incelemeye rıza göstermezse hâkim, incelemeyi beklenen sonucu davalı aleyhine doğmuş sayabilir. HMK m. 292'den farklı olarak, sadece davalı açısından kanuni karineye bağlanmış bir yaptırım öngörülmüştür. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan soybağının tespitine ilişkin düzenlemenin TMK m. 284'deki düzenlemeyi zımnen ilga ettiğini kabul etmek gerekir²²².

İspat faaliyeti araçlarının delil olarak nitelendirilebilmesi için mahkeme dışında meydana gelen çekişmeli vakıaları mahkemede temsile elverişli olması gerekir. Ancak keşif, "delilin temsili niteliği"²²³ni haiz değildir, çekişme konusu taşınır veya taşınmazın yerinde, davaya bakan mahkeme tarafından²²⁴ incelenerek bilgi edinilmesini sağlar²²⁵. Bu yönüyle keşif, takdiri delil olma niteliğinin yanı sıra hâkim tarafından gerçekleştirilen bir mahkeme

²²¹ Yargıtay 8. HD 23.1.2017, 25457/644, Kuru, 2020: 833.

²²² Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 540; 8. HD E. 2018/12446 K. 2019/6342 T. 24.6.2019; 8. HD E. 2017/9039 K. 2019/3800 T. 8.4.2019 (www.kazanci.com erişim tarihi: 18.08.2020)

²²³ Konuralp, 2009: 10.

²²⁴ Ancak keşif konusu mahkemenin yargı çevresi dışında bulunuyorsa istinabe yoluyla yapılır. HMK m.289.

²²⁵ Aşık, 2019: 50.

usûl işlemidir. Hâkim, gerektiği hallerde keşif esnasında tanık dinleyerek veya bilirkişi görüşüne başvurarak bilgi sahibi olur. Hâkim uyuşmazlık konusuyla doğrudan temas kurarak kanaat edinmekle uyuşmazlığı çözmeye çalışır. Keşif, hâkime delil toplama ve inceleme olanağı sağlayan bir yöntem olduğundan bir mahkeme usûl işlemidir²²⁶.

Keşif, diğer mahkeme usûl işlemlerinde olduğu gibi resmî çalışma gün ve saatlerinde yapılır. Ancak keşfin, zorunluluk veya gecikmesinde zarar olan hallerde resmî tatil günlerinde veya çalışma saatlerinin dışında yapılmasına karar verilebildiği gibi (HMK m.148) adli tatilde yapılmasına da karar verilebilir.

HMK m. 103/1/f'de yer alan “adli tatilde yapılmasına karar verilen keşifler” bendiyle adli tatil düzenlemesine getirilen istisna, keşfin takdiri delil niteliği değil, mahkeme usûl işlemi olduğu anlayışı üzerine şekillenmektedir. Kanun lafzından keşfin delil anlamına gelecek şekilde kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Keşif, HMK m. 103/1'de sayılan adli tabi olmayan dava ve işler arasında, yapılması hâkim takdirine bırakılan tek mahkeme usûl işlemidir. Hükümet gerekçesinde belirtildiği gibi özellikle Türkiye'nin doğu bölgesinde bulunan yüksek yerlerde kışın kar yağışlarının çok olması ve karla kaplı olma süresinin uzunluğu bu yerlerde kış ve bahar aylarında çoğu zaman keşif yapılmasına engel teşkil eder. Bu nedenle kış mevsiminin sert geçtiği Doğu Anadolu Bölgesi'nin yüksek rakımlı yerlerinde keşif yapılması için karların erimeye başladığı yaz aylarının beklenilmesi gerekir. Bu nedenle ancak yaz aylarında yapılması mümkün olan keşfin adli tatil düzenlemesine tabi olmayan istisnalar arasında yer aldığı ifade edilmektedir²²⁷. Nitekim bu gerekçe başlı başına, adli tatilin kaldırılmama gerekçelerinden bir diğeri olan “Türkiye ile aynı iklim kuşağında bulunan ülkelerde adli tatil uygulanması” ile tezatlık gösterir.

2.3.1.8. Tahkim Hükümlerine Göre Mahkemenin Görev Alanına Giren Dava ve İşler

Taraflar, özel hukuktan kaynaklanan ve üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulara ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde devlet yargısı (mahkemesinin) yerine tahkim yargılamasına başvurabilirler.

Tahkim, tahkim sözleşmesinden kaynaklanan özel bir yargı faaliyetidir²²⁸. Tahkim sözleşmesinin tarafları tahkim yargılamasında uyuşmazlığın taraflarıdır²²⁹. Tahkimde uyuşmazlığın hakemler tarafından karara bağlanması, hakemlerin tarafsız yargılama yapmaları, tahkim sürecinin devlet tarafından denetlenmesi, hakem kararlarının mahkeme kararları gibi bağlayıcı ve icra edilebilir olması tahkimin yargı faaliyeti olduğunu

²²⁶ Atalay, 2009: 135; Yurtbaşı, 2015: 11.

²²⁷ Yılmaz, 2013: 725.

²²⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 591; Karşlı, 2012: 905

²²⁹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 725.

göstermektedir²³⁰. Tahkimin yargı faaliyeti olduğunu gösteren özellikleri temelde devlet yargısıyla büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Tahkimi devlet yargısından ayıran özellikler ise uyuşmazlığı çözecek olan hâkimin seçilebilmesi veya uyuşmazlığı çözerken esas alınacak maddi hukukun ve yargılama usûlünün belirlenebilmesi gibi kurullarla taraflara daha geniş tasarruf yetkisi tanınmasından kaynaklanmaktadır.

Tahkim hükümlerine göre mahkemenin görev alanına giren dava ve işler adli tatilde görülür. HMK m. 103/1-g ifadesinden tahkim yargılamasının bütün olarak adli tatile tabi olmadığı anlamı çıkarılmamaktadır. Ancak adli tatilin mahkemelere ve hâkimlere getirilen bir düzenleme olması ile tahkimde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan başka yargılama usûlü kurallarının uygulanabilirliği göz önüne alındığında, tahkim yargılamasının bütün olarak adli tatile tabi olmadığı ayrıca belirtilmesine lüzum görülmemiştir.

Söz konusu tahkim hükümleri Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile sınırlı değildir. Tahkim yargılamasında mahkemenin görev alanına giren dava ve işler HMK m. 407 vd. düzenlenen tahkim hükümlerinin yanında 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nu kapsamında yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıkların konu olduğu milletlerarası tahkim yargılamasında mahkemenin görev alanına giren dava ve işleri de kapsamaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Milletlerarası Tahkim Kanunu'nda öngörülen tahkim yargılamasında mahkemenin görev alanına giren dava ve işler adli tatile tabi olmayan istisnalar kapsamındadır²³¹.

Tahkim yargılamasında mahkemenin görevine giren dava ve işler oldukça fazladır. Mahkeme, hakem veya hakem kurulunun verdiği tedbir kararının, geçerli bir tahkim sözleşmesi mevcutsa ve taraflardan birinin talebi üzerine icra edilebilirliğine karar verir (HMK m.414/2). Hakem, hakem kurulu ya da taraflarca görevlendirilecek başka bir kişinin zamanında veya etkin hareket edemeyecek durumda olduğu hallerde, tarafların mahkemeye başvurusuyla; bu haller mevcut değilse hakem veya hakem kurulu izniyle veya tarafların bu konudaki yazılı sözleşmesine dayanılarak mahkemeden ihtiyati tedbir veya delil tespiti talep edilebilir (HMK m. 414/3, MTK m.6). Hakem veya hakem kurulu seçimi bazı hallerde mahkemeden talep edilebilir (HMK m. 416/1-b,c; m. 416/2-c; MTK m. 7/B). Hakemin reddi talebi kabul edilmeyen taraf, mahkemeye başvurarak kararın kaldırılmasını ve hakem veya hakemlerin reddi talebi hakkında karar verilmesini isteyebilir (HMK m. 418, MTK m.7/D). Taraflardan her biri, hakemin görevini yerine getirmediği hususunda uyuşmazlık içindelerse, mahkemeden hakemin yetkisinin sona erdirilmesine karar vermesini isteyebilirler (HMK

²³⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 591; Tahkim yargılaması hakemlerce yapılan özel bir yargı faaliyeti olması sebebiyle "hakem mahkemesi" olarak da adlandırılmaktadır. Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 725.

²³¹ Taş Korkmaz, 2013: 19.

m.420). 1 yıllık tahkim süresinin uzatılması, tarafların anlaşamaması halinde, taraflardan biri tarafından mahkemeden talep edilir (HMK m.427, MTK m. 10/B). Hakem kararına karşı iptal davası tahkim yeri bölge adliye mahkemesinde açılır, *öncelikle ve ivedilikle* görülür (HMK m.439, MTK m.15/A). Tahkimde yargılamanın iadesi mahkemeden talep edilir (HMK m.443).

Tahkim yargılamasının süreye bağlı olması, tahkimde mahkemenin görevine giren dava ve işlerin adli tatilde görülmeye devam edilmesini gerektirir²³². Kanımızca adli tatil uygulaması kaldırılmadığı sürece tahkime ilişkin istisnanın varlığı işin doğası gereği zorunlu olmakla birlikte, davanın tahkim yargılamasından kaynaklanması tek başına adli tatile istisna teşkil etmesi hususunda yeterli olmamalıdır. Tahkimden doğan dava ve işlerin tamamının adli tatile tabi olmadığı kabulü yerine, kanunda tahkime ilişkin hangi dava ve işlerin adli tatile tabi olmadığı ayrıca belirtmeli veya adli tatile tabi olmama nedenlerinden birini taşıyıp taşımadığı değerlendirilmelidir.

Tahkim yargılamasına konu olabilen uyuşmazlıklar taraf iradesine tabi olanlardır (HMK m.408). Diğer bir ifadeyle adli tatile istisna teşkil eden dava ve işlerde olduğu gibi kamu düzenini ilgilendiren veya üstün menfaatin korunmasını gerektiren hususlar tahkime elverişli değildir. Örneğin velayete veya soybağına ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde tahkim yoluna gidilemeyecektir²³³.

Hukuki korunma ihtiyacının kesintiye uğramaması gereken durumlarda mahkemenin görevine giren dava veya iş adli tatile tabi değildir. Örneğin, hakem veya hakem kurulunun verdiği tedbir kararının icra edilebilirliğine karar verilmesi (HMK m.414/2), mahkemeden ihtiyati tedbir ve delil tespiti talep edilebilmesi (HMK m.414/3) gösterilebilir.

Tahkimden kaynaklanan dava veya işin niteliği ve ivedi olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir. Tahkimde mahkemenin görevine giren çekişmesiz yargı işleri ve geçici hukuki koruma talepleri niteliği gereği adli tatile tabi değildir. Kanunda ivedi olduğu belirtilen dava veya iş adli tatile tabi değildir. Örneğin, hakem kararlarına karşı iptal davasının ivedilikle görüldüğü kanunda düzenlenmiştir (HMK m.439, MTK m. 15/a). İptal davasında kamu düzenine aykırılık haricinde hakem kararının içerik denetimi söz konusu değildir. Yalnızca kanunda sayılan şekli hususlar incelenmektedir. Nihai hakem kararının verilmesiyle yargılama sona ermekte, iptal davasıyla yeni ve bağımsız bir yargılama yapılmaktadır. Diğer bir ifadeyle iptal davası, tahkim yargılamasının bir parçasını oluşturmamaktadır. Tahkim

²³² Erdönmez, Pekcanitez Usûl, 471; Yılmaz, 2013: 725; Taş Korkmaz, 2013: 20.

²³³ Yargıtay; ticari nitelikte olmayan kira alacaklarına ilişkin uyuşmazlıklar ile tüketici hukukundan ve iş hukukundan doğan uyuşmazlıkların (İş Kanunu m.20'de düzenlenen feshin geçerli bir sebebe dayanıp dayanmadığına ilişkin uyuşmazlıkların tahkime elverişli olması istisna olmak üzere) tahkime elverişli olmadığına karar vermektedir. Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 729; Karşı, 2012:908.

yargılamasından bağımsız olan iptal davası ivedi olarak görülmesi öngörüldüğü için adli tatile tabi değildir.

Tahkim yargılamasında mahkemenin yardımı (HMK m. 411, MTK m.3/2) olarak düzenlenen hallerin tahkimde mahkemenin görevine giren dava ve işlerden olup olmadığı değerlendirilmelidir. Taraflardan biri hakem veya hakem kurulunun onayıyla²³⁴ delillerin toplanması için mahkemeden yardım isteyebilir (HMK m. 432, MTK m.12/B). Delil tespiti adli tatile tabi olmayan düzenlemeler arasında sayıldığından tahkim yargılamasında mahkemenin delil tespitine ilişkin yardımının da adli tatile tabi olmadığı kabulünü gerektirmektedir.

2.3.1.9. Çekişmesiz Yargı İşleri

Medenî yargı çekişmeli ve çekişmesiz yargı olarak ikiye ayrılmakta, her ikisinde de uyumsuzluk veya işin mahkemelerce incelenip karara bağlanması amaçlanmaktadır. Adli tatilde mahkemelerin yargısal faaliyetlerini askıya aldıklarını belirtmiştik²³⁵. Kural olarak mahkemeler adli tatilde yargısal işlem yapmamakta, ancak idari faaliyetlerine devam etmektedir. Bu neden mahkeme usûl işlemlerinden idari işlem niteliği ağır basan işlemlerin de adli tatilden muaf olacağı düşüncesi, niteliği tartışmalı olan çekişmesiz yargı işlerinin adli tatile tabi olmamasına neden olmuştur.

Çekişmesiz yargı işlerinin hukuki niteliği tartışmalıdır. Çekişmesiz yargı işlerinin idari faaliyet olduğunu, yargı faaliyeti olduğunu ve karma nitelikte olduğunu savunan görüşler vardır²³⁶. Çekişmesiz yargı işlerinin kesin hüküm teşkil etmemesi ve sonradan değiştirilebilir olması mahkemenin yargısal olmayan- idari niteliğini; idareyi borç altına sokmaması ve etkisinin kişilerin hukuki durumu üzerinde görülmesi (özel hukuk kişilerini konu alması, şahsi menfaatin korunmasına hizmet etmesi) ise yargısal niteliğini yansıtmaktadır²³⁷. Çekişmesiz yargı işlerinin mahkemelerin görevine girmesi nedeniyle şekli bakımdan; daha çok objektif hukuk kurallarının somut olaya uygulanmasını sağlamak ve hukuk düzenini korumak amacı taşıması nedeniyle ise maddi bakımdan yargısal faaliyet olduğu kabul edilmektedir²³⁸. Ancak, çekişmesiz yargının özel hukuka hizmet eden bir yargısal faaliyet olduğu kabul edilirken, tüm çekişmesiz yargı işlerinin idari ve yargısal nitelik arasında aynı noktada bulunmadığı, bazı işlerin (belgeleme ve sicile ilişkin işlerde olduğu gibi) idari yönünün daha ağır bastığı da

²³⁴ Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 758.

²³⁵ Bkz. 3.2.1. Adli Tatilin Yargılamaya Etkisi.

²³⁶ Aras, 2017: 18-19.

²³⁷ Postacıoğlu, 1975: 26-27.

²³⁸ Aras, 2017: 19-20.

yadsınamaz²³⁹. Çekişmesiz yargı işleri arasında sınıflandırma yapılmadan, çekişmesiz yargı işlerinin bütünüyle adli tatilden muaf tutulması (HMK m.103/1-ğ), kanun koyucunun çekişmesiz yargı işlerini idari faaliyet kapsamında değerlendiren görüşe daha yakın olduğunu göstermektedir.

Kanunda *mutlak çekişmesiz yargı işlerinin* neler olduğu sınırlı olmayacak şekilde sayılmakta (HMK m.382/2) ve genel olarak çekişmesiz yargıyı çekişmeli yargıdan ayıran bazı ölçütler belirtilmektedir. Uyuşmazlığın olmadığı, subjektif hakkın bulunmadığı, hâkimin re'sen harekete geçtiği hallerden birine veya birkaçına giren işler *nisbi çekişmesiz yargı işleridir*²⁴⁰ (HMK m.382/1).

Çekişmesiz yargı işinin yargılama sırasında ilgilerden birinin asli müdahalesiyle²⁴¹ veya itirazıyla işin çekişmesiz yargıdan çıkıp çekişmeli yargının alanına girmesi halinde adli tatile tabi olup olmayacağı hususu değerlendirilmelidir. İlgilinin müdahalesi veya itirazıyla çekişmeli yargıya konu olan dava HMK m. 103'te sayılan istisnalar arasında yer almıyorsa adli tatile tabi hale gelecektir. Örneğin, kıymetli evrakın iptali talebinin incelenmesi esnasında iptali istenen senet ibraz edilirse, ticaret mahkemesi senedin iptalini isteyen ilgiliye senedin geri verilmesi hususunda, ibraz edene karşı dava açması için uygun bir süre verir. İptali talep eden kişi bu süre içinde istirdat davası açarsa, konu artık çekişmeli yargıda incelenip karara bağlanır²⁴². O halde istirdat davası adli tatile tabi olacaktır. Diğer bir örnek olarak ad ve soyadın değiştirilmesi talebinin, ad ve soyadın değiştirilmesinden zarar gören kişinin itirazı üzerine çekişmesiz yargının konusu olmaktan çıkıp çekişmeli hale gelmesi gösterilebilir. Nüfus kayıtlarının düzeltilmesine ilişkin çekişmesiz yargı işi çekişmeli hale gelerek soybağına ilişkin bir davaya konu olabilir. Soybağına ilişkin davalar da adli tatil düzenlemesinin istisnaları arasında yer aldığından (HMK m. 103/1-c) adli tatile tabi olmayacaktır.

Adli tatile tabi olmayan en kapsamlı düzenleme çekişmesiz yargı işleridir (HMK m.103/1-ğ). Çekişmesiz yargıya ilişkin usûl hükümleri ilk kez 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer almıştır. Çekişmesiz yargı işlerinin adli tatile tabi olmadığı hüküm altına alınmadan önce sulh mahkemesinin görevine giren dava ve işlerin adli tatile tabi olmadığı düzenlenmekteydi. Bu nedenle sulh hukuk mahkemesi dışındaki mahkemelerin görevine giren bazı çekişmesiz yargı işlerinin de HMK m. 103'te istisnalar arasında ayrıca sayıldığı görülür. Çekişmesiz yargı işlerinin HMK m. 382'de düzenlenmesi ile adli tatile tabi olmayan istisnalar arasında sayılan ve daha geniş bir düzenleme olan sulh mahkemesinin

²³⁹ Aras, 2017: 20.

²⁴⁰ Yargıtay 20. HD 20.4.2016, 1853/4781; Kuru, 2019: 1824, 1825 dn.

²⁴¹ Çekişmesiz yargıda asli müdahale mümkünken ferî müdahale mümkün değildir. Hükümet Gerekçesi m. 70.

²⁴² Kuru, 2019: 1833.

görevine giren dava ve işler HMK m.103'teki yerini çekişmesiz yargı işlerinin muafiyetine bırakmıştır. Adli tatile tabi olmama hususunda mahkeme yerine işin niteliğini esas alan bu düzenleme yerinde bir değişikliktir. Zira eski düzenleme, diğer mahkemelerin görevine giren çekişmesiz yargı işlerini kapsayıcı nitelikte olmadığından, sulh mahkemesinin görevine girmeyen ve HMK m. 103'te sayılmayan çekişmesiz yargı işlerinin adli tatile tabi olması sonucunu doğurmaktaydı. Diğer bir ifadeyle, çekişmesiz yargı işleri arasında da bir ivedilik sınıflandırması yapmakta, çekişmesiz yargı işlerinden HMK m.103'te belirtilenlerin ivedi olduğu, diğerlerinin ivedi olmadığı sonucuna götürmekteydi. Çekişmesiz yargı işlerinin adli tatile tabi olmadığına ilişkin düzenlemeyle HMK m.103/1-a,b,c,d,e,g,h bentlerinde ayrıca belirtilen çekişmesiz yargı işlerinin maddeden çıkarılarak düzenlemenin sadeleşmesi sağlanmalıdır.

2.3.1.10. Kanunlarda İvedi Olduğu Belirtilen Dava ve İşler

Çeşitli kanunlarda ivedi olduğu belirtilen davalar adli tatile tabi değildir. Örneğin, icra mahkemesine arz edilen hususların ivedi işlerden sayıldığı kanunda açıkça ifade edilmiştir (İİK m.18/1). İcra mahkemeleri icra ve iflas takibi sırasında doğan uyuşmazlıkları biçimsel olarak incelemekle yetkilidir ve kararları maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. İcra ve iflâs dairelerinin işlemlerine karşı yapılan itiraz (İİK m.68-68/a, 147, 150/a, 269/c, 275) ve şikâyetler (İİK m. 16-18) ivedi işlerdendir²⁴³.

İcra mahkemesinin görevine giren, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden kararların alındığı yargılamaların adli tatile tabi olup olmadığı değerlendirilmelidir. İstihkak davası genel hükümlere göre görülür ve alınan kararlar maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder²⁴⁴. Basit yargılama usulüne tabi davaların adli tatile tabi olmadığı (HUMK m.176) dönemde Yargıtay'ın, istihkak davasının adli tatile tabi olmadığını belirten kararları vardır²⁴⁵. Kanımızca, istihkak davası ayrı tutularak icra mahkemelerinin görevine giren davaların adli tatile tabi olmadığı kabul edilmelidir.

²⁴³ Yargıtay 12. HD E. 2017/393 K.2017/1181 T. 6.2.2017 (www.kazanci.com erişim tarihi: 18.08.2020).

²⁴⁴ Kuru, 2013: 571; Karşı Aslan, 2005: 23, Her ne kadar genel hükümlere göre görülse de istihkak davasının amacı hacizli mal üzerinde üçüncü kişinin iddia ettiği hakkın maddi hukuka göre varlığının tespiti değildir. İstihkak davasının amacı, haczedilen bir mal üzerinde cebri icranın yapılıp yapılamayacağına belirlenmesidir. İstihkak davası sadece takip hukuku alanında sonuç doğuracağından dava sonunda verilen karar sadece derdest takip bakımından kesin hüküm teşkil edebilir. İstihkak davasında verilen kararın maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediği yönünde verilen örnek karar, Yargıtay 8. HD E.2016/9691 K. 2017/4877 T.3.4.2017 (www.kazanci.com erişim tarihi: 18.08.2020)

²⁴⁵ HGK E.2007/21-111 K.2007/109 T. 7.3.2007 "İstihkak davaları süratle ve diğer davalardan önce görülerek karara bağlanır. Buna göre istihkak davası acele işlerden olduğundan ve bundan başka basit yargılama usulüne tabi bulunduğundan, istihkak davalarına adli tatilde de bakılır" (www.kazanci.com erişim tarihi: 20.08.2020).

Kanunlarda ivedi olduğu belirtilmeyen, ancak Yargıtay tarafından ivedi olarak kabul edilen davalar da vardır. Örneğin 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu²⁴⁶,na dayalı açılan davaların ivedi işlerden olduğu kabul edilmektedir²⁴⁷.

2.3.2. Taraflardan Birinin Talebi Üzerine Mahkemece İvedi Görülmesine Karar Verilen Dava ve İşler

HMK m. 103/1’de düzenlenen ve diğer kanunlarda ivedi olduğu belirtilen sınırlı sayıda dava adli tatile tabi değildir. Bu dava ve işlerin adli tatilde görülebilmesi için ayrıca bir karara gerek yoktur. HMK m.103’te sayılmayan veya kanunda ivedi olduğu belirtilmeyen davaların, kanunun ön göremediği bazı durumlarda adli tatilde görülmeye devam edilmesi gerekebilir. Bu nedenle maddeye, adli tatile tabi olan bir davanın hâkim takdirıyla ivedi görülebilmesi düzenlemesi eklenmiştir. Kanun koyucu, adli tatilde görülecek davaların sınırlı sayıda düzenlenmesinin meydana getireceği sakıncaları gidermeyi amaçlamıştır²⁴⁸. Taraflardan birinin talebi üzerine hâkim tarafından, kanunda sayılmayan bir davanın somut olay ve taraf menfaati gerektirdiğinde ivedi görülmesine karar verilerek adli tatilde yargılamasına devam edilebilir. Doktrinde, adli tatilde görülmemesi giderilmesi güç zararlar doğuracak işlemlerin ivedi olduğuna karar verilebildiği ifade edilmektedir²⁴⁹. Ancak burada işlem ivedi olarak nitelendirilmemekte, gecikmesi halinde zarar doğacak hallerin söz konusu olduğu davaların ivedi görülmesine karar verilmektedir.

Çekişmesiz yargı işleri adli tatile tabi olmadığından, burada da (HMK m.103/1-h) “ve işler” ifadesinin kullanılması gereksiz olmuştur.

Ancak davanın ivedi görülebilme imkânının hâkim takdirine bağlı olması, tasarruf ilkesini tam olarak yansıtmadığını göstermektedir. Adli tatilden faydalanacak bir hâkimin adli tatile tabi dava ile ilgili ivedilik kararı vermesi halinde, dosya hakkında bilgi sahibi olmayan nöbetçi hâkim tarafından davaya bakılması, pratikte duruşmanın adli tatilden sonraya ertelenmesiyle sonuçlanmakta ve düzenleme amacına ulaşmamaktadır. Adli tatile ayrılmayan hâkimin gördüğü adli tatile tabi bir davada ise davanın, tasarruf ilkesine uygun olarak hâkimin takdirine bağlı olmaksızın, sadece tarafın talebiyle adli tatilde görülmeye devam edilmesi daha uygun olur. Böylelikle çoğunluğu adli tatilden yararlanmayan hâkimlerin tarafın

²⁴⁶ R.G.T. 8.11.1983 S. 18215.

²⁴⁷ Yargıtay 5. HD E. 2019/11209 K. 2020/2811 (www.karararama.yargitay.gov.tr erişim tarihi: 3.08.2020)

Kamulaştırmaz el atılan taşınmaz bedelinin tahsili istemine ilişkin dava bu kapsamda olmayıp adli tatile tabidir. Bkz Yargıtay 5. HD E. 2019/9606 K. 2019/18938 T. 26.11.2019 (www.kazanci.com erişim tarihi: 15.06.2020).

²⁴⁸ Tanrıver, 2018: 450.

²⁴⁹ Erdönmez, Pekcantez Usul: 471.

talebiyle adli tatilde yargılamaya devam etmeleri, adli tatil uygulamasının sebep olduğu iş kaybının bir nebze azalmasını sağlar.

Yargıtay, adli tatile tabi davanın ivedilik kararı verilmeden görüldüğü hallerin bozma sebebi teşkil edip etmediğine ilişkin ortak bir kanıya sahip değildir. Tarafların talebi veya ivedilik kararı unsurlarından biri olmadan davanın adli tatilde görülmesinin bozma sebebi teşkil ettiğine ilişkin kararları vardır²⁵⁰. Bunun yanında taraf talebi veya ivedilik kararı olmaksızın adli tatile tabi olan bir davanın adli tatilde görülmesinin bozma sebebi olmayacağına yönelik kararları da vardır²⁵¹. Kanımızca, adli tatile tabi bir davanın adli tatilde duruşmaya alınmasına dair ara karar, taraflardan birinin talebi üzerine verilmiş ise ivedilik kararı niteliğindedir²⁵². İvedi görülmesine karar verilen davalarda adli tatilde yapılan her türlü usûl işlemi geçerlidir, bu işlemlerin geçersizliğine re'sen karar verilemez²⁵³. Tarafların savunma hakkını kısıtlamadığı sürece, adli tatile tabi bir davanın adli tatilde görülmesi bozma sebebi teşkil etmemelidir. Aksini kabul etmek usûl ekonomi ilkesine aykırı sonuçlar doğurur.

²⁵⁰ Yargıtay 8.HD E.2000/8116, K. 2000/8225, T. 02.11.2000; Yargıtay 2. HD., E. 2000/14616, K.2001/257, T. 11.1.2001. (www.kazanci.com ,erişim tarihi: 19.04.2020).

²⁵¹ Yargıtay 2. HD E. 2014/16466 K. 2014/18377 (www.karararama.yargitay.gov.tr erişim tarihi: 17.08.2020).

²⁵² İvedilik kararının zımni olarak verilemeyeceğine ilişkin bkz. Yargıtay 2. HD E. 2014/16466 K. 2014/18377 T. 24.9.2014 karşı oy yazısı. (www.lexpera.com erişim tarihi: 17.08.2020).

²⁵³ Yargıtay 13.HD T. 9.5.1977; Üstündağ, 2000: 434.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ADLİ TATİL DÜZENLEMESİNE TABİ DAVALAR, ADLİ TATİL DÜZENLEMESİNİN ETKİLERİ VE ADİL YARGILANMA İLKESİ İLE İLİŞKİSİ

3.1. Adli Tatile Tabi Davalar

3.1.1. Kanunun Belirlediği Kapsama Giren Davalar

Adli tatilde kural olarak yargılama yapılmaz. Diğer bir ifadeyle, HMK m.103/1'de düzenlendiği üzere çekişmesiz yargı işleri, geçici hukuki korumalar ve istisnai davalar dışındaki tüm davalar adli tatile tabidir.

3.1.2. Tarafların Adli Tatil Hükümlerine Tabi Olmayan Dava ve İşleri Adli Tatilden Sonraya Bırakabilmesi

3.1.2.1. Genel Olarak

HMK m. 103/2'ye göre adli tatile tabi olmayan dava ve işlerin görülmesi tarafların anlaşması halinde veya dava bir tarafın yokluğunda görülmekteyse hazır olan tarafın talebi üzerine adli tatilden sonraya bırakılabilir.

Adli tatile tabi olmayan dava ve işlerin adli tatilden sonraya bırakılmasına ilişkin işlem, tarafların talebi ve mahkeme kararı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamayı oluşturan taraf veya tarafların talebi bağlı etkili taraf usûl işlemi; buna ilişkin mahkeme kararı ise ara karar niteliğinde mahkeme usûl işlemidir²⁵⁴.

Tarafların iradesi ve hâkim takdiriyle adli tatile tabi olmayan dava ve işin adli tatilden sonraya bırakılabilmesi adli tatil uygulamasını yaygınlaştırmayı amaçlayan bir düzenlemedir²⁵⁵. Ancak burada adli tatile tabi olmayan bir dava veya iş, taraf iradesi ve hâkim kararıyla adli tatile tabi hale getirilmemekte, yalnızca adli tatilden sonraya bırakılmaktadır. Zira adli tatile tabi olmayan dava ve işlerin adli tatilden sonra görülmesinin kararlaştırılması ile buna ilişkin sürelerin adli tatilin uzatıcı etkisinden yararlanacağı kabul edilemez.

3.1.2.2. Hukukî Dayanağı

Tarafların adli tatile tabi olmayan dava ve işlerinin adli tatilden sonra görülmeye devam edilmesini talep edebilmeleri tasarruf ilkesi kapsamında değerlendirilmelidir. Tasarruf ilkesi; dava konusunun belirlenmesi, davanın açılması, yürütülmesi, sona erdirilmesi ve kanun yoluna başvurulmasında taraf iradesinin esas alındığını ifade eden medenî yargılama hukuku

²⁵⁴ Erdönmez, Pekcanitez Usul: 450.

²⁵⁵ Postacıoğlu, 1975: 367.

ilkesidir²⁵⁶. Tasarruf ilkesine göre, taraf iradesine yargılamaya müdahale etme yetkisi, davanın açılması veya sona erdirilmesinde olduğu kadar etkili olmamak üzere, yargılamanın yürütülmesi aşamasında da, belli düzenlemelere bağlı olarak tanınmaktadır. Adli tatile tabi olmayan dava ve işlerinin adli tatilden sonra görülmesini talep edebilmeleri, tarafların yargılamanın yürütülmesi aşamasında yargılamaya kısmen müdahale edebilmelerini sağlamakta ve kaynağını tasarruf ilkesinden alan bir yetkiye dayanmaktadır.

Ancak, adli tatile tabi olmayan davanın adli tatilden sonraya bırakılması yalnız taraf veya tarafların talebiyle gerçekleşmeyen, mahkemenin ara kararına bağlı bir işlemdir. Düzenleme, kaynağını tasarruf ilkesinden alsa da tarafların tam olarak tasarruf yetkisini haiz olduğu söylenemez. Nitekim kamu düzenini ilgilendiren hususlar olduğundan, “celseler ve sürelerin taraf anlaşmasına konu olamaması gerekir”²⁵⁷. Bu nedenle adli tatile tabi olmayan davanın adli tatilden sonraya ertelenmesi ancak mahkeme kararıyla gerçekleşebilir.

3.1.2.3. Kapsamı

HMK m.103/1’de sayılan “iş ve davalara” bakılmasının adli tatilden sonraya bırakılabileceği HMK m. 103/2’de açıkça ifade edilmektedir. Ancak düzenlemede, üstün menfaat düşüncesine dayanan istisnalar hakkında hangi hallerde adli tatilden sonraya bırakılmasının talep edilebileceği veya buna ilişkin karar verilebileceğine dair bir ölçüt yoktur.

Çekişmesiz yargı işlerinin adli tatilden sonraya bırakılması mümkün olmamalıdır. Yargılamasında tarafın çoğu zaman bulunmadığı, hâkimin re’sen araştırma ilkesinin uygulanma alanı bulduğu, ilgililerin tasarruf yetkisinin daha kısıtlı olduğu çekişmesiz yargıda, işlerin ilgili veya ilgililerin talebiyle adli tatilden sonraya bırakılmaması gerekir. Kamu düzenini ilgilendiren çekişmesiz yargı işlerinin adli tatilden sonraya bırakılmasını talep etmenin ilgililerin tasarruf yetkisini aşan bir işlem olduğu göz önünde bulundurularak, kanun metninden “iş ve” ifadesinin çıkarılması uygun olacaktır.

Geçici hukuki koruma müesseselerinin adli tatilden sonraya bırakılabileceği HMK m. 103/2’de ayrıca belirtilmemiştir. Madde metninde geçmese de geçici hukuki koruma müesseselerinin adli tatilden sonraya bırakılması mümkün olmaması gerektiğini belirtmek gerekir. Zira dava veya iş niteliğinde olmayan geçici hukuki koruma müessesesi, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde uygulanır ve amacı gereği ivedilik arz eder. Geçici hukuki koruma müessesesinin adli tatilden sonraya bırakılabilmesi, geçici hukuki koruma

²⁵⁶ Meriç, 2011: 53-54.

²⁵⁷ Üstündağ, 2000: 436.

ihtiyacının hali hazırda oluşmadığı anlamına gelir. Bu nedenle niteliği gereği geçici hukuki korumaların adli tatilden sonraya bırakılabilmesi söz konusu değildir.

Kanunda belirtilmese de kamu düzenini ilgilendiren maddi kurallara ilişkin davaların adli tatilden sonraya bırakılabilmesinde özel bir sebebin varlığı aranmalıdır. Zira davanın adli tatilde görülmesi, dolayısıyla yargılamanın uzamamasında hem taraflardan birinin hem de kamunun yararı vardır. Tasarruf ilkesine hâkimin takdiri ile getirilen sınırlama yeterli değildir. Hâkimin adli tatil uygulamasında takdir yetkisini hangi ölçütlere göre kullanacağı kanunda belirtilmelidir. Diğer yandan adli tatil bir yönüyle de hâkimin dinlenme hakkını kullandığı bir dönemdir ve hâkimin davanın adli tatilden sonraya bırakılması kararı vermeye meyil etmesi doğal karşılanacaktır. Bu nedenle taraflardan birinin adli tatilde davayı takip etmesinin mümkün olmaması veya uzlaşma arayışı, sulh görüşmesi gibi “önemli sebeplerin”²⁵⁸ bulunması dolayısıyla davanın adli tatilden sonraya bırakılabilmesine yönelik tasarrufta bulunulabilmelidir. Bu haller dışında, üstün nitelikte menfaate dayanan kurallar olması nedeniyle, adli tatile getirilen istisnalar üzerinde serbestçe tasarruf veya takdir yetkisi kullanılamamalıdır. Aksi halde davanın sürüncemede bırakılma ihtimali her zaman söz konusudur.

3.1.2.4. Unsurları

3.1.2.4.1. Tarafların Anlaşması

Tarafların anlaşması halinde adli tatile tabi olmayan dava ve işin görülmesi adli tatilden sonraya bırakılabilir. “Anlaşma” ifadesi, iki tarafın birbirini anlamış olmasını, uyuşmayı ifade eder. Anlaşma, sözleşmeye göre daha soyut ve genel bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle her sözleşme anlaşmayı gerektirir, ancak her anlaşmanın sözleşme niteliğinde olduğu söylenemez. Tarafların adli tatile tabi olmayan davalarının adli tatilden sonraya bırakılması üzerinde anlaşmaları da sözleşme niteliğinde değildir. Medenî usûl hukukunda, borçlar hukukunda olanın aksine, sözleşme serbestisinin uygulama alanı oldukça dardır. Tarafların ancak kanunda öngörülen usûl sözleşmelerini²⁵⁹ yapabildikleri kabul edilmektedir²⁶⁰. Zira medenî usûl hukukuna ilişkin normlar, devletin yargı yetkisini düzenlediğinden genel olarak emredici nitelikte ve kamu düzenine ilişkindir²⁶¹. Ayrıca, usûl sözleşmeleri hâkimin takdirine bağlı olmadan etki ve sonuçlarını doğurur. Tarafların anlaşmalarıyla adli tatile tabi olmayan

²⁵⁸ Meriç, 2011:175.

²⁵⁹ HMK’da düzenlenen usûl sözleşmeleri; yetki sözleşmesi (m. 17-18), teminatın şekline ilişkin sözleşme (m. 87/I, c.2), delil sözleşmesi (m. 193), tahkim sözleşmesi (m.412).

²⁶⁰ Tanrıver, 2018: 441 “konvansiyonel dava yasağı” gereği kanunda öngörülmeyen usûl sözleşmeleri geçerli değildir. Alangoya/Yıldırım/ Deren Yıldırım, 2009: 176

²⁶¹ Tanrıver, 2018: 441.

davalarının adli tatilden sonraya bırakılabilmesi işlemi ise hâkimin icazetine bağlıdır. Bu nedenle usûl sözleşmesi olarak nitelendirilemez.

Kanun koyucu tarafların adli tatile tabi olmayan davalarını adli tatilden sonraya bırakabilmeleri hususunda anlaşmış olmalarını yeterli görmektedir, ayrıca bir işlem ön görmemektedir. Ancak yargılamaya ilişkin bir kural üzerinde tasarrufta bulunma talebinin anlaşmış olma düzeyinde bırakılması yeterli görülmemelidir. Kanımızca tarafların, davanın adli tatilden sonra görülmesine yönelik tasarruf talebinin, iki taraflı usûl işlemleri bakımından ayrı bir kategori oluşturan *muvafakat beyanı* şeklinde olması daha uygun oldurdu. Muvafakat beyanı, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanından ziyade mahkemeye yönelen bir irade açıklaması ile gerçekleşir²⁶².

3.1.2.4.2. Taraflardan Birinin Yokluğunda Görülen Davalarda Diğer Tarafın Talebi

Taraf usûl işlemleri olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Tarafın duruşmaya gelmemesi olumsuz taraf usûl işlemlerinden biridir. Asıl olan yargılamanın taraflar huzurunda yürütülmesidir. Ancak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre taraflar davayı yürütmek zorunda olmadıkları gibi, mahkeme tarafından davayı takibe de zorlanamazlar²⁶³.

Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflardan biri duruşmaya gelir, diğeri gelmezse, gelen tarafın talebi üzerine, yargılamaya gelmeyen tarafın yokluğunda devam edilir veya dosya işleminden kaldırılır (HMK m.150). Davanın, taraflardan birinin yokluğunda görülmesi, ön inceleme duruşması ve tahkikat aşamasını kapsayan bir süreçte, yargılamanın taraflardan yalnız biri tarafından takip edildiğini ifade etmektedir. Geçerli bir özrü olmaksızın duruşmaya²⁶⁴ gelmeyen taraf *yokluğunda*²⁶⁵ yapılan işleme itiraz edemez (HMK m.150/2). Usulüne uygun olarak davet edilen taraf geçerli bir mazereti olmaksızın duruşmaya gelmezse, yargılamanın gidişatına duruşmada hazır bulunan tarafın iradesi doğrultusunda karar verilir. Adli tatile tabi olmayan bir davanın adli tatilden sonraya bırakılabilmesi taraflardan birinin yokluğunda yapılabilecek işlemlerdendir (HMK m. 103/2). Davanın adli tatilden sonraya bırakılabilmesi için, ilk olarak davası yokluğunda görülen tarafın, usulüne uygun olarak duruşmaya davet edilmiş olması ve geçerli bir özrü olmaksızın duruşmaya gelmemesi gerekir. Ayrıca duruşmaya gelen taraf, davanın adli tatilden sonraya bırakılmasını açıkça talep

²⁶² Arslan/Yılmaz/Ayvaz/Hanağası, 2019: 167.

²⁶³ Ulukapı, 1997: 39.

²⁶⁴ Burada duruşma terimi, ön inceleme celsesi ile tahkikat aşamasını ifade edecek şekilde kullanılmaktadır.

²⁶⁵ 3156 sayılı (26.02.1985) Kanun'la Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle gıyap müessesesi kaldırılmıştır, yerine ilk kez yokluk kelimesi kullanılmıştır. Yokluk, gıyap kelimesinin karşılığı olsa da, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda gıyap düzenlemesinin aksine teknik bir müesseseyi ifade etmemektedir.

etmelidir. Hâkim, hazır bulunan tarafın iradesine başvurmadan yargılama faaliyetine ilişkin tasarrufta bulunamaz²⁶⁶.

3.1.2.4.3. Mahkeme Kararı

Düzenlemede geçen “bırakılabilir” ifadesinden tarafların anlaşması veya bir tarafın yokluğunda diğer tarafın talebi ve mahkemenin kararı ile adli tatile tabi olmayan dava ve işin adli tatilden sonraya ertelenebildiği anlaşılmaktadır. Taraflardan birinin talebi üzerine adli tatile tabi davanın adli tatilde ivedi görülmesine karar verilebilmesinde olduğu gibi (HMK m. 103/1-h), adli tatile tabi olmayan (HMK m. 103/1’ de sayılan) dava ve işlerin adli tatilden sonraya bırakılabilmesi de kaynağını tasarruf ilkesinden alan ve mahkeme kararına bağlı bir işlemdir. Mahkemenin davanın adli tatilden sonra görülmesine ilişkin kararı ara karar niteliğindedir.

Adli tatile tabi olmayan davalar üstün nitelikte bir hak veya menfaate dayanmaktadır. Bu nedenle davanın adli tatilden sonraya bırakılması tam olarak tarafların tasarrufunda değildir, hâkimin takdirine bağlıdır. Diğer bir ifadeyle, tarafların davanın adli tatilden sonraya bırakılması yönündeki irade beyanı, tek başına usûl hukukunda etki ve sonuç doğurmamaktadır, mahkemenin aynı yöndeki kararını gerektirmektedir.

Diğer yandan, hâkimin takdir yetkisinin yargılamanın makul sürede tamamlanması ve usûl ekonomisi ilkeleriyle sınırlandırılması gerekmektedir. Zira adli tatilde görülmemesine karar verilen davada yargılama süresi uzar. Davanın mümkün olan en kısa sürede tamamlanmasında hem tarafların hem kamunun menfaati vardır²⁶⁷. Yargılamanın makul sürede tamamlanması ve gereksiz yere masraf yapılmasının önüne geçilmesi için gereken önlemlerin alınması hâkimin ödevidir (AİHS m.6; Anayasa m. 141; HMK m.30). Hâkim, davanın adli tatilden sonraya bırakılmasının taraflara sağlayacağı yararın, davanın makul sürede bitmesinden sağlayacakları yarardan fazla olduğu hallerde adli tatile tabi davanın adli tatilden sonra görülmesine karar vermelidir. Bu bağlamda hâkimin davanın görülmesinin adli tatilden sonraya bırakılmasına ancak, yargılamanın uzamamasından daha önemli bir amaca hizmet ettiği durumlarda karar verecektir.

3.1.2.4.4. Özel Yetki

Vekil ile takip edilen davalarda taraf usûl işlemleri müvekkil adına vekil tarafından yapılmaktadır. Vekilin vekâletnamesinde açıkça belirtilmesine gerek olmaksızın yapmakla yetkili olduğu işlemler HMK m.73’te düzenlenmiştir. Adli tatile tabi olmayan dava ve işlerin

²⁶⁶ Pamukçu, 2020: 114 vd.

²⁶⁷ Erdönmez, Pekcanitez Usul: 435.

adli tatilden sonraya bırakılması talebi genel yetki kapsamına giren olağan işlemlerden biri değildir. Vekilin kanunun ön gördüğü kapsamın dışında kalan işlemleri yapabilmesi, vekâletnamesinde özel yetki bulunmasına bağlıdır. Vekilin vekâletnamesinde özel olarak yetkilendirilmiş olması şartına bağlı yapabileceği işlemler ise HMK m. 74'te sayılmıştır. Düzenlemede özel yetki verilmesini gerektiren haller tahdidi olarak sayılmakta ve vekilin yetkilerinin sınırsız olmadığı vurgulanmaktadır.

Adli tatile tabi olmayan bir davanın adli tatilden sonraya bırakılmasını talep edebilme işlemi kanunda özel yetki kapsamında sayılmamaktadır. Ancak, hem taraf hem vekil için önemli ve olağan dışı bir işlem olması nedeniyle bu kapsama dâhil edilmesi gereken bir husustur. Adli tatile tabi olmadığı düzenlenen davaların mahiyeti ile kamu düzenini ilgilendiren kurallardan kaynaklandığı göz önünde bulundurulduğunda, davanın adli tatilden sonraya ertelenmesi işleminin vekilin özel olarak yetkilendirilmesi halinde gerçekleştirilebilmesi isabetli olur. Diğer yandan adli tatilden sonraya bırakılmasının yargılamanın uzamasına sebep olmaktadır, davanın makul sürede tamamlanmasında tarafların ve kamunun yararı olduğu kabul edilir. Buna aykırı bir işlemin tarafın dahi tasarruf yetkisini aşacağı kabul edilmeliyken, genel vekâlet kapsamında değerlendirilmemelidir. HMK m.74'te yapılacak bir değişiklikle davanın adli tatilden sonraya bırakılması talebi, davaya vekâlette özel yetki verilmesini gerektiren haller kapsamına dâhil edilmelidir.

3.1.2.5. Sonuçları

Adli tatile tabi olmayan davanın adli tatilden sonra görülmesine karar verilmesi halinde davanın adli tatile tabi olup olmayacağı hakkında kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. Adli tatile tabi olmayan davanın adli tatilden sonraya bırakılması, davayı adli tatile tabi hale getirmemektedir. Taraf iradesi ve mahkeme kararı, yalnızca yargılanmanın adli tatilden sonraya ertelenmesi sonucunu doğurabilir. Tasarruf ilkesinin yansıması olan bu düzenleme süreler etki edecek şekilde geniş yorumlanmamalıdır. Zira kamu düzenine ilişkin ve emredici nitelikteki kurullarla korunması, süreler tasarruf ilkesi ve hâkimin takdir yetkisiyle müdahale edilemeyecek bir üstünlük kazandırmaktadır. Bu nedenle, görülmesi adli tatilden sonraya ertelenen bir davada sürelerin adli tatilin uzatıcı etkisinden yararlanabileceği kabul edilemez²⁶⁸.

²⁶⁸ Erdönmez, Pekcanitez Usûl: 472; Alangoya/Yıldırım/ Deren-Yıldırım, 2009: 173.

3.2. Adli Tatil Düzenlemesinin Etkileri

3.2.1. Adli Tatilin Yargılamaya Etkisi

Adli tatilde görülebilecek dava ve işler HMK m. 103'te sınırlı olarak sayılmaktadır. Genel kural burada sayılanlar dışında hiçbir davanın adli tatilde görülememesidir. Bu nedenle, adli tatilden yararlanmayan hâkimler adli tatil süresi boyunca görülebileceği belirtilen dava ve işlerle sınırlı olmak üzere usûl işlemleri gerçekleştirebilirler. Adli tatilde davaların kural olarak görülememesi doktrinde iş görme yasağı olarak adlandırılmaktadır²⁶⁹. Ancak, hukuk muhakemesinde iş ifadesinin çekişmesiz yargının konusunu oluşturması ve çekişmesiz yargı işlerinin adli tatile tabi olmaması sebebiyle iş görme yasağı ifadesinin anlam karmaşasına neden olabileceği düşüncesindeyiz.

Adli tatil düzenlemesinin emredici niteliği bir yönüyle de nöbetçi kalmayan hâkimlerin adli tatilde yargılama ile ilgili usûli işlem yapamamalarını ifade etmektedir. Nöbetçi mahkeme hâkimi olmayan bir hâkimin adli tatilde dava görmüş, duruşma yapmış veya hüküm vermiş olması bozmayı gerektirmektedir²⁷⁰. Bunun yanında son günü adli tatile denk gelen ve adli tatilde yapılamayan taraf usûl işlemlerine ilişkin hak düşürücü süreler 7 Eylül'e kadar kendiliğinden uzamaktadır. Bu nedenle öncelikle usûl işlemleri, ardından adli tatilde yapılamayan mahkeme usûl işlemleri ve taraf usûl işlemleri; sonrasında taraf usûl işlemlerine ilişkin hak düşürücü nitelikte olan sürelerin uzatıcı etkiden yararlanması ayrı başlıklarda incelenecektir.

3.2.1.1. Usûl İşlemleri

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda usûl işleminin bir tanımı olmayıp, davaya hazırlık aşamasından²⁷¹ hükmün kesinleşmesine kadar yargılamanın başlatılması, yürütülmesi, ilerletilmesi ve sonuçlandırılması için taraflar ve mahkeme tarafından yapılan; şartları, şekli, amacı, içerik ve hükümleri bakımından usûl hukukuna tabi olan işlemlere usûl işlemleri denilmektedir²⁷².

Sistematik görüşe göre dar anlamda usûl işlemi, yargılamanın ilerlemesi amacıyla yapılan, şartları ve etkileri münhasıran usûl hukukunda belirlenen işlemlerdir²⁷³. Örneğin; ikrar, kanun yoluna başvuru, yetki sözleşmesi gibi işlemler koşulları ve sonuçları usûl hukukunda düzenlendiği için usûl işlemleridir. Ancak dar anlamda usûl işlemi, usûl

²⁶⁹ Taşkın, 2015: 741.

²⁷⁰ 3. CD 18.11.1938, E. 8240 K. 4268 Ersoy, 405; Umar, 2014: 305.

²⁷¹ Erdönmez, Pekcanitez Usul: 434 ;Usûl işleminin varlığı derdest bir davanın varlığına bağlı değildir. Örneğin ihtiyati tedbir talebi usûl işlemi niteliğindedir.

²⁷² Üstündağ, 2000: 416; Tanrıver, 2018: 436; Erdönmez, Pekcanitez Usul:433.

²⁷³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2019: 166; Karlı, 2001: 12.

işlemlerini diğer hukuki işlemlerden ayırt etmek için yeterli değildir. Dar anlamda usûli işlem görüşünü benimseyenler usûl sözleşmelerini usûl işlemi olarak değerlendirmemekte, maddi hukuka ilişkin kuralların uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar²⁷⁴.

Günümüzde kabul gören, işlemin fonksiyonunu esas alan geniş anlamda usûl işlemi ise asli ve doğrudan etkisini usûl hukukunda doğuran işlemler olarak kabul edilmektedir²⁷⁵. Geniş anlamda usûl işlemine göre bir işlemin usûl işlemi olarak kabul edilmesi için şartlarının ve etkilerinin usûl hukukunda düzenlenmiş olması gerekmekte, asli etkilerinin usûl hukukuna ilişkin olması yeterli görülmektedir. Davaya cevap verilmesi tek taraflı usûl işlemi; buna ilişkin iki haftalık cevap süresi de medenî usûl hukukuna ilişkin bir süredir. İşlemin maddi hukuka veya usûl hukukuna ilişkin olduğu belirlenirken ikincil etkiler önem taşımayacaktır; dava açılması işlemi zamanaşımını kesmesi, iyi niyeti kaldırması gibi maddi hukuka ilişkin sonuçları olsa da asıl etkisi usûl hukukunda doğduğu için bir usûl işlemidir²⁷⁶. Tahkim sözleşmesi iki taraflı usûl işlemine örnek olarak gösterilebilir. Zira tahkim sözleşmesinin, tarafların uyuşmazlıklarını tahkim yargısında çözmeyi kabul etmeleriyle olumlu etkisi; devletin yargı yetkisinin hakem mahkemelerine devredilmesiyle olumsuz etkisi medeni usûl hukukunda doğmaktadır²⁷⁷.

Hem maddi hukuka hem usûl hukukuna ilişkin etkileri olan feragat, kabul, sulh gibi karma işlemlerde ise usûl kurallarının yanı sıra maddi hukuk kuralları da uygulama alanı bulur²⁷⁸.

3.2.1.1.1. Mahkeme Usûl İşlemleri

Mahkemenin gerçekleştirdiği işlemler, yargılamanın sonuçlandırılmasına kadar mahkeme tarafından yapılması gereken işlemler ve verilen kararlardır²⁷⁹. Mahkemenin yaptığı işlemler mahkeme usûl işlemleri (kararlar) ve yargılamanın işleyişi ile işlemler (idari işlemler) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mahkemeler, adli tatile tabi olan davalar hakkında kural olarak adli tatilde yargılama yapamazlar. Ancak bu yasak yalnızca yargısal faaliyet kapsamındaki işlemlere ilişkindir, yargılamanın idari nitelikteki işlemlerini kapsamamaktadır.

²⁷⁴ Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 279.

²⁷⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2019: 166; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, 2009: 175.

²⁷⁶ Burada bir ayırım yapmak gerekir. HMK m. 397'ye göre ihtiyati tedbir kararı dava açılmadan önce verilmişse, tedbiri talep eden talepten itibaren iki hafta içinde esas hakkında dava açmalıdır. Buradaki 2 haftalık dava açma süresi ihtiyati tedbir kararının kalkmaması için öngörülmüştür. Dava açılmadığı takdirde ihtiyati tedbir kararının kalkması usûl hukukuna ilişkin bir sonuçtur. Bu sürenin maddi hukuka ilişkin bir sonucu bulunmamaktadır. Karşı dava açma süresi de aynı niteliktedir. HMK m. 133'e göre karşı dava ancak cevap dilekçesiyle veya esasa cevap süresi içinde açılır. Sürenin geçirilmesi usûl hukukunda sonuç doğurur. Ancak her iki halde de süreler geçtikten sonra dava açmaya engel bulunmamaktadır. Köroğlu, 2014: 9.

²⁷⁷ Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, 2009: 598-599.

²⁷⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2019: 166; Tanrıver, 2018: 436.

²⁷⁹ Erdönmez, Pekcantez Usul: 448; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2019: 169; Tanrıver, 2018: 442.

Mahkemenin usûl işlemleri; davadan el çekmesini sağlayan usule veya esasa ilişkin nihai karar veya hükümler olabileceği gibi, davadan el çekmeyi gerektirmeyen ara kararı niteliğini de haiz olabilir²⁸⁰. Mahkemeler adli tatile tabi davalara ilişkin söz konusu usûl işlemlerini yapamazlar.

Mahkemenin her türlü işlemi maddi anlamda yargısal faaliyet kapsamında değildir. Mahkemenin yargısal işleyişine ilişkin, diğer bir ifadeyle mahkemenin idari faaliyeti alanına giren işlemleri de vardır. Yazı işlerinin yürütülmesi esasında yargısal bir faaliyet değil, mahkemenin idari faaliyeti alanına girmektedir²⁸¹. HMK m. 103/3'te belirtilen adli tatile tabi davalara ilişkin; dava, karşı dava, istinaf ve temyiz dilekçelerinin alınması, bunlara karşı verilen cevap dilekçelerinin alınması, dosyası işlemde kaldırılan davaları yenileme dilekçelerinin alınması, ilam verilmesi, her türlü tebligat ve dosyanın başka bir mahkemeye, bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay'a gönderilmesi işlemleri mahkemenin yargısal faaliyeti kapsamına girmeyen, idari nitelikte işlemleri olduğundan adli tatile tabi değildir.

3.2.1.1.2. Taraf Usûl İşlemleri

Taraf usûl işlemleri, hükmün kesinleşmesine kadar tarafların aralarında veya tarafla mahkeme arasında yapılan işlemleri ifade etmektedir²⁸². Taraf usûl işlemleri; tek taraflı ve iki taraflı taraf usûl işlemi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Taraf usûl işlemleri, karara götüren ve karara götürmeyen işlemler olabilir. Karara götüren işlemler, mahkemeyi karar vereye yönelten işlemlerdir²⁸³. Adli tatile tabi olmayan bir davanın adli tatilden sonra görülmesinin talep edilmesi, karara götüren taraf usûl işlemidir. Diğer bir ifadeyle adli tatilden sonraya bırakılması talebi tek başına etkili bir işlem değildir, mahkemenin ara kararına bağlıdır. Karara götürmeyen taraf usûl işlemleri ise usule ilişkin bir durumu ortaya koymakta²⁸⁴ ve mahkemeyi idari işleme yöneltmektedir.

Adli tatile tabi dava ve işlerle ilgili dava, karşı dava, istinaf ve temyiz dilekçeleri ve bunlara karşı verilen cevap dilekçeleri ile dosyası işlemde kaldırılan davaları yenileme dilekçelerinin alınması işlemi adli tatilde yapılır (HMK m.103/3). Düzenleme esasen taraf usûl işlemlerine getirilmiş bir istisnadır. Dilekçelerin verilmesi taraf usûl işlemi, mahkemenin dilekçeyi alması ise yargılamanın işleyişine ilişkin idari bir işlemidir. Zira adli tatilde, adli tatile tabi davalara ilişkin yukarıda belirtilen dilekçeler yalnızca alınmakta, incelemeye tabi

²⁸⁰ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2019: 168.

²⁸¹ Kuru, 2018: 2.

²⁸² Erdönmez, Pekcanitez Usul: 435.

²⁸³ Erdönmez, Pekcanitez Usul: 436.

²⁸⁴ Erdönmez, Pekcanitez Usul: 436.

tutulmamaktadır. Böylelikle adli tatilde durmayan hak düşürücü süreler dolayısıyla tarafların karşılaşılabileceği hak kayıplarının engellenmesi amaçlanır.

İlam verilmesi işlemi adli tatilde yapılır (HMK m.103). HMK m. 301/2 gereğince ilam, mahkemenin nihai kararının taraflara verilen tasdikli nüshasıdır, hükmün kendisi değildir²⁸⁵. İlam verilmesi, taraf usûl işlemine bağlı olan ve yazı işleri müdürü tarafından yerine getirilen idari bir işlemdir.

Her türlü tebligat işlemi adli tatilde yapılır²⁸⁶ (HMK m.103/3). Sürelerin adli tatilde işlemeye devam etmesi tebligat işlemlerinin yapılmasını gerektirmektedir. Diğer yandan tebligat işlemleri usûle ilişkin sonuçları olan idari işlemler kapsamında değerlendirilmelidir.

Dosyanın başka bir mahkemeye, bölge adliye mahkemesine veya Yargıtay'a gönderilmesi işlemleri adli tatilde yapılır (HMK m.103/3). Adli tatile tabi olan davalarda süreler işlemeye devam eder. Kanun yoluna başvuru sürelerinin kısıllığı ve hak düşürücü niteliği göz önünde bulundurulduğunda işleyen sürelerin mağduriyete yol açmaması için, kanun yoluna başvuru dilekçesinin alınması ve devamında düzenlenen dosyanın üst derece mahkemesine veya davayı görece mahkemeye gönderilmesi işlemlerinin adli tatilde yapılması gerekmektedir. Esasen dosyanın başka bir mahkemeye veya üst derece mahkemesine gönderilmesi mahkeme usûl işlemi değil yargılamanın işleyişine ilişkin idari bir işlemdir.

Adli tatilde yapılamayacak işlemlere HMK m. 103/3 ile getirilen geniş istisnai düzenleme, her ne kadar mahkeme usûl işlemlerine ilişkin gibi ifade edilse de tamamı taraf usûl işlemlerine yöneliktir. Dilekçelerin alınması, ilam verilmesi, tebligat yapılması veya dosyanın başka bir mahkemeye gönderilmesi mahkemenin idari faaliyeti kapsamındadır. Taraflar adli tatilde görülemeyen davalarına ilişkin yukarıda sayılan işlemleri adli tatilde yapabilirler. Söz konusu düzenleme gereği mahkeme tarafından maddi anlamda uyuşmazlığın incelenmesi, davanın yürütülmesi veya karara bağlanması söz konusu değildir. Ancak, şekli anlamda yargısal faaliyet kapsamında başvuru ve dilekçeler kabul edilmektedir.

3.2.1.2. Duruşma Yasağı

Duruşma, “davacı ile davalının yargıç karşısında hazır buldukları yargılama evresi, murafaa” olarak tanımlanmaktadır²⁸⁷. Celse, “bir kurul veya meclisin bir sorunu çözmek,

²⁸⁵ “İlam” yalnız çekişmeli yargıya ait bir terimdir. Çekişmesiz yargıda sadece “karar” vardır. Kuru,2020: 907. HMK m. 301/1,” Hüküm yazılıp imza edildikten ve mühürlendikten sonra nüshaları yazı işleri müdürü tarafından tarafa makbuz karşılığı verilir, bir nüshası da diğere tarafa tebliğ edilir”.

²⁸⁶ Tebligat Kanunu m. 33; Tebligat Yönetmeliği m. 55.

²⁸⁷ www.sozluk.gov.tr. (erişim tarihi: 21.06.2020).

konuşmak için yaptığı toplantı” şeklinde tanımlanmaktadır²⁸⁸. Aynı anlamı karşılama da mevzuatta²⁸⁹ ve hukuk sözlüklerinde²⁹⁰ “celse” kavramının karşılığı olarak duruşma terimi sıkça kullanılmaktadır. Duruşma, hem mahkemenin tahkikat aşamasındaki yargılama işlemlerini hem de uyuşmazlığı çözmek amacıyla taraflarla birden fazla kez gerçekleştirdiği, günü ve saati belli olan celseyi ifade etmektedir²⁹¹. Örneğin HMK m. 147/1’de “duruşmaya davet”, celse anlamında kullanılırken; aynı maddenin ikinci fıkrasında “duruşmaya yokluklarında devam edilir” ifadesiyle tahkikat işlemlerinin yapıldığı süreci kastetmektedir. HMK m. 148’de “duruşma listesi” ifadesinden duruşmanın, tahkikat işlemlerine ilişkin olduğu anlamı çıkarılmaktadır. Zira düzenlemede, mahkemece resmî çalışma gün ve saatleri dışında yapılamayan işlemlere ilişkin istisnalara yer verilmiştir. Tarafların duruşmaya gelmemesine ilişkin HMK m. 149 ve devamında da duruşma kelimesinin bazen celse bazen tahkikat işlemlerinin yapıldığı süreç anlamında kullanıldığı görülmektedir. Adli tatilde duruşma yapılamaması ise adli tatile tabi davalarda hem tahkikat aşamasına ilişkin işlemler yapılamamasını hem de celse gerçekleştirilmemesini ifade etmektedir.

Diğer yandan duruşma, Anayasa, AİHS, HMK’da güvence altına alınan; hukuki dinlenilme ve adil yargılanma hakkının etkili şekilde kullanılmasına hizmet eden bir müessesedir²⁹². Bu yönüyle adli tatilde duruşma yasağının adil yargılanma hakkının etkili şekilde kullanılmasını zorlaştırdığı söylenebilir.

3.2.2. Adli Tatilin Sürelere Etkisi

3.2.2.1. Süre kavramı

Zaman; bir işin, oluşun içinde geçmiş, gelecek ve geçmekte olan süre, vakit olarak tanımlanmaktadır²⁹³. Zaman; mutlak zaman ve süreler olmak üzere iki anlamda kullanılabilir. Toplumsal yaşamda düzenin sağlanması, soyut ve sınırsız olan zamanın bir takım ölçülebilir ve sınırlandırılabilir birimlerle ifade edilmesini zorunlu hale getirmektedir. Sosyal düzen sağlama ihtiyacından doğan süre kavramı; saat, gün, hafta, ay, yıl gibi, bir olayın başı ve sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü, müddet olarak

²⁸⁸ www.sozluk.gov.tr. (erişim tarihi: 21.06.2020).

²⁸⁹ HMK m.147 vd., CMK m.182 vd.

²⁹⁰ Yılmaz, 2001: 161, 684.

²⁹¹ Arslan/Yılmaz/Ayvaz/Hanağası, 2019: 369; Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 431.

²⁹² Özekes’e göre hukuki dinlenilme hakkı, duruşma yapılmasını mutlak suretle emretmemekte ancak uyuşmazlığın aydınlatılması için kural olarak duruşma yapılması gerekmektedir. Özekes, 2003: 142.

²⁹³ “Mutlak zaman ölçülemez, başlangıcı ve sonu yoktur; hep var olan bir şeydir ve var olan bir şey olacaktır, herhangi bir insana başka bir insana olduğundan daha fazla bağlı değildir. Mutlak zaman üç zamana bölünür: geçmiş, şimdi ve gelecek. Bunlardan geçmişin başlangıcı, geleceğin sonu yoktur. Oysa ortada bulunan ‘şimdi’ öylesine kısa ve kavranamaz, ele avuca gelmez haldedir ki, bir uzunluğa sahip olmadığı gibi, geçmiş ve geleceğin bağlantısından öteye bir şey olmadığı izlenimi vermektedir ve ayrıca öylesine kaygan ve kararsızdır ki, hiçbir zaman aynı yerde bulunmaz ve içinden geçtiği her şeyi gelecekte alıp geçmişe ilave eder.” Elias, 2000: 108; Kaplan, 2011: 14.

tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile zaman, yaşam boyutunun unsurlarından olan, başı ve sonu sonsuzluğa giden doğrulardan biri olarak kabul edildiğinde; süre, yaşam olayları ile sınırlı kalan, başlangıç ve bitiş noktası belirli bir doğru parçasını oluşturur. Zaman bir tane ve sonsuz olmakla, sonsuz sayıda ancak sınırlı olan süreleri kapsamaktadır. İnsanoğlunun düzen kurma çabasının bir eseri ve aracı olan zaman mefhumu, uygarlık tarihi kadar eski sayılabilecek bir sosyal uzlaşmanın ürünüdür ve düzen işlevini yerine getirebilmesi için sayısal ve somut birimlerle ifade edilmesi şarttır²⁹⁴. Zaman, sınırlandırılmakla (sürelerle ifade edilmekle), kanunun çeşitli hükümlerinde güdülen amaca, öngörülen sürede ulaşılmasını böylelikle makul sürede adaletin sağlanması için hakların kazanılmasını, kullanılmasını veya kaybedilmesini sağlar ve kendisine hukuki sonuç bağlanabilir bir nitelik kazanır²⁹⁵. Diğer bir ifadeyle süreler, kamu düzenini amaçlar ve hukukta zamanın değil sürelerin önemi vardır²⁹⁶. Örneğin, gerçek kişi başlangıcı ve sonu belli bir hukuki olaya bağlı olan, süreli bir hukuk süjesidir, zira gerçek kişide hak ehliyeti tam ve sağ doğum şartıyla ana rahmine düşmekle başlarken, beyin ölümüyle son bulur. Zaman kavramı ise belirsizlik ihtiva eder, belirsizlik üzerine kural inşa edilemeyeceği açıktır. Bu nedenle mevzuatta ve doktrinde geçen “zaman” kavramının “süre” yerine kullanıldığı kabul edilmelidir. Diğer taraftan düzen sağlayıcı işlevi yönüyle sürelerle etki eden düzenlemeler getirilirken kamu düzenine de müdahale edildiği göz ardı edilmemelidir.

3.2.2.2. Adli Tatilin Süresi

18.06.1927 tarihinden 2004 yılına kadar adli tatil her yıl 20 Temmuz’da başlayıp 5 Eylül’de sona ermekte; 6 Eylül’de yeni adli yıl başlamaktaydı²⁹⁷. Bu düzenlemenin yürürlükte olduğu yıllarda adli tatilden yararlanan yargı mensupları 48 gün boyunca kesintisiz ve tek seferde kullanabildikleri tatil hakkına sahiplerdi. 5219 sayılı Kanun’la²⁹⁸ bu düzenleme, adli tatilin her yıl 1 Ağustos’ta başlayıp 5 Eylül’de sona ereceği şeklinde değiştirilmiştir. Böylelikle adli tatil süresi 36 güne indirilmiştir. Kanunun genel gerekçesinde Anayasa’nın 141. maddesine ve AİHS’nin 6. maddesine atıf yapılarak, Türkiye’de davaların makul sürede tamamlanamamasının sebeplerinden biri olarak adli tatil uygulaması ve süresinin uzunluğu

²⁹⁴ Kaplan, 2011: 14.

²⁹⁵ Yılmaz, 2013a, 3167.

²⁹⁶ Mevzuatımızda zaman ve süre kavramlarının tanımı bulunmamakla birlikte Yargıtay bir kararında (HGK, 12.12.2012, E. 2012/9-1187, K.2012/ 1203) süreyi, işlemlerin tarafların veya mahkemenin istek ve inisiyatifine bırakmamak amacıyla getirilen, “usûl hükümleri ile normatif değer kazanan zaman aralıkları” olarak tanımlamıştır. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>

²⁹⁷ HUMK m.81.

²⁹⁸ 14.07.2004 tarihli 5219 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

gösterilmiştir²⁹⁹. Böylelikle adli tatilin süresi kısaltılarak, yargılamanın etkinliği artırılması ile makul sürede yargılamanın tamamlanması amaçlansa da ortaya çıkan tablo amaçlanandan farklı olmuştur. Söz konusu değişiklikten sonra adli tatilin cazibesini yitirdiği³⁰⁰, yargı mensuplarının 36 günlük adli tatil yerine yılın her döneminde parçalar halinde kullanabilecekleri 32 günlük yıllık izinlerini kullanmayı tercih ettiği görülmüştür³⁰¹. Çoğu nöbetçi kalan hâkimlerin 36 gün boyunca yalnız kanunda belirtilen dava ve işlere bakabilmesi adli tatil sürecinde etkili çalışamamalarına sebep olmaktadır. Neticede adli tatilin kısaltılması yargılama sürelerinin azaltılması amacına hizmet etmediği gibi tam tersi bir durumla karşılaşılmaktadır. 7 yıl uygulamadan sonra tüm tartışmalara rağmen, 12/1/2011 tarihli 6100 sayılı HMK’da adli tatilin süresinde bir değişiklik yapılmamış, m. 103’te aynı şekilde muhafaza edilmiştir. Bu sorunun çözümü için 06.04.2011 tarihli ve 6233 sayılı Yetki Kanunu³⁰² üzerine çıkarılan 650 sayılı KHK³⁰³ ile adli tatilin her yıl 20 Temmuz’da başlayıp 31 Ağustos’ta sona ermesi kabul edilmiştir. Ancak, 650 sayılı KHK, 6233 sayılı Yetki Kanunu’na aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir³⁰⁴. İptal kararı üzerine, adli tatilin süresi hakkında yapılan değişiklik, 6494 sayılı Kanun³⁰⁵ çıkartılarak yürürlük kazanmıştır. Yapılan değişiklikle, adli tatil süresi 36 günden 43 güne çıkartılarak hâkimler için daha cazip hale getirilmeye çalışılmış ve bütün mahkemelerde adli tatil süresine ilişkin birlik sağlanması amaçlanmıştır³⁰⁶. Böylelikle 2013’ten günümüze kadar, adli tatil her yıl 20 Temmuz’dan 31 Ağustos’a kadar uygulanmakta, adli yıl 1 Eylül’de başlamaktadır³⁰⁷.

²⁹⁹ <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0830.pdf>, (erişim tarihi: 25.02.2020.)

³⁰⁰ Taşkın, 2015: 732.

³⁰¹ Taşkın, 2015: 740.

³⁰² 06.04.2011 tarihli 6233 sayılı Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat Görev ve Yetkileri ile Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu.

³⁰³ Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. 26.08.2011 tarihli 29037 sayılı R.G.

³⁰⁴ “..Adli tatil mahkemelerin çalışma düzenine ilişkin bir konu olup yargılama faaliyetini yapan hakim ve savcılar ile diğer personelin topluca tatil yapmasını ve bu dönemde yargısal faaliyetlere ara verilmesini ifade etmektedir. Yargısal faaliyetlerin kamu hizmeti kavramı içinde olduğunda kuşku yoktur. Ancak 6223 sayılı kanunun kapsamına giren iki konu açısından değerlendirildiğinde adli tatil ve yüksek mahkeme üyeleri ile hâkim ve savcılarının izinlerinin kamu hizmetlerinin bakanlıklar arasındaki dağılımının yeniden belirlenmesi ile bir ilgisinin bulunmadığı açıktır. Diğer taraftan adli tatil ve yüksek mahkeme üyeleri ile hâkim ve savcılarının izinlerine ilişkin kurallar kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen memurlar, işçiler, sözleşmeli personel ile diğer kamu görevlilerinin atanma, nakil, görevlendirilme, seçilme, terfi, yükselme, görevden alınma ve emekliye sevk edilme usul ve esaslarına ilişkin düzenleme olarak nitelendirilemez.” Açıklanan nedenlerle 650 sayılı KHK’nin adli tatil hükümlerinde değişiklik yapan 2.,3.,9.,11.,13., 21., 27., 31., 33., 34. Maddeleri iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal kararının 01.01.2013/28515 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanmasından 6 ay sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir. 18.07.2012, E. 2011/113 K. 2012/108.

³⁰⁵ 27.6.2013 tarihli Yargı Hizmetleri ile İlgili Olarak Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

³⁰⁶ Taş Korkmaz, 2013: 7; karşı Umar, 2014: 303.

³⁰⁷ Önceki kanun metnindeki (HMUK m.175; 650 sayılı KHK’dan önceki HMK m.102 de)“..mahkemeler ağustosun birinden eylülün beşine kadar tatil olunur.” lafzından 5 Eylülün adli tatile dahil olup olmadığının anlaşılacağı ileri sürülmekte ve yapılan değişiklikte adli yılın 1 Eylülde başlayacağını belirtilmesin

3.2.2.3. Adli Tatilde Sürelerin İşlemesi

Yargılamanın usûl ekonomisine uygun olarak yürütülebilmesi için usûl işlemlerinin belirli süreler içinde yapılması gerekir. Davanın en kısa sürede sonuçlandırılması hem tarafların hem kamunun menfaatinedir³⁰⁸. “Sürelerin bitmesi tatil zamanına rastlarsa ” (HMK m. 104) ifadesinden anlaşılacağı üzere usûl işlemleri için öngörülen sürelerin adli tatilde işlemeye devam ettiği hususunda tereddüt yoktur³⁰⁹. Zira ancak işleyen süreler bitebilir. Adli tatilin hukuk yargılamasında, ceza muhakemesinde olanın aksine, süreleri durdurucu bir etkisi bulunmaması usûl ekonomisi ilkesine hizmet etmektedir. Adli tatilin süreleri durdurulmaması hali hazırda uzun süren yargılamaların daha da uzamaması için önem teşkil eder.

3.2.2.4. Adli Tatilin Süreleri Uzattıcı Etkisi

Adli tatilin süreler etkisi HMK m. 104’te düzenlenmiştir. Adli tatile tabi dava ve işlerde, bu kanunun tayin ettiği sürelerin bitmesi tatil zamanına rastlarsa, bu süreler ayrıca bir karara gerek olmaksızın adli tatilin bittiği günden itibaren bir hafta uzatılmış sayılır.

Son günü adli tatile denk gelen ve adli tatilde görülemeyen davalarda usule ilişkin hak düşürücü süreler, adli tatil bitiminden itibaren, kanun gereği (ex lege) kendiliğinden uzatılmış sayılmaktadır. Adli tatilin bittiği günden (31 Ağustos’tan) itibaren 1 hafta uzatılmış sayılan sürelerin son gününün 7 Eylül olduğu kabul edilmektedir. Böylelikle adli tatil sebebiyle yapılmamış süreye bağlı işlemlerin bir haftalık ek süre içinde yapılması sağlanarak tarafların olası hak kayıpları ve mağduriyetlerinin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır³¹⁰. Örneğin adli tatilde görülemeyen bir dava açıldığında ve dava dilekçesi 6 Temmuz 2020 pazartesi günü davalıya tebliğ edildiğinde, davalının kural olarak 2 haftalık cevap süresinin 20 Temmuz 2020 pazartesi günü bitmesi gerekirken son günü adli tatile denk geldiğinden 7 Eylül 2020 pazartesi gününe kadar uzamış olacaktır. Dava dilekçesi 19 Ağustos 2020 Çarşamba günü davalıya tebliğ edilmiş olursa cevap süresi 2 Eylül Çarşamba günü sonra erecektir. Bu durumda cevap verme süresi, son günü adli tatile denk gelmediğinden uzamayacaktır. Bu durum uygulamada haksızlığa yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmektedir³¹¹. İlk durumda davalının adli tatil

uygulamada yaşanan karışıklığın bertaraf edilmesi açısından yerinde olduğu belirtilmektedir. Umar, 2014: 287; Doğrusöz,2008: 39; Taş Korkmaz, 2013: 7. Kanaatimizce önceki kanun hükmü değiştirilmeseydi de 5 Eylülün adli tatile dâhil olduğu lafızdan anlaşılmaktadır. Basit bir anlatımla, a sayısından b sayısına kadar kaç sayı vardır sorusunun cevabı a-b+1dir. “kadar” kelimesi +1’i (son sayı olan b’yi de sayıma dâhil etmemiz gerektiğini) ifade eder. 3ten 5e kadar kaç sayı vardır? Sorusunun cevabı 5-3=2 değildir. 3,4 ve 5 olmak üzere üç sayı vardır.

³⁰⁸ Erdönmez, Pekcanitez Usul: 435.

³⁰⁹ Daha önceki kanun tasarılarında(1993 tarihli Hukuk Yargılama Usûlü Kanunu Tasarısı madde 141; 1971 tasarısı madde 182) HMUK’un öngördüğü sürelerin adli tatilde işlediği açıkça düzenlenerek tereddütlerin giderilmesi sağlanmıştır. HMK’da da aynı düzenlemenin bulunması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktadır. Özden, 1971: 661; Taş Korkmaz, 2013: 26.

³¹⁰ Berkin, 1961: 565.

³¹¹ Yılmaz, 2013: 721; Taş Korkmaz, 2013: 28.

nedeniyle dokuz haftalık bir süresi olurken ikinci durumda süre adli tatilde ve daha geç başladığı halde eylülün ilk haftası bitmesi nedeniyle uzatmadan yararlanamamaktadır. Bu durumun neden olduğu haksızlığın önüne geçilmesi için iki öneri getirilmiştir: İlkine göre adli tatilde sürelerin durmasına yönelik bir kanun değişikliği yapılırsa bu sonucun önüne geçebilecektir. Bu görüşe göre adli tatilde görülemeyen davalarda bu durumun mantığa ve hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açmaması için sürelerin tatil boyunca işlememesi, adli tatilin bitimiyle işlemeye devam etmesi gerekmektedir³¹². Nitekim CMK m. 331/4 düzenlemesinde ve daha önce hazırlanan bazı medenî usûl kanunu tasarılarında³¹³ adli tatilde sürelerin işlemeyeceği düzenlenmiştir. Ancak adli tatilde sürelerin işlemesi, sürelerin amacıyla paralel olarak yargılamanın işleyişini hızlandırmaya yöneliktir. Hali hazırda adli tatil nedeniyle yargıda kaybedilen zaman, sürelerin de durmasıyla önemli boyutlara ulaşacaktır. Yargılamanın makul sürede tamamlanabilmesi sürelerin durmamasını gerektirmektedir. İkinci görüşe göre, ek süre içinde biten sürenin (1-7 Eylül tarihlerinde) de 7 Eylül'e kadar uzatılmış sayılmasına ilişkin kanun değişikliği yapılması uygun olacaktır³¹⁴. Bu halde 19 Ağustos'ta tebliğ edilen sürenin de 7 Eylül'e kadar uzatılması gerekmektedir. Kanımızca, adli tatilde sürelerin durmasının sağlayacağı fayda, davaların uzaması ve yargı sisteminde meydana getireceği yavaşlamanın yanında önemsiz kalacaktır. Bu nedenle, adli tatilde başlayıp uzatma süresi içinde biten sürelerin de 7 Eylül'e kadar uzatılmış kabul edilmesi daha yerinde bir düzenleme olurdu.

Adli tatilin süreleri uzatıcı etkisi, yalnızca adli tatilde görülemeyen dava ve işlere ilişkin usûli işlemlerin tabi olduğu süreler ile adli tatilde yapılabileceği belirtilen (HMK m.103/3) ancak yapılmayan işlemlere ilişkin sürelerdir. HMK m. 103/1'de sayılan, adli tatile tabi olmayan dava ve işlere ilişkin sürelerin, son günü adli tatile rastlarsa, 7 Eylül'e kadar uzamaz³¹⁵. Adli tatile tabi olan davalara ilişkin dava, karşı dava, istinaf, temyiz, cevap, yenileme dilekçelerinin alınması, ilam verilmesi, dosyanın gönderilmesi işlemleri adli tatilde yapılır (HMK m.103/3). Adli tatile tabi olan davalarda yapılması caiz olan bu işlemlerin de adli tatilin uzatıcı etkisinden faydalanacağı kabul edilmektedir³¹⁶. Sayılan işlemlerin adli tatilde yapılabilmesinin yanında ek süreden istifade imkânı tanınmasını "gereksiz bir

³¹² Özden, 1971: 662.

³¹³ 20.02.1948 tarihli Hukuk Yargılama Kanunu Tasarısı; 24.02.1955 tarihli Hukukta Muhakeme Usulü Kanunu Layihası. Eroğlu, 2018: 163.

³¹⁴ Yılmaz, 2013: 721.

³¹⁵ Erdönmez, Pekcanitez Usûl: 472; Yargıtay HGK E. 2012/4-99 K. 2012/201 T. 16.3.2012 (www.kazanci.com erişim tarihi:18.08.2020)

³¹⁶ Postacioğlu, 1975: 367. Yargıtay 2. HD E. 2019/2139 K. 2019/8200 T. 4.7.2019 (www.kazanci.com erişim tarihi: 18.08.2020)

cömertlik”³¹⁷ olarak kabul edenler olduğu gibi; avukatların adli tatilden yararlanabilmesi için yerinde bir düzenleme olduğunu savunanlar da vardır³¹⁸.

Adli tatilin süreler etkisinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda öngörülen süreler mahsus olduğu “bu Kanunun tayin ettiği sürelerin “ ifadesiyle açık bir şekilde düzenlenmiştir (HMK m.104). Yaygın görüşe göre, adli tatilin diğer kanunlarda düzenlenen süreler üzerinde bir etkisi yoktur³¹⁹. Bu görüş, kanun lafzında açıkça düzenlendiği için sürenin niteliğini değil düzenlendiği kanunu esas almaktadır. Diğer bir ifadeyle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu dışında herhangi bir kanunda öngörülen sürenin niteliğine bakılmaksızın, usule ilişkin süre olsa dahi adli tatil içinde sona ermesi halinde ek süreden faydalanamayacaktır. Örneğin, Türk Medenî Kanunu’nda düzenlenen maddi hukuka ilişkin zamanaşımı sürelerinin veya İcra ve İflâs Kanunu’nda öngörülen usûli sürelerin adli tatilde bitmesi, söz konusu sürelerin kendiliğinden uzaması sonucunu doğurmaz.

Kanımızca adli tatilin süreleri uzatıcı etkisinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenen sürelerle sınırlı tutulmaması gerekir³²⁰. Maddi hukukun düzenlendiği mevzuatta usule ilişkin süreler olduğu gibi Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda istisnai de olsa maddi hukuka ilişkin süreler yer alır. Örneğin, devletin ödediği tazminat nedeniyle sorumlu hâkime ödeme tarihinden itibaren 1 yıl içinde rücu etmesi (HMK m.46/3) maddi hukuktan kaynaklanan bir zamanaşımı süresidir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlendiği için adli tatilin uzatıcı etkisi kapsamında değerlendirilmemelidir. Diğer yandan, maddi hukuku düzenleyen kanunlarda yargılamaya ve süreler ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. “Bu kanunun tayin ettiği süreler” ifadesinin, adli tatile tabi davalarda Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile diğer kanunlarda öngörülen *medenî usûle ilişkin sürelerin* adli tatilde bitmesi halinde 7 Eylül’e kadar uzatılmış sayılacağı şeklinde geniş yorumlanması gerekir. Nitekim HMK m.104’ün gerekçesinde burada kastedilenin maddi hukuka ilişkin süreler olmayıp usûl hukukundaki süreler olduğu belirtilmektedir (Hükümet Gerekçesi m.110). Maddi hukuka ilişkin sürelerin adli tatilden etkilenmediği hususunda fikir ayrılığı yoktur. Dolayısıyla sona ermesi adli tatile rastlayan maddi hukuka ilişkin süreler bir hafta uzamış sayılmaz. Ancak maddi hukukta düzenlenmiş usule ilişkin süreler bir hafta uzatılmış sayılır.

Hukukumuzda süreler niteliklerine ve düzenlendikleri hukuk dallarına göre çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Düzenlendikleri hukuk dalına göre süreler, maddi hukuka

³¹⁷ Umar, 2014: 306.

³¹⁸ Postacıoğlu, 1975: 367.

³¹⁹ Kuru, 2019: 1656; Berkin, 1961: 565; Postacıoğlu, 1975: 369; Erdönmez, Pekcanitez Usûl: 472; Umar, 2014: 289, 306-307; Taş Korkmaz, 2013: 25.

³²⁰ İdari yargıda adli tatilin süreleri uzatıcı etkisini düzenleyen maddede (İYUK m.8/3) benzer bir ifade kullanılarak, dağınık bir mevzuata sahip olduğu halde “bu kanunda yazılı” ifadesi geniş yorumlanmaktadır. Kaplan, 2011: 129.

ilişkin süreler ve usûl hukukuna ilişkin süreler olarak ikiye ayrılırken; niteliklerine göre süreler, zamanaşımı süreleri, hak düşürücü süreler, düzenleyici süreler, hakka bağlı sürelerdir. Sürelerin hangi hukuk dalına ait olduğunun belirlenmesi sürelerin hangi kurallara tabi olduğunun tespitinde önem taşımaktadır. Bir sürenin medenî usûl hukukuna ilişkin olmasının en temel sonucu HMK’da sürelerle ilişkin düzenlemelere (m. 90-94) dolayısıyla adli tatile tabi olmasıdır.

Zamanaşımı süreleri maddi hukukta düzenlenmiş olup alacak hakkını kaybettirici veya aynı hakkı kazandırıcı nitelikte olabilir. Kaybettirici zamanaşımı süreleri, alacak hakkının gerçek anlamda sona ermesine sebep olmamakta veya hakkın talep edilebilirliğini etkilememekte ancak borçlunun defî hakkı kazanarak borcu ifadan kaçınabilmesine yol açmaktadır³²¹. Bu nedenle alacaklı bakımından kaybettirici nitelikte bir süreyi ifade etmektedir. Kaybettirici zamanaşımı borçluya bizzat ileri sürülmesi gereken, hâkimin re’sen dikkate alamadığı bir defî hakkı verir. Kazandırıcı zamanaşımı ise hak düşürücü sürede olduğu gibi davalı tarafından ileri sürülmesi dahi hâkim tarafından kendiliğinden gözetilir, itiraz niteliğindedir³²². Zamanaşımı süreleri adli tatilin süreleri uzatıcı etkisi kapsamında değildir. Adli tatilde dava açmaya dair bir kısıtlama getirilmemesi, dava açmanın ferî sonuçlarından olan zamanaşımı süresinin kesilmesi imkânı tanır. Dolaylı olarak adli tatilde kaybettirici zamanaşımı nedeniyle uğranılabilecek hak kayıplarının önüne geçilmesi sağlanır.

Hak düşürücü süreler, hakkı ortadan kaldıran sürelerdir. Zamanaşımı sürelerinin aksine borçluya bir defî hakkı değil, borçlunun davanın her aşamasında ileri sürebileceği, hâkim tarafından da re’sen gözetilebilen, itiraz niteliğinde bir hak vermektedir. Hak düşürücü süreler genellikle kamu düzenine ilişkin sürelerdir. Taraf usûl işlemlerine ilişkin süreler kural olarak hak düşürücü niteliktedir ve adli tatilin süreleri uzatıcı etkisinin kapsamını oluşturur.

Varlığı süreye bağlanan bazı haklar sürenin bitmesiyle kendiliğinden son bulmaktadır. Bunlar “süreye bağlı hak”³²³, “hakka bağlı süre”³²⁴ veya “yasal koruma süresi”³²⁵ olarak adlandırılmaktadır. Hakka bağlı süreler kanunun öngördüğü tarihlerde başlamakta ve sona erene kadar hiçbir sebepten dolayı durmamakta veya kesilmemektedir. Hak düşürücü süreden farklı olarak öngörülen süre içerisinde hak sahibinin hakkı kullanıp kullanmamasının

³²¹ Eren, 2019: 1433.

³²² Özkaya, 2016: 29.

³²³ Oğuzman/Öz, 2010: 464

³²⁴ Özkaya, 2016: 31

³²⁵ Kılıçoğlu,714

değerlendirilmesi gerekmemektedir. Her durumda sürenin sonunda hak kendiliğinden sona erer³²⁶. Yasal koruma süresi adli tatilin uzatıcı etkisine dâhil değildir.

Düzenleyici süreler ise zamanaşımı, hak düşürücü veya hakka bağlı süreden tamamen farklıdır. Bir hakkın kazanılması, kaybedilmesi veya talep etme hakkının yitirilmesi gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Düzenleyici sürelerin geçmesiyle işlem hiç yapılmamış kabul edilmekte ve görevli kişilere disiplin veya para cezası verilmesi, tazminat ödemeye mahkûm edilmesi gibi yaptırımlar uygulanmaktadır³²⁷. Mahkeme usûl işlemlerine ilişkin süreler kural olarak düzenleyici niteliktedir. Adli tatilin uzatıcı etkisi kapsamında değildir.

Medenî usûl hukukunda süreler usûl işlemlerine ilişkindir. Söz konusu sürelerin kaçırılması, etkisini usûl hukukunda doğurur. Hukuk yargılaması boyunca mahkemenin, tarafların veya yargılamayla ilgili olan diğer kişilerin yargılamayla ilgili yapacakları işlemlerinin tabi olduğu ve kaçırıldığında aslî etkilerini usûl hukukunda doğuran süreler, medeni usûl hukukuna ilişkin sürelerdir. Bu tanımdan yola çıkarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmeyen ancak bu unsurları taşıyan sürelerin de medenî usûl hukukuna ilişkin olduğu kabul edilir³²⁸.

Sürenin usûle ilişkin olması adli tatilin uzatıcı etkisine tabi olabilmesi için tek başına yeterli değildir. Usûle ilişkin sürenin düzenleyici nitelikte olmayıp, hak düşürücü nitelikte olması gerekir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen süreler; taraflara, mahkemeye veya üçüncü kişilere ilişkin olup; kural olarak hak düşürücü veya düzenleyici nitelikte sürelerdir. Taraflara yönelik süreler kanun tarafından konulan veya mahkeme tarafından³²⁹ verilen sürelerdir. Taraf işlemleri için öngörülen süreler kural olarak hak düşürücü nitelikte kesin sürelerdir³³⁰. Medeni usûl hukukunda kesin sürelerin geçmesi maddi hukuka ilişkin bir hak kaybıyla sonuçlanmamakta, tarafların usûli işlem yapma hakkının sona ermesine sebep olmaktadır. Kuru 'ya göre ancak kanunun tayin ettiği süreler adli tatilin süreleri uzatıcı

³²⁶ TMK m. 735/2, 736, 797/2, 848, 878; TBK m. 202/2, 323/3, 385, 428/3 598/2; TTK m. 944/1, 1326, 1327'de öngörülen süreler hakka bağlı süreler örnek gösterilebilir.

³²⁷ Oğuzman/Öz, 2010: 463;

HMK'da yer alan düzenleyici süreler; madde 122, 133, 140/2-4, 144, 164, 243,272, 274, 275, 279, 294, 305, 320, 321/2, 325, 372, 392, 402, 416, 426, 427, 429, 449.

³²⁸ Yılmaz, 2013: 3171 Örneğin, İcra mahkemesinin bazı kararlarına karşı kanun yolu süresi İcra ve İflâs Kanunu'nda düzenlenen medenî usûl hukukuna ilişkin sürelerdir.

³²⁹ Mahkemece verilen sürenin ilk kez ve ikinci kez verilen süreler ayrımı ile hak düşürücü nitelikte olması hususu ayrıca değerlendirilmelidir. Hâkim tarafından ilk kez tayin edilen süre, kesin nitelikte olduğu kararda veya kanunda ayrıca belirtilmemişse kesin olmayan süredir. İlk kez tayin edilen sürenin kesin süre olup olmayacağı, hak düşürücü nitelik kazanıp kazanmayacağı hususunda hâkime takdir yetkisi tanınmıştır. Hâkim tarafından işlemin ikinci kez yapılması için tayin edilen süre ise kesin olduğu belirtilmese bile kesin niteliktedir ve hak düşürücü süredir.(HMK m.94)

³³⁰ HMK'da öngörülen süreler kural olarak hak düşürücü niteliktedir. HMK m. 20/1, 38/1, 43/2, 44/2, 54/2-3, 77/1, 88/1, 94, 96, 115/2, 117, 120, 127, 130, 136, 140/5, 150/5-6, 165/2, 178/1, 180, 181, 211/1-a, 220, 229, 240/3, 281, 317, 324, 344, 345, 346/1, 347/2, 348, 361/1, 369/2, 377, 387, 393, 394, 397, 403, 409, 418/1-2, 422/2, 430/a, 437/4, 439/4, 442. Özkaya, 1260.

etkisinden faydalanabilir. Hâkimin tayin ettiği sürelerin son günü adli tatile denk gelirse bu süre 7 Eylül'e kadar uzamaz³³¹. Kanımızca burada sürenin hak düşürücü nitelikte olup olmadığı ölçütüne bağlı kalınarak, hâkimin verdiği sürenin kesin olup olmadığı değerlendirilmelidir. Hâkim tarafından ilk kez tayin edilen ve kesin olduğu belirtilmeyen süre hak düşürücü nitelikte olmadığından adli tatilin uzatıcı etkisi kapsamında değerlendirilmemelidir. Ancak hâkim tarafından verilen kesin süre adli tatilde biterse bir hafta uzatılmış sayılmalıdır.

Mahkemeye veya bilirkişiye yönelik süreler ise yargılamanın süruncemede bırakılmaması ve kısa süre içinde sonuçlandırılması amacıyla getirilen sürelerdir. Bu sürelerin kaçırılması halinde bir hak kaybı söz konusu olmamaktadır³³². Mahkeme usûl işlemleri ve bilirkişi için öngörülmüş süreler düzenleyici nitelikte olup adli tatilin süreleri uzatıcı etkisinin kapsamına girmez.

Sonuç olarak, adli tatile tabi davalarda sürelerin adli tatilin uzatıcı etkisi kapsamında değerlendirilebilmesi için öncelikle sürenin usûl hukukuna mı maddi hukuka mı ilişkin olduğu tespit edilmelidir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu veya diğer kanunda düzenlenen, asli etkisini usûl hukukunda doğuran işlemlere ilişkin sürelerden yalnızca hak düşürücü nitelikte olanlar adli tatilin süreleri uzatıcı etkisi kapsamında değerlendirilmelidir.

3.2.3. Adli Tatilin Hâkim ve Savcıların İzinlerine Etkisi

Hâkim ve savcılarının yıllık ara verme veya izin haklarından yararlanma esasları Hâkimler Savcılar Kanunu m. 55 ilâ 56'da düzenlenmiştir. Hâkim ve savcılar haftalık çalışma süresi ve günlük çalışma saatleri yönünden Devlet Memurları Kanunu'ndaki düzenlemelere tabi olsalar da yargı görevinin özellikleri ve gerekliliklerinden dolayı mesai saatleri dışında ve tatil günlerinde nöbet tutarlar (Hâkimler ve Savcılar Kanunu m. 54). Hâkim ve savcılar yıllık izin hususunda da devlet memurlarından ayrı düzenlemelere tabi tutulmaktadır.

Hâkim ve savcılar, kendileri için düzenlenen 43 günlük kesintisiz adli tatil imkânından yararlanmakta veya adli tatilde nöbetçi kalmayı tercih ederek yıl içinde diğer devlet memurları gibi parçalar halinde alabilecekleri toplamda 30+2 günlük izin haklarını kullanabilmektedir. Hâkim ve savcılara seçimlik hak tanınarak, adli tatilden faydalanma veya yıllık izin kullanma imkânı tanınmaktadır. Adli tatilden yararlanan hâkim ve savcılara aynı yıl için ayrıca yıllık izin verilmemektedir. Adli tatilden yararlanma koşul ve yöntemleri HSK tarafından belirlenir (Hâkimler ve Savcılar Kanunu m.55). Her yıl temmuz ayında, aynı yıl ilk

³³¹ Kuru, 2019: 1656.

³³² HMK'da belirtilen düzenleyici nitelikte süreler; m. 122, 133, 140/2-4, 144, 164, 243, 272, 274, 275, 279, 294, 305, 320, 321/2, 325, 372, 392, 402, 416, 426, 427, 429, 449.

derece mahkemelerinde görev yapan ve adli tatilden faydalanacak hâkim ve savcılar ile BAM, BİM, idare ve vergi mahkemelerinde nöbetçi kalacak hâkim ve savcılarının listesi yayınlanmaktadır³³³. Bunun yanında adli tatilde yargılama faaliyetine devam eden icra mahkemeleri veya kadastro mahkemelerinde görev yapan ya da nöbetçi kalmak zorunda olan hâkimlerin seçimlik haklarının bulunmaması, uygulamada hâkimler arasında eşitsizliğe sebep olmaktadır.

Yıllık ara vermeden yararlanmayan hâkim ve savcılar normal yol süresi hariç otuz günlük yıllık izin haklarını kullanmaktadır (Hâkimler ve Savcılar Kanunu m.56/1). Birbirini izleyen son iki yılın (daha önceki yıllara ait izin hakları düşer) izni bir arada veya yıllık izin bölümlere ayrılarak kullanılabilir (Hâkimler ve Savcılar Kanunu m.56/2) Hâkim ve savcılarının yıllık izin veya adli tatil dışında kalan; mazeret, hastalık ve aylıksız izinleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabidir. Görüldüğü üzere, adli tatilden yararlanmayan hâkim ve savcılarının yıllık izinlerine ilişkin düzenleme Devlet Memurları Kanunu m. 102 ilâ m. 103'te düzenlenen yıllık izin ve yıllık izinlerin kullanılışı başlıklı düzenlemelerle paralellik göstermektedir³³⁴.

3.3. Adli Tatil ve Adil Yargılanma İlkesi

3.3.1. Genel Olarak Adil Yargılanma İlkesi

Adil yargılanmanın pratik açıdan önemi birkaç istatistiksel veriyle açıklanabilir. 2018 yılında Anayasa Mahkemesi'ne 103.231 adet bireysel başvuru yapılmıştır. Bunlardan 34.270 tanesi adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Toplamda 517 ihlal kararı verilmiş olup; ihlal kararlarının 171'sinde adil yargılanma hakkının, 76'sında ise makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği tespit edilmiştir³³⁵. Görüldüğü gibi anayasa mahkemesine bireysel başvuru üzerine verilen ihlal kararlarının % 33'ü adil yargılanma hakkının, %14.7'si sadece makul sürede yargılanma hakkının ihlaline ilişkindir. Diğer bir istatistikte ise bireysel başvuru imkânı tanınan 2012 yılından 2019'a kadar Anayasa Mahkemesi'nin 8.038 ihlal kararı verdiği, bu kararların 4.269 tanesinin yani % 53'ünün adil yargılanma hakkına ilişkin olduğu tespit edilmiştir³³⁶. 1959-2018 tarihleri arasında AİHM'ne

³³³ www.hsk.gov.tr/Arsiv/2019.aspx, (erişim tarihi: 02.04.2020)

³³⁴ 657 sayılı Kanun m. 102, "Devlet memurlarının yıllık izin süresi, hizmeti 1 yıldan on yıla kadar olanlar için yirmi gün, hizmeti on yıldan fazla olanlar için otuz gündür. Zorunlu hallerde bu süreler gidiş ve dönüş için en çok ikişer gün eklenebilir."

Madde 103, "Yıllık izinler, amirin uygun bulacağı zamanlarda toptan veya ihtiyaca göre kısım kısım kullanılabilir. Birbirini izleyen iki yılın izni bir arada verilebilir. Cari yıl ile bir önceki yıl hariç, önceki yıllara ait kullanılmayan izin hakları düşer. Öğretmenler yaz tatili ile dinlenme tatillerinde izinli sayılırlar. Bunlara, hastalık ve diğer mazeret izinleri dışında, ayrıca yıllık izin verilmez..."

³³⁵ Adalet İstatistikleri 2018 <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr> (erişim tarihi: 12.2.2020).

³³⁶ <https://www.anayasa.gov.tr/tr/yayinlar/istatistikler/bireysel-basvuru/> (erişim tarihi: 5.3.2020).

yapılan başvurular sonucu verilen 3.532 kararın 919'u adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkindir³³⁷.

Adil yargılanma hakkı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın hak arama özgürlüğü başlıklı 36. maddesinde “ Herkes, ... adil yargılanma hakkına sahiptir.” ibaresi ile anılmış; Türkiye'nin de taraf olduğu İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6. maddesinde ise unsurlarına yer verilmiştir. Düzenlemeye göre; herkes davasının, medenî hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir³³⁸.

Adil yargılanma ilkesinin içeriğine ilişkin doktrinde bazı sınıflandırmalar yapılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre adil yargılanma; kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkı, makul sürede yargılanma hakkı, aleni surette yargılanma hakkı ve hakkaniyete uygun olarak yargılanma olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır³³⁹. Adil yargılanma hakkı, medenî yargılamaya hâkim ilkelere olan hukuki dinlenilme hakkı, aleniyet ilkesi, usûl ekonomisi ilkesi, doğrudanlık ilkesi ve medenî hukuk kapsamına giren pek çok ilke ile bağlantılıdır.

Yargı mekanizmasındaki en önemli sorunlardan biri uzun yargılama süreleridir. Adli tatilin yargılama sürelerinin uzamasındaki etkisi, makul sürede yargılanma dolayısıyla adil yargılanma ile ilgisi üzerinde durulacaktır. Adli tatilin adil yargılanma kapsamında değerlendirilebilmesi amacıyla öncelikle adil yargılanmanın niteliği açıklanmaya çalışılacaktır.

Adil yargılanma hakkının tanımı ve sınırlarına ilişkin bir düzenleme yapmaktan kasten kaçınılmıştır³⁴⁰. Bunun nedeni adil yargılanma hakkının üstkural³⁴¹ niteliğinde oluşu ve sınırlarının zamana, yere ve somut olayın koşullarına göre biçimlendirilmesi gerekliliğidir³⁴². Adil yargılanma hakkı Anayasa ve AİHS ile düzenlenen temel hak olmanın yanında hukuk devleti³⁴³ ilkesine uygun yargılama faaliyeti sağlama amacına hizmet eden objektif bir usûl ilkesidir³⁴⁴.

³³⁷ https://www.echr.coe.int/Documents/Overview_19592018_ENG.pdf (erişim tarihi: 5.3.2020).

³³⁸ <https://www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf> adresinde yayınlanan tercümesidir (erişim tarihi: 5.3.2020).

³³⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2019: 191.

³⁴⁰ Erdoğan, 2011: 35.

³⁴¹ Belirsizliği gidermede kullanılan yorum araçlarını yöneten üstdil (yorum) kuralları vardır. Üstdil kuralları konu dilinin (mevzuatta kullanılan dil) kullanımına ilişkin kurallardır. Akıllıoğlu, 2017: 252.

³⁴² Erdönmez, Pekcanitez Usul: 191; Erdoğan, 2011: 35.

³⁴³ Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri sayılarak hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Güç tekeli olan devletin hukukla sınırlandırılması fikrinden ortaya çıkmış olup, kısaca devletin eylem ve

Hak, kural, ilke gibi kavramlar adil yargılanmada olduğu gibi sıkça aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Adil yargılanma ilke olarak adlandırılması gereken bir üstdil kuralıdır. Zira ilkeler, sadece amaca yönelen, içeriği belirli olmayan, çoğu zaman tanımı dahi bulunmayan üstdil kurallarıdır. Konu dilini oluşturan “adli tatil” gibi kurallar toplum içinde zamanla gelişen olayların neden olduğu ihtiyaçlara göre sürekli ve hızlı bir değişim halinde iken, üstdil kuralı olan ilkeler olaylar nedeniyle değil, yorum ihtiyaçları sebebiyle değişir. Bu değişim oldukça yavaş ve minimal düzeydedir³⁴⁵.

Özekes’e göre, yargılamaya hâkim olan ilkeler eşit düzeyde değildir. İlkelerin bir kısmı, hukuk devleti gereği Anayasa’yla güvence altına alınan, uygulanması tercihe bırakılmayan, “sabit değer”³⁴⁶ olarak nitelendirilerek üst sırada yer alır³⁴⁷. Diğer ilkeler ise, hukuk politikasına göre değişen esneklikte olduğu gerekçesiyle alt düzeyde yer alır ve bu ilkelerin uygulamada sabit değerdeki ilkelerin üzerine çıkamayacağı savunulur³⁴⁸.

İlkeler birer amaca hizmet eden, tanımları, sınırları belirli olmayan, çoğu yazılı hale getirilmiş üstdil kurallarıdır. Ancak aralarında üstünlük sıralaması yapmak doğru değildir. Zira ilkeler belirsiz, kapsayıcı ve soyutturular amaçlarını gerçekleştirirken uygulanacağı kurala göre şekil alırlar, işlevseldirler³⁴⁹. Diğer bir ifadeyle ilkeler, amaçlara giden yorum araçlarıdır³⁵⁰. Bu nedenle yukarıda da belirtildiği gibi ilkeler, eşit seviyede olan üst dil kuralları olarak kabul edildiklerinde, ilkelerin çoğu zaman kesişmekte olan kapsam sorunu tartışma konusu olmaktan çıkacak, işlevsel olma özellikleri ön plana çıkacaktır. Diğer bir ifadeyle, belirsiz kavramlar üzerine kurulan kurallar arasında hukuk devletine ilişkin olduğu gerekçesiyle üstünlük hiyerarşisi yaratmak kabul edilemez. Anayasa’nın 2. maddesinde

işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu bir sistemi ifade eder. Anayasa mahkemesi ise E.1976/1, K. 1976/28, T. 25.5.1976 sayılı kararında hukuk devletini “insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyucu adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmekle kendisini yükümlü sayan, bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlet” olarak tanımlamıştır. Özbudun, 2013: 123.

Hukuk devleti farklı kaynaklarda ilke, amaç, anayasanın üstünde bir kural ve sistem olarak nitelendirilmiştir.

³⁴⁴ Atalı/Ermenek/Erdoğan, 2019b: 105.

³⁴⁵ Akıllıoğlu, 2017: 253.

³⁴⁶ Özekes, 2003: 82. Burada sabit değer, statik, ilerlemeyen, ihtiyaca göre değişmeyen, esnemeyen, katı, anlamında kullanılmıştır. Ancak ilkeler doğası gereği esnektir hatta akışkandır öyle ki adeta uygulandığı kurala nüfuz eder. Bazı ilkeler hem kanunla hem Anayasaya’da düzenlenmiştir. Burada kanun maddesinin anayasada tekrar edilmesinin yersiz olduğundan bahsedemeyiz, önem arz ettiği için Anayasa’da tekrar zikredildiği varsayılır. Ancak burada önem arz eden husus ilkenin ulaşmaya yöneldiği amaçtır. İlkenin kural olarak üstünlük sağlama amacıyla anayasa kapsamına alındığını varsayımı gerçekçi değildir. Zira tanım, kapsam ve sınırlar belirli değildir.

³⁴⁷ Aynı yönde, Rechberger Walter H., Neue fragen zum fair trial im österreichischen zivilprozess, çev. Yıldırım K., 2012 :64.

³⁴⁸ Özekes, 2003: 82- 83.

³⁴⁹ Akıllıoğlu, 2017: 283. Hâkime takdir yetkisi tanınan hallerde, kanunda belirsiz kavramlar kullanılarak hükmün işlevselliğini artıran bir esneklik kazanması amaçlanır. Genel ahlak, kamu yararı, gelenekler gibi bazı kavramlar, içeriği hiç belirgin olmamakla birlikte kullanım alanı sınırsız sayılır. Bunun yanında hukuki kavramlar genellikle az ya da çok belirlidir. Bu belirlilik, sınırlı bir kullanım alanına yol açarken, etkili ve isabetli kullanım olasılığını artırır.

³⁵⁰ Yılmaz, 2008: 244.

belirtildiği üzere, hukuk devleti de bir ilkedir ve belirli bir tanımı yoktur. “Objektif ölçütlerle belirlenebilirlik”³⁵¹ görüşü de belirsizlik temelini ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Diğer taraftan, hukuk devleti ile iç içe geçen birçok ilke mevcuttur. Bu görüş Anayasa ile güvence altına alınanlar ve alınmayanlar ayrımının yanında, Anayasa’da belirtilen ilkeler arasında da üstünlük sıralaması yapmayı gerektirmektedir. Üst değerler silsilesini³⁵² oluşturan ilkelerden hangisinin öncelikle uygulanacağı Anayasa’da belirtilmemiştir. Hukuk devletinin gereklerinden olan adil yargılanma ilkesi ile eşitlik ilkesi aynı anda uygulanma alanı bulup farklı amaçlara hizmet ettiğinde, bu iki ilkenin üst değerler silsilesinin hangi seviyesinde konumlandırılacağı öngörülmemektedir. İkelere ilişkin değil, ancak bunların yöneldiği amaçlar arasında önem sıralaması yapılarak, seçilen amaca giden araç kullanılır. Nihayetinde amaçlar arasında yapılan önem sıralaması uygulayıcılara kalmıştır ve hukuk politikası sorunudur. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, ilkeler arasında üstünlük sıralaması yapılmasının yerinde olmadığı, eşit seviyede olan bu ilkelerden hangisinin yorum aracı olarak kullanılacağı belirlenmesinde herhangi bir ölçüt de bulunmadığı gerekçesiyle seçimin, hukukçular tarafından serbestçe yapılması kabul edilmelidir³⁵³.

Anayasa’da kamu yararı, hem yasanın dayandığı genel varsayımı hem de temel hakların sınırlandırılma nedenidir³⁵⁴. Adli tatilin yargıda düzeni sağladığı, diğer bir ifadeyle kamu yararına olduğu gerekçesi de yargılanma hakkının süreli olarak kısıtlanmasının üstün bir kamusal menfaate dayandırılması zorunluluğundan kaynaklanmaktadır. Nitekim güncel olarak kamu yararına hizmet etmeyen bir düzenlemenin varlık sebebi ortadan kalkmış demektir.

3.3.2. Adil Yargılanmanın Makul Sürede Yargılamayı Gerektirmesi

Makul sürede yargılanma adil yargılanma ilkesinin unsurlarından biridir (AİHS m.6). Makul kelimesi, akla uygun, mantıklı, belirli, uygun, elverişli anlamlarını karşılayacak şekilde kullanılmaktadır³⁵⁵. Makul süre, usûl ekonomisinin bir parçası olan “hızlılık” ögesini karşılamaktadır³⁵⁶. Anayasa m.141’e göre davanın en az giderle mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir. Hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür (HMK m.30). Makul süre ile kastedilen davaların gereksiz ve şekli nedenlerle uzatılmaması ve

³⁵¹ Özkes, 2003: 83.

³⁵² Özkes, 2003: 82. “Temelini Anayasada bulan hatta onun da üstünde” değerinde olan ilkeler olarak açıklanmıştır.

³⁵³ Akıllıoğlu, 2017: 252-254.

³⁵⁴ Akıllıoğlu, 1988: 12.

³⁵⁵ www.sozluk.gov.tr (erişim tarihi: 10.06.2020)

³⁵⁶ Yılmaz, 2008: 264.

adaletin gecikmeksizin sağlanmasıdır³⁵⁷. Yargılamanın uzaması, toplumun hukuki korunma mekanizmasının etkinliğine olan inancını yok etmektedir. Diğer yandan yargının hızlı işlemesi toplumsal adalet anlayışına hizmet etse de tek başına yeterli değildir. Zira yargının hızlı olduğu kadar doğru ve güvenilir karar verme zorunluluğu, belirli bir sürenin geçmesini gerektirmektedir³⁵⁸. Yargılamanın hızlandırılması, somut olayın ve dolayısıyla hükmün temellerinin doğruluğunu olumsuz yönde etkilememelidir. Bu nedenle bir usûl kanununun, somut olayın doğru tespitini ve yargılamanın hızla yapılmasını sağlayan dengeleyici bir sistem sunması önem kazanmaktadır³⁵⁹.

3.3.3. Adli Tatilde Yapılmayan İşlemler ve Duruşmalar Dolayısıyla Yargılamaların Uzaması

Hâkim ve savcılarının adli tatil veya izin haklarını kullanmaları yargıda çalışma verimliliğini önemli ölçüde etkiler³⁶⁰. Adli tatilin kaldırılmamasının temelinde adil yargılanma ilkesine hizmet ettiği varsayımı bulunmaktadır. Bu görüşe göre adli tatilden en fazla hâkim-savcının faydalanması sağlanarak adli yılda yargılamaların makul sürelerde ve düzen içinde yürütülmesi sağlanacaktır. Bu nedenle adli tatilin süresi uzatılarak daha cazip hale getirilmeye çalışılmıştır. Ancak adli tatilin süresinin 36 günden 43 güne çıkarıldığı 2011 yılında dahi adli tatilden yararlanan hâkim-savcılarının oranı %16'yı geçmemiştir³⁶¹. Kanımızca adli tatil, süresinin uzatılmasıyla değil; ancak adli tatilde duruşma yasağının kaldırılması ile hâkim-savcılar açısından daha cazip hale getirilebilir.

İlginçtir ki adli tatilin kaldırılmasını savunanlar tarafından, Türkiye’de davaların makul süre içinde bitirilememesi sebeplerinden biri olarak adli tatilin varlığı ve süresinin uzunluğu gösterilmektedir³⁶². Adli tatil sebebiyle meydana gelen iş kaybı yargılama sürelerinin uzamasına ve makul sürede tamamlanamamasına sebep olmaktadır³⁶³.

Alman hukukunda adli tatil uygulaması çağa uygun olmaması ve yargılamanın uzamasına sebebiyet vermesi gerekçeleriyle 01.01.1997 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır³⁶⁴. Mahkemelerin iş yükü bütün bir yıla yayılarak yargılamanın basitleştirilmesi böylelikle yargının etkinliğinin artırılması amaçlanmıştır. Bunun yanında 1 Temmuz’dan 31

³⁵⁷ Yılmaz, 2008: 263-265.

³⁵⁸ Erdoğan, 2011: 123.

³⁵⁹ Yıldırım, 2012: 5.

³⁶⁰ Yargı Reformu Stratejisi, 2009: 14vd.

³⁶¹ 2011 Yılı Yıllık Ara Vermeden Faydalanacaklara İlişkin Kesin Liste, Taşkın, 2015: 740.

³⁶² Kuru, 2006: 112 vd; Taşkın, 2015: 732.

³⁶³ Taşkın, 2015: 741.

³⁶⁴ Taş Korkmaz, 2013: 33.

Ağustos'a kadar olan süreçte tatil imkânı sağlamak amacıyla avukatlara ve taraflara duruşmanın ertelenmesini talep edebilme olanağı tanınmıştır (ZPO § 227/3)³⁶⁵.

2020 yılında adli tatilden faydalanacak hâkim ve savcılarının çalışmadıkları gün sayısı değerlendirildiğinde, 104 gün hafta sonu tatili, 10 gün (hafta sonuna denk gelmeyen) resmî tatil, 29 gün adli tatil olmak üzere (daha önce hesaplanan adli tatile denk gelen hafta sonu ve resmî tatiller çıkarılmıştır) toplamda 143 gün çalışmadıkları görülmektedir. Adli tatile ayrılmayan hâkim ve savcılar ise, 104 gün hafta sonu tatili, 10 gün resmî tatil günü ve 30 gün izin olmak üzere toplamda 144 gün çalışmayacaktır. Bunun yanında yıllık izin kullanan hâkim ve savcılar adli tatilde 29 iş günü boyunca da kural olarak davalara bakılamaması sebebiyle yargılama faaliyetini etkin bir şekilde yürütemeyecektir. Adli tatile ayrılmayan hâkim ve savcılar adli tatilden yararlananlara (!) göre 1 gün fazla izin yapmakta ve 29 iş günü daha az çalışmaktadır. Böylelikle adli tatile ayrılmayan hâkim ve savcılarının çalışmadıkları gün sayısı ve etkin çalışmadıkları gün sayısı 173'e ulaşmaktadır. Bu değerlendirme Türkiye genelindeki 20719 hâkim ve savcının çoğunun yıllık izin kullanmasının sebebini açıklamakta ve adli tatilin büyük bir iş kaybına yol açtığını göstermektedir.

COVID – 19 virüsünün sebep olduğu salgın nedeniyle alınan tedbirler kapsamında icra iş ve işlemleri durdurulmuş, adliyelerdeki işlemler asgari düzeye indirilmiştir³⁶⁶. Bu dönemde yargılama faaliyetlerine ara verildiğinden, zorunlu tedbirler kaldırıldığında adliyelerde ve icra dairelerinde oluşacak muazzam iş yükü ve iş günlerine düşecek aşırı yoğunluk sebebiyle 2020 yılına mahsus olmak üzere adli tatile girilmemesi veya süresinin kısaltılması önerisinde bulunulmuştur³⁶⁷. Ancak bu öneri Adalet Bakanlığınca, böyle bir değişiklik durumunda hâkim ve savcılarının yıllık izinlerini Eylül ayı ve sonrasında kullanacak olması gerekçesiyle kabul görmemiştir. Hali hazırda hâkim ve savcılarının çoğunluğu adli tatile ayrılmazken, salgının yayıldığı ve tedbirlerin günlük aktiviteleri dahi kısıtladığı bir dönemde tatil haklarını kullanacaklarını varsaymak gerçekçi gözükmemektedir. Diğer taraftan, yukarıda açıklanan nedenlerle her yıl olduğu gibi, özellikle 2020 yılında yıllık izinden daha kısa süren adli tatilin hâkim ve savcılarını cezbedeceği söylenemez. Hâkim ve savcılarının çoğunun nöbetçi kalması ve adli tatil boyunca ancak kanunla sınırlı olarak yargılamalara devam edebilecek olmaları Covid süreciyle birleşen adli tatilde işlerin artarak birikmesine sebep olacak, eylül ayında yargıda çığ etkisi oluşturacaktır.

Yargılamaya ilişkin süreler toplumda düzen sağlayıcı araçların başında gelmektedir. Kısa hak düşürücü sürelerle bağlanan usûl işlemleri ile yargılamanın makul sürede

³⁶⁵ Taş Korkmaz, 2013: 33.

³⁶⁶ 7226 sayılı 26.03.2020 tarihli Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun geçici madde 1.

³⁶⁷ TBB 17/04/2020 tarih ve F.8344 sayılı yazısı.

tamamlanması amaçlanmaktadır. Yargıda düzeni sağladığı gerekçesiyle uygulanan adli tatil, düzen sağlayıcı araçların başında gelen yargılama sürelerine etki ederek kamu düzenine müdahale etmektedir. Ancak adli tatil uygulaması kural olarak adli tatilde görülemeyen bir davanın her yıl 43 gün olmak üzere doğrudan uzamasına sebep olmaktadır. Bunun yanında adli tatilin neden olduğu büyük iş açığı yargı sisteminin çarkını da yavaşlatmaktadır. Anayasa m. 2’de belirtilen “Türkiye Cumhuriyeti ... sosyal bir hukuk devletidir.” ibaresi gereği devlete kanunları yaparken toplum yararı gözetmesi ödevi yüklenmiştir³⁶⁸. Adli tatil düzenlemesiyle yargılama faaliyetini belirli süreyle durdurmak, yargılama süresini uzatmak, yargının etkinliğini azaltıcı bir düzenleme getirmek, sosyal hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Adli tatil düzenlemesi ile makul sürede yargılanma hakkının ihlal edilmesi üstün bir yarara dayanmamakta, aksine sosyal hukuk devleti ilkesine aykırı olarak geçerliliği kaybetmiş bir gerekçeye dayanmaktadır. Davaların uzamasına sebebiyet veren medenî usûl kuralları sosyal devlet ilkesiyle bağdaşmamaktadır³⁶⁹.

Değişen koşullar, hâkimlerin çoğunluğunun adli tatilden yararlanmaması, dava sayısının fazla olması ve makul sürede bitirilememesi dolayısıyla çağa uygun olarak adli tatil düzenlemesinin kaldırılması gerekmektedir. Böylelikle yargı mensupları yılın herhangi bir döneminde ister toplu olarak isterlerse parçalar halinde izin haklarını kullanarak dinlenebileceklerdir.

³⁶⁸ Anayasa Mahkemesi’nin 19.02.1985, E.84/9-K.85/4 sayılı kararında “sosyal hukuk devleti” tanımı için bkz. Tan, 2013: 31.

³⁶⁹ Alangoya, 1983: 4.

SONUÇ

21. yüzyılda ekonomik, teknolojik, sosyal alanlardaki hızlı gelişim kişiler arasındaki etkileşimi artırarak, uyumsuzluk çeşitliliğini ve yargısal iş yükündeki büyük artışı da beraberinde getirmiştir. Her alanda hızlı yaşamaya alışan bireylerin oluşturduğu kamuoyunda uzun yargılama süreleri iyi bir etki bırakmaz. Yargılamanın mümkün olduğu ölçüde hızlı yürütülmesi taraf menfaatinin yanında genel menfaate ve adalete de hizmet etmektedir. Uzun süren bir yargılama mahkemeye başvuranı tatmin etmeyeceği gibi devlete olan güveni azaltır. Bu nedenle yargılamanın uzamaması ve bir düzen içinde yürütülmesi amacıyla usûl işlemleri için belirli süreler öngörülmüştür. Düzen aracı olmanın yanında süreler, içinde atan bir saatle yaşayan insanoğlunun yaşamını var eden değerlerden biridir. Bu nedenle düzen sağlayıcı hukuk, ilk olarak insan varlığının bir unsuru ve en ilkel düzen sağlayıcı olan süreleri korumakla yükümlüdür, aksi halde amacından uzaklaşmış olur. Bu nedenle hukukun, en az alım gücüyle ölçülebilen değerleri koruduğu kadar, insan varlığı ve kamu düzenine ilişkin bir değer olan süreleri de koruması gerekmektedir.

90 yılı aşkın bir süredir uygulanan adli tatil yargılama sürelerini uzattığı ve kaldırılması gerektiği hususunda çok kez tartışmalara sebep olmuştur. Tartışmalar, adli tatilin kapsamında, süresinde veya gerekçelerinde yapılan değişikliklerle sonuçlanmış ve adli tatil uygulaması günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Nitekim adli tatil, usûl hukukuna ilişkin bir kural olmanın yanında yargı mensuplarının dinlenebilecekleri bir dönemi ifade etmektedir. Her ne kadar amacını kaybeden, çağın ihtiyaçlarına cevap vermeyen bir uygulama olarak görülse de, yargı mensuplarının izin haklarını önceden öngörülebilir zamanda ve toplu halde kullanmalarının yargıda düzeni sağladığı gerekçesi adli tatil düzenlemesini ayakta tutmaktadır.

Adli tatilde görev başında kalmayı tercih eden yargı mensubu sayısı çoğunluktadır. Yargısal iş yükünün fazlalığı nedeniyle yıl içinde birkaç kez çalışmaya ara verme ihtiyacının hâsıl olması, adli tatilde duruşma yasağı ile bir araya geldiğinde adli tatilin cazibesini yitirmesine sebep olmaktadır. Çoğu adli tatilde faydalanmayan yargı mensubunun, adli tatil boyunca sınırlı yargılama yapabilmesi yargıda büyük bir iş kaybına sebep olmaktadır.

Sürelere etki eden kurumlardan biri olan adli tatil değerlendirilirken, üstün bir menfaate değil, yargıda düzeni sağladığına ilişkin gerçeği yansıtmayan bir varsayımın ardında yargı mensuplarının “seçimlik” özlük hakkına dayandırıldığı göz ardı edilmemelidir. Zira adli tatil bir ucu yargı mensuplarının menfaatine diğer ucu toplum menfaatine dokunan bir düzenlemedir. Gerekçelerde gösterilmeye çalışılan kazan-kazan hali pratikteki durumu

yansıtmamaktadır. Sonuç olarak adli tatilin getirisi yargıda düzen ve istikrar değil, büyük bir iş kaybı ve uzayan davalardır.

Adli tatil çağın ihtiyaçlarına uyum sağlamayan, işlevini yitirmiş bir kurumdur. Adli tatil düzenlemesi kaldırılarak, çoğu yargı mensubunun adli tatilden yararlanmamasından kaynaklanan iş kaybı önlenmelidir. İkinci seçenek olarak, adli tatilde duruşma yasağı kaldırılarak ve kanun metninin sadeleştirilerek revize edilmesi gerekmektedir. Adli tatil sebebiyle meydana gelen iş kaybının azaltılması, çoğu adli tatile ayrılmayan yargı mensuplarının adli tatil süresince kanunda yazılı olanlarla sınırlı olmadan, etkin bir şekilde çalışabilmelerine bağlıdır. Adli tatile ayrılmayan yargı mensupların adli tatilde adli yıl boyunca olduğu gibi yoğun bir şekilde yargısal faaliyetine devam edecek olması adli tatili daha cazip hale getirecektir. Bu değişikliklerden biri, bugün Türk yargı sisteminin en önemli sorunlarından biri olan uzun yargılama sürelerinin kısalmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akcan, R. (2013) "Adli Tatilin Gerekli Olup Olmadığı Meselesi". *FÜHFD*, C.1 S. 2: 11-18.
www.jurix.com.tr/article/4150 (erişim tarihi: 28.11.2019).
- Akıllıoğlu, T. (1988). "Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler". *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 9(1-3): 11-22. Ankara.
- Akıllıoğlu, T. (2017). *Hangi Hukuka Giriş?*. Ankara.
- Akıntürk, T., Ateş, D. (2020). *Aile Hukuku*. Beta Yayınları. İstanbul.
- Akipek, J., Akıntürk, T., Ateş, D. (2020). *Kişiler Hukuku*. Beta Yayınları. İstanbul.
- Akkan, M. (2007). "Medenî Usûl Hukukunda Etkin Hukuki Koruma". *MİHDER*, S. 6: 29-68.
Legal Yayıncılık. İstanbul.
- Aktepe Artık, S. (2013). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Türk Medenî Usul Hukuku Açısından Adil Yargılanma Hakkı*. Yüksek Lisans Tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aktepe Artık, S. (2018). "İstinaf Kanun Yolunda Kamu Düzeni Kavramı". *TBB Dergisi*, 134.
- Alangoya, Y. (2011). "Anayasanın Medenî Usul Hukukuna Etkisi". (1983 Milletlerarası Usûl Kongresi'nin Bir Konusu). *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 1 (2), 1-4. dergipark.org.tr/tr/download/article-file/99863 (erişim tarihi: 10.01.2020).
- Alangoya, Y., Yıldırım, K., Deren Yıldırım, N. (2009). *Medenî Usul Hukuku Esasları*. Beta Yayınları. İstanbul.
- Alparslan, M.(2008). "Mali Tatil ve Adli Tatil Uygulamasında Sürelerle İlgili Ortaya Çıkan Tereddütler". *Terazi Hukuk Dergisi*. C. 3 S. 24: 301-307.
www.jurix.com.tr/article/418 (erişim tarihi: 28.11.2019).
- Alpat, T. (1975). "Günümüzde değerliliğini ve Gerekliliğini Yitiren Bir Müessese: Adli Tatil". *Ankara Barosu Dergisi*, 4: 519- 521.
- Ansay, S. Ş. (1960). *Hukuk ve İcra İflas Usulleri*, Ankara.
- Aras, A. (2017). *Çekişmesiz Yargıda Yargılama Usulü*. Yetkin Yayınları İzmir.
- Arkan, C. (2004). "Haftanın Son Üç Günü ve Adli Tatil". *Bursa Barosu Dergisi*, 75: 70.
- Arslan, R. (2013). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Geçici Hukuki Korumalar Konusunda Getirdiği Yenilikler". *Bankacılar Dergisi*. Ocak: 7-19.
- Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E. (2019). *Medenî Usul Hukuku*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Aşık, İ. (2019). *Medenî Usul Hukukunda Keşif*. Şeçkin Yayınları. Ankara.

- Atakan, A. (2007). “Kamu Düzeni Kavramı”. *MÜHF-HAD*, C.13, S.1-2: 59-136.
- Atalay, O. (2009). “Delil Kavramı Üzerine”. Haluk Konuralp Anısına Armağan.
- Atalay, O. (2009). “İflas Sistemimiz Neden İflas Etti?”. *Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı –VIII. Türk, Alman ve İsviçre Hukukunda İflâs, Konkordato ve Noterlik Alanındaki Gelişmeler*. TBB Yayınları. Ankara.
- Atalı, M., Ermenek, İ., Erdoğan, E. (2019a). *İcra ve İflâs Hukuku*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Atalı, M., Ermenek, İ., Erdoğan, E. (2019b). *Medenî Usul Hukuku*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Atasoy, K. (2020). *Sözleşme Özgürlüğü İlkesinin Kamu Düzeni Gereğiyle Sınırlandırılması*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Baykal, A. (1980). “Adli Araverme Kaldırılmalı mıdır?”. *Yargıtay Dergisi*, 3: 273-276.
- Berki, Ş. (1968). “Hukukta Müddet Çeşitleri”. *AÜHFD*. C. 25 S. 1-2 : 99-116. dergipark.org.tr/en/download/article-file/632328 (erişim tarihi: 18.03.2020)
- Berkin, N. M. (1961). *Tatbikatçılara Medenî Usul Hukuku Rehberi*. Filiz Kitabevi. İstanbul.
- Bilge, N., Önen, E. (1978). *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. Ankara.
- Birinci Uzun, T. (2016). "Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli". *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2016): 135-166. dergipark.org.tr/en/pub/hacettepehdf/issue/46361/582712 (erişim tarihi: 14.06.2020).
- Budak, A. C., Karaaslan, V. (2019). *Medenî Usul Hukuku*. Adalet Yayınevi. Ankara.
- Bükel Koç, M. (2020). *Ortak Velayet*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Candan, T. *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Adalet Yayınevi. Ankara.
- Çetin, T. (1994). “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Köy Sorununa Bakış: Köy Kanunu'nun Çıkarılması”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 2 (4). dergipark.org.tr/tr/download/article-file/233188 (erişim tarihi:03.04.2020).
- Çetintürk, E. (2000). *Ceza Muhakemesi Hukukunda Süreler*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Çiftçi, S. (2007). *Nüfus Davalarında Cumhuriyet Savcısının Görevi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Doğanay, A. (2019). *Türk Hukukunda İhtiyati Haciz*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Trabzon.
- Doğrusöz, B. (2008). “İdari ve Yargısal Sürelerde Tatiller”. *Yaklaşım Dergisi*, 188: 38-40.

- Dural, M., Ögüz, T., Gümüş, A. (2012). *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*. Filiz Kitabevi. İstanbul.
- Duran, L. (1982). *İdare Hukuku Ders Notları*. İstanbul
- Elias, N. (2000). Zaman Üzerine. (Çev. Veysel Atayman). Ayrıntı Yayınları.
- Erdoğan, G. (2011). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medenî Yargıda Adil Yargılanma Hakkı*. Adalet Yayınevi. Ankara.
- Eren, F. (2019). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Erişir, E. (2013). *Geçici Hukuki Korumanın Temelleri ve İhtiyati Tedbir Türleri*. On İki Levha Yayıncılık. İstanbul.
- Eyrenci, Ö., Taskent, S., Ulucan, D. (2019). Bireysel İş Hukuku. İstanbul.
- Gaul, H. F. (16 Mayıs 2000). “Yargılamanın Amacı”. (Çev. N. Deren Yıldırım) *İlkeler Işığında Medenî Yargılama Hukuku*, K. Yıldırım (drl.). Beta Yayınları, İstanbul, 77-105.
- Görgün, L. Ş. (2014). *Medenî Usul Hukuku*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Güriz, A. (2017). *Hukuk Felsefesi*. Siyasal Kitabevi. Ankara.
- İyimaya, A. (1993). “Temsil Yoluyla Bağtlanan Avukatlık Sözleşmesi İçin Özel Yetkinin Varlığı Zorunlu mudur?”. *TBB Dergisi*, 3-4: 362-384.
- Kaplan, G. (2011). *İdari Yargıda Dava Açma Süreleri*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Kara Kılıçarslan, S. (2009). Kişilik Hakkına Saldırıda Üstün Nitelikte Özel ve Kamusal Yarar. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. www.katalog.marmara.edu.tr (erişim tarihi: 13.08.2020).
- Karadeniz, S. “Adli Tatil Uygulamasının Sürelere Etkisi”. *Yaklaşım Dergisi*, 188: 58-61.
- Karlı, A. (2012). *Medenî Muhakeme Hukuku*. Alternatif Yayıncılık, İstanbul.
- Karlı, A. (2001). *Medenî Usûl Hukukunda Usuli İşlemler*. İstanbul.
- Kılıçoğlu, A. (2015). *Aile Hukuku*. Turhan Kitabevi Yayınları. Ankara.
- Koçhisarlıoğlu, C. (2004). *Boşanmada Birlikte Velâyet ve Yasanın Aşılması*, 1. Basım, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Konuralp, H. (2009). Medenî Usûl Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları. Ankara.
- Konuralp, H. (2007). “İstinafta Kamu Düzeni Kavramı”. Medeni Usûl ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı – VI, Medeni Usûl Hukukunda Kanun Yolları ve Arabuluculuk Kanun Tasarısı, 133-150.
- Korkmaz, R. (2020). *Haksız İhtiyati Tedbirden ve İhtiyati Hacizden Kaynaklanan Tazminat Davası*. On İki Levha Yayınları. İstanbul.

- Köroğlu, A. (2014). *Medenî Usul Hukukunda Sürelere İlişkin Esaslar*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kuru, B. (2019). *Medeni Usûl Hukuku El Kitabı*, Cilt II. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Kuru, B. (2018). *Medenî Usûl Hukuku*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Kuru, B. (2013). *İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı*. Adalet Yayınevi. Ankara.
- Kuru, B. (2006). *Makaleler*. Arıkan Yayınları.
- Kuru, B. (1988). *İcra ve İflâs Hukuku*, Cilt I. Evrim Dağıtım, İstanbul.
- Meriç, N. (2011). *Medenî Usul Hukukunda Tasarruf İlkesi*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Mollamahmutoğlu, H., Astarlı, M., Baysal, U. (2014). *İş Hukuku*. Turhan Kitabevi. Ankara
- Muşul, T. (2012). *Medenî Usul Hukuku*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Oğuzman, M.K, Öz, M.T. (2010). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul.
- Özbek, V. Ö., Kanbur, M. N., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ. (2015). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*. Seçkin Yayınları. Ankara.
- Özbudun, E. (2013). *Türk Anayasa Hukuku*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Özdemir Kocasakal, H. (2001). *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşme Üzerindeki Etkileri*. Galatasaray Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Özden, Y. G. (1971). “Adli Tatil Nedeniyle Süreler”. *Ankara Barosu Dergisi*, 5: 661-663.
- Özekes, M. (1999). *İcra ve İflas Hukukunda İhtiyati Haciz*. Seçkin Yayınevi. Ankara.
- Özekes, M. (2003). *Medenî Usûl Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Özkaya, E. (2016). *Özel Hukukumuzda Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Özmumcu, S. (2016). “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2): 145-171.
- Paksoy, G. (2011). “Soybağının Reddi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 24(97): 353-376. www.tbbsdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-97-1117 (erişim tarihi: 15.05.2020).
- Pamukçu, B. (2020). *Medeni Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması*. On İki Levha Yayınları. İstanbul.
- Pekcanitez, H., Atalay, O., Özekes, M. (2019). *Medenî Usul Hukuku*. Onikilevha Yayıncılık, İstanbul.
- Pekcanitez, H., Atalay, O., Sungurtekin Özkan, M., Özekes, M. (2019). *İcra ve İflâs Hukuku*. Onikilevha Yayıncılık, İstanbul.
- Pekcanitez, H. (2017). *Medenî Usul Hukuku*. Cilt 1. Onikilevha Yayınları, İstanbul.
- Postacıoğlu, İ. E. (1982). *İcra Hukuku Esasları*, 4.Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

- Postacıoğlu, İ. E. (1975). *Medenî Usul Hukuku Dersleri*. İstanbul.
- Rechberger, W. H. (16 Nisan 1997) .“Avusturya Medenî Yargılamasında Yargılamanın Hızlandırılması”; (18 Nisan 2000).” Avusturya Medenî Yargılamasında Adil Yargılanmaya İlişkin Yeni Sorunlar”. (çev. K. Yıldırım). *İlkeler Işığı Altında Medenî Yargılama Hukuku*. K. Yıldırım (drl.). Beta Yayınları, İstanbul, 3-15 ile 63-73.
- Reisoğlu, S. (1968). *Hizmet Akdi, Mahiyeti, Unsurları, Hükümleri*. Ankara.
- Ruhi, A. C. (2003). *Türk Hukukunda Nafaka ve Nafaka Alacaklarının Yabancı Ülkelerde Tahsili*. Ankara.
- Saçlı, Y. (2009). “Türkiye’de Tarım İstatistikleri Gelişimi, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Serozan, R. (2005). *Çocuk Hukuku*. İstanbul.
- Sirmen, L. (2014). *Eşya Hukuku*. Yetkin Yayınları. Ankara.
- Solakođlu, S. (1969). “Adli Tatilde Her Türü Dava Açılabilir”. *Ankara Barosu Dergisi*, 5: 848-850.
- Şahin, Ş. (2019). BM Pekin Kuralları Ekseninde Çocuk Yargılaması ve Çocuğun Üstün Yararı İlkesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Şener, O. H. (2004). Ticari Defterlerin ve Belgelerin Saklanması, Zıyaı, Zayi Belgesi, Böyle Bir Belgenin Alınması ve Alınmamasının Hüküm ve Sonuçları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 233-294. www.dergipark.org.tr/en/pub/deuhfd/issue/46856/587564 (erişim tarihi: 2.4.2020)
- Tan, T. (2013). *İdare Hukuku*. Turhan Kitabevi. Ankara.
- Tanrıver, S. (2018). *Medenî Usul Hukuku*. Cilt 1. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Taş Korkmaz, H. (2013). “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Adli Tatil ve Adli Tatil Kurumuna Eleştirel Bir Bakış”. *MİHDER*, 9(24): 4-41.
- Taşkın, M. (2015). “Adli Tatilin Yargısal Verimliliğe Etkisi”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 0: 727-760 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/155598> (erişim tarihi: 8.03.2020).
- Tatlıldil, S. (2019). “Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sürede Yargılanma Hakkı-Sürenin Aşılması ve Sonuçları”. *TBB Dergisi*, 3: 9-49.
- Ulukapı, Ö. (1988). “Medenî Usûl Hukukunda Davada Bir Tarafın Duruşmaya Gelmemesi”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 1(1): 171-178.
- Ulukapı, Ö. (1997). *Medeni Usûl Hukukunda Tarafların Duruşmaya Gelmemesi*. Mimoza Yayınları. Konya
- Umar, B. (2014). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Yetkin Yayınları, Ankara.

- Uyanık, H. (2013). “Ekonomik Kamu Yararı Kavramının Türk İdare Hukukundaki Anlam ve İşlevi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Ülgen, H., Helvacı, M., Kendigelen, A., Kaya, A. (2014). *Kıymetli Evrak Hukuku*. Oniki Levha Yayıncılık. İstanbul.
- Ünal, M., Başpınar, V. (2015). *Şekli Eşya Hukuku*. Savaş Yayınevi. Ankara.
- Üstündağ, S. (2000). *Medenî Yargılama Hukuku*. Nesil Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, K. (2012). *İlkeler Işığında Medeni Yargılama Hukuku*. Beta Yayınları. Ankara.
- Yıldırım, K. (2016). Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Rolü. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (3): 3027-3044. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruhad/issue/36500/359841> (erişim tarihi: 10.08.2020)
- Yılmaz, E. (2001). *Hukuk Sözlüğü*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, E. (2013a). “Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler”. Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan (Özel Sayı). Cilt III: 3167-3190.
- Yılmaz, E. (2008). “Usul Ekonomisi”. *AÜHFD*. 1: 243-274. dergipark.org.tr/tr/pub/auhfd/issue/42946/519788 (erişim tarihi: 5.3.2020)
- Yılmaz, E. (2013). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Yetkin Yayınları, Ankara.
- Yurtbaşı, F. (2015). *Medenî Usûl Hukukunda Keşif*. Yüksek Lisans Tezi. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yücel, M. T. (2008). *Türkiye’de Yargının Etkinliği*. TBB Yayınları, Ankara.

İnternet Kaynakları

- Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2018). Adli İstatistikler 2018, <http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2182019155518istatistik2018.pdf>, (erişim tarihi: 12.02.2020)
- Biyan, Ö. “Mali Tatil ve Adli Tatilin Yarattığı Dava Açma Sürelerindeki Kaos ve Diğer Bazı Hususlar” <http://www.alomaliye.com/2008/07/07/mali-tatil-ile-adli-tatilin-yarattigi-dava-acma-surelerindeki-kaos-ve-diger-bazi-hususlar/> (erişim tarihi: 21.02.2020).
- Dönmez, E. “Adalet Değil Adliyeler Tatil Yapsın” <http://www.hataybarosu.org.tr/Detay.aspx?ID=119376> (erişim tarihi: 20.02.2020).
- Günel, N. “Türkiyede Kar Yağışı, Karın Yerde Kalma Süresi ve Daimi Kar Sınırı”, <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423866372.pdf>, (erişim tarihi: 20.04.2020)
- <http://www.kuzeyekspres.com.tr/adli-tatil-sorgulanmali-6649h.htm>, (erişim tarihi: 14.05.2020)

[https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28361/2404.pdf?sequence=](https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28361/2404.pdf?sequence=1)
1, (erişim tarihi: 13.04.2020)

Pazarcı, E. “Adli Tatil Komediři”

https://www.takvim.com.tr/yazarlar/emin_pazarci/2011/08/09/adli-tatil-komediři
(erişim tarihi: 20.02.2020)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Bani KARAÇUHA DOĞAN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Ahmet Ulusoy Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Ankara Barosu
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi
E-Posta	banikaracuha@gmail.com